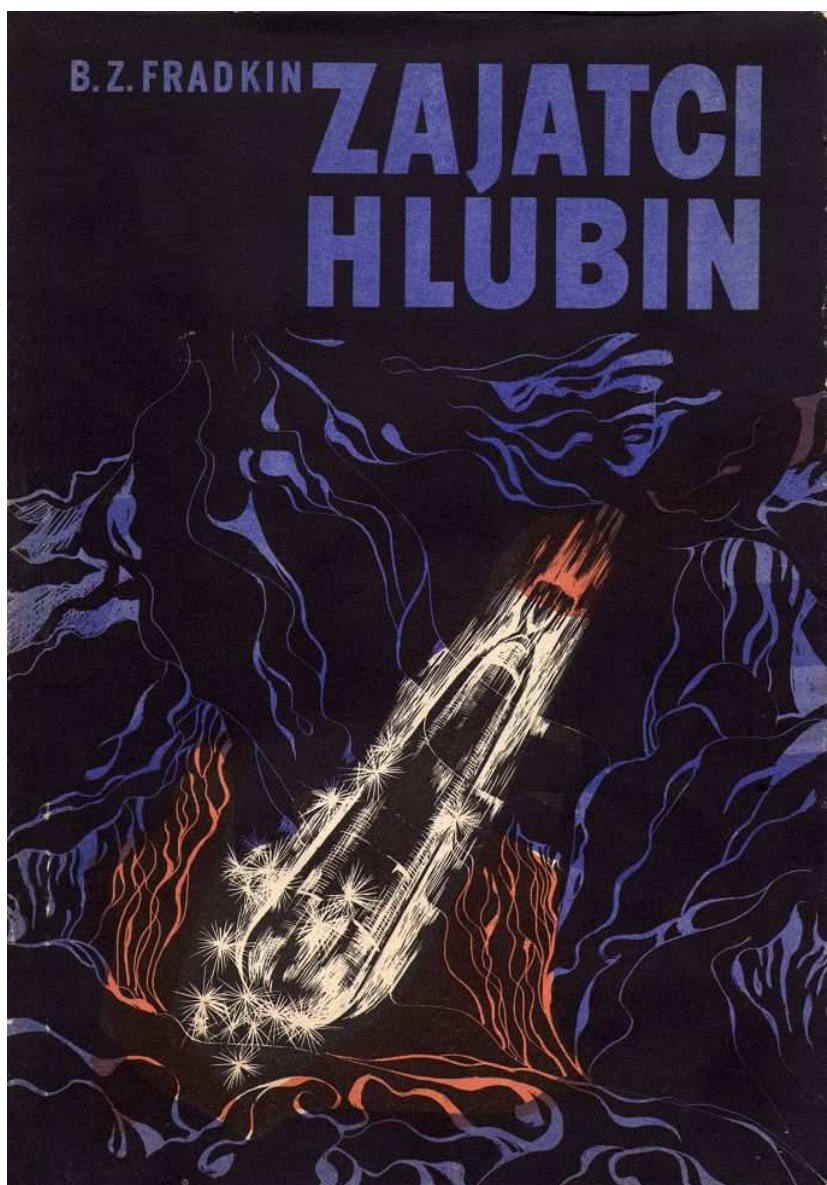

Zajatci hlubin

Boris Zacharovič Fradkin

Autoři vědeckofantastických románů mívají častokrát ve zvyku oslovovat své čtenáře tím, že si navymýšlejí neuvěřitelná dobrodružství, neuvěřitelné přístroje, neuvěřitelné krajiny. Lidé se v takových románech objevují jen proto, aby se celému tomu ohňostroji podívovali, a čtenář se má podívovat s nimi.

Boris Zacharovič Fradkin psal své Zajatce hlubin trochu jinak — střizlivěji, věrohodněji. Fradkin totiž nezačal spisovat z nadbytku fantazie, pracoval dlouhý čas jako konstruktér, ví velmi dobře, že slovo něco váží, že technika není věc nezávazná. A především ví, že žádný technický zázrak se nemůže obejít bez cílevědomé účasti člověka. A tak v Zajatcích hlubin sledujeme cestu geoskafu, přístroje, který si razí cestu do nitra naší Země — ale sledujeme především osudy jednotlivých členů posádky, lidí složitých — a lidí postavených před velmi složité úkoly. Cesta geoskafu PV-313 byla plánována na dva dny, ale okolnosti dopadly poněkud jinak. Jak vlastně, to nebudeme prozrazovat, přišli byste o kus napínavého dobrodružství. Prozrazujeme jen jediné: v záplavě vědeckofantastických románů, které v posledních letech vyšly, patří dílo Fradkinovo stále mezi nejlepší. Hrdinství, které postaví románu osvědčují, je neokázalé, o to však přesvědčivější.

DÍL I.

V ŘÍŠI OHNĚ A KAMENE

1

„Je čas!“ Rozhodným pohybem odstrčil Vadim nedopitou sklenici čaje a vstal.

„Času dost,“ namítla Lena. „Start je stanoven na dvanáctou hodinu a teď je sotva něco po jedenácté.“

„Inu, netrpělivost, to je Vadimův hlavní rádce,“ ozval se Andrej od okna. „Že ale dneska dal mechanikům do těla. Ti chlapi si na minutu nesedli...“

„Dva na jednoho?“ usmál se Vadim. Obešel stůl a objal Lenu kolem ramen. „Taková cesta! Celý svět čeká v napětí na první výbuchy v motoru našeho PV-313. Andrej je flegmatik, ale ty, Leničko, jistě chápeš, jak úžasnou stránku v dějinách podzemní techniky máme ob-
rátit.“

Andrej mlčel a díval se oknem do tmavé noci.

„Je čas!“ opakoval Vadim.

Elektromobil vyrazil z města a prudce se rozjel po široké a v této pozdní hodině úplně liduprázdné silnici. Za volantem seděla Lena. Řídila vůz pevnou rukou a mířila tam, kde uprostřed nejasných obrysů hor svítila světla výzkumné stanice.

Po obou stranách silnice se táhly jabloňové sady. Vítr, který vni-
kal do vozu zpola spuštěným okénkem, přinášel vůni dozrávajících
ovoce.

Na obloze se mihotaly jasné srpnové hvězdy.

Silnice prudce vyběhla do kopce a pak stejně prudce klesla do údolí.

Elektromobil klouzal téměř nehlučně. Z vrcholku dalšího kopce bylo vidět na startovací základnu — velkou čtvercovou plochu, na jejíchž okrajích se tyčily budovy pomocných služeb a komunikační stanice. Odtud se vydávaly na obtížnou cestu geoskafy zvláštní konstrukce — první takové stroje se objevily teprve před šesti lety a jejich úkolem bylo pronikat co nehlouběji do nitra Země.

Podle počtu kolmých šachet v žulových horninách se dal zjistit přesný počet dosavadních pokusů. Východ ze šachty se uzavíral betonovou deskou. Světle šedé zátky zřetelně vystupovaly na tmavém pozadí žuly.

Světelné kužely reflektorů se křížily uprostřed pole a osvětlovaly PV-313. Tyčil se do výše jako obrovská válcovitá věž. Hladký kovový povrch byl vyleštěn tak, že Lena, sotva vystoupila z elektromobilu, musila přivřít oči a zakrýt si je dlaní.

„To je krása, co?“ Vadim se na okamžik zastavil a těšil se pohledem na geoskaf.

Stroj byl vysoký dvaapadesát metrů a v průměru měl sedm a půl metru. Zúžená horní část trupu mu dodávala podoby kosmické rakety. Ale na rozdíl od raketoplánu neměl PV-313 ani ocasní plochy, ani okénka. Mimoto jeho dolní čelní část měla tupý, uříznutý tvar a sloužila geoskafu za oporu.

Na startovací ploše nebylo vidět ani človíčka. Vedle geoskafu spatřila Lena masivní konstrukci, připomínající přístavní jeřáb, jenže mnohem vyšší, takový, že se pod něj pohodlně vešel PV-313. V konstrukci byl výtah, který dopravoval osoby i náklad ke vchodu v horní části geoskafu. Hořejšek konstrukce tvořila kabina, přikrytá průhlednou kopulí.

Před výtahem uvítal Vadima, Lenu a Andreje dispečer.

„Dobrý večer,“ pozdravil příchozí.

„Už je noc,“ opravil ho Vadim.

„Jsou tu všichni?“

„Všichni.“

„I hlavní konstruktér?“

„Právě přijel.“

„Výborně.“

Vadim ještě jednou přelétl geoskaf pohledem, otočil se k ženě, vzal ji pod paží a zamířil s ní ke kabině výtahu.

Nahoře se sešli přátelé a příbuzní členů posádky. Vadim přistoupil k matce. Prošedivělá, ale dosud velmi čilá žena s živým, energickým výrazem vyšla mu na půl cesty vstříc.

„Kde je otec?“ zeptal se Vadim.

„Zavolali ho na stavbu. Zato já jsem to nevydržela a přijela se s tebou rozloučit. O té vaší cestě se všude tolik mluví. Leno, nedělala jsi mu scény? Vždyť jste se sotva vzali, a už ti odjíždí.“

„Copak on se dá udržet, maminko?“

„Vždyť je to jen na dva dny,“ prohodil Vadim.

Zamířil k hlavnímu konstruktérovi. Arkadij Semjonovič Remizovskij ho uvítal upřeným pohledem a skoupým úsměvem. Geolog Děktjarev, menší zavalitý muž, který stál vedle něho, řekl:

„Tady máme velitele! Ještě čtvrt hodiny, a jedeme...“

„Ke startu je všechno připraveno,“ řekl hlavní konstruktér. „Stroje jsou prohlédnuty dvakrát.“

„Třikrát,“ opravil ho Vadim. „Já jsem je prohlížel osobně.“

K rozmlouvajícím přistoupili další členové posádky — vysoký a hubený fyzik Biront, jeden z nejstarších řidičů geoskafů Michejev, spojař Skorjupin a mechanik Andrej Šurakov.

„Je čas,“ přerušil Vadim rozmluvu a dal znamení dispečerovi.

Ten přistoupil k pultu a stiskl knoflík. Na věžích v rozích startovní plochy zaplanula červená výstražná světla a rozhoukala se startovní siréna.

Vadim objal matku a políbil ji na tváře. Potom prudce strhl do náruče Lenu.

„Vadime Sergejeviči,“ hlavní konstruktér pevně stiskl Vadimovi ruku, „pamatujte — žádné riziko! Jeďte přesně podle programu pokusů. Při nejmenším nepředvídaném nebezpečí se okamžitě vraťte zpět!“

„Copak jsem už někdy nejednal podle programu?“ odvětil Vadim vesele.

„Tak šťastnou cestu!“

„Díky, Arkadiji Semjonoviči. Čekajte nás s vítězstvím. S opravdovým velkým vítězstvím!“

Posádka sestoupila otevřeným příklopem do geoskafu. Poslední opustil plošinu Vadim. Než zmizel v otvoru příklopu, ještě jednou se ohlédl a zamával Leně a matce.

Příklop zapadl. Zahučel motor a kovový most pomalu odjel stranou. V kabině zhasli světlo, aby lépe viděli na PV-313. Na konci startovací plochy se most zastavil.

Několik minut nebylo zvenčí slyšet ani hlásku. Najednou zpod plochy, na které spočíval geoskaf, vyšlehly ohnivé plameny. To začala pracovat termonukleární vrtačka.

Potom se ozval rachot. Lena svraštila obličej a zacpala si dlaněmi uši — stále si nemohla zvyknout na pekelný rámus, třebaže nevyprovázela Vadima poprvé.

Z trysky motoru vyrazil sloup prachu, vystoupil do výšky osmi set metrů, kde se rozptýlil v obrovský tmavý oblak. Příď geoskafu se začala pomalu ponořovat do země jako rozžhavená jehlice do vosku.

Uplynulo několik vteřin a ohnivé jazyky zmizely v zemi. Zato sloup prachu, tryskající z dýzy, se postupně rozžhavoval z jasné červeně přes oranžovou žlut do oslnivé bělosti, takže posléze připomínal jediný mohutný paprsek světla. Třpytivým jasnem nezůstával za proudem plynů, vyletujících z trysek raketoplánů; rozdíl byl jen v tom, že u kosmických korábů odlétajících do vesmíru padá světelný paprsek k zemi, jako když se loučí s pevnou půdou, kdežto zde se rozplýval vysoko v ovzduší, jako když naposledy zdraví volný prostor.

Reflektory zhasly, nebylo jich zapotřebí. Kolem bylo takové světlo, že by se při něm dalo klidně číst. Z noční tmy se vynořily horské hřebety, nedaleko se zatřpytilo jezero. Oblak prachu na tmavém pozadí oblohy nabyl stříbrné barvy. V lese se polekaně rozkřičeli ptáci. Osamělé elektromobily, jedoucí po silnici, zhasly světla.

Dvanáct lidí v zasklené kabině jeřábu si nasadilo ochranné brýle. Mlčky pozorovali, jak geoskaf pomalu mizí v zemi. Rychlost jeho pohybu byla poměrně malá, pouze půl metru za vteřinu. Ale všem přítomným se zdálo, že se stroj pohybuje mnohem rychleji.

Za dvě minuty po spuštění motoru zmizel PV-313 pod žulovým povrchem startovní plochy.

Tmavěl oblak prachu, dohasínalo světlo.

Nad poplašeným lesem a horami znovu houstla noc. Výtah dopravil přátele a příbuzné, kteří vyprovázeli posádku, zpět na zem. Na rohových věžích však svítila červená výstražná světla ještě půl druhé hodiny. Upozorňovala lidi, že je nebezpečné se přibližovat k otvoru, který tu zanechal geoskaf. Termonukleární vrtačka způsobila, že okolí šachty bylo radioaktivní.

„Šťastnou cestu, Vadime,“ zašeptala Lena, „šťastnou cestu, miláčku!“

Na zpáteční cestě se její elektromobil řítí největší rychlostí. Kolem se jenjen míhaly stromy, vytržené ze tmy světlem reflektorů.

Najednou se na obloze objevila úzká ohnivá přímka. Přetínala Mléčnou dráhu a táhla se k zenitu.

Lena prudce zabrzdila. Vystoupila na silnici, zaklonila hlavu a dívala se za světelným proužkem. Brzy nato dolehl k jejímu sluchu vzdálený hukot — další raketoplán odstartoval na cestu do kosmic-

kých dalek.

Světelný proužek se dávno rozplynul mezi hvězdami a Lena dosud stála na místě a naslouchala. Zdálo se jí, že cítí, jak se jí chvěje půda pod nohama — to PV-313 se ponořuje stále dál do zemských hlubin.

2

Geoskaf se pohružoval svisle dolů. Gyroskopické automaty mu zajišťovaly přesný kurs podle zemského poloměru. Rychlost stoupala, jestliže se setkával s měkkými vápenci nebo břidlicemi, a znovu klesala, když opět začínala žula, ale v průměru zůstávala pořád na půl metru za vteřinu.

Ohnivá smršť měnila horniny, které přicházely do styku s vrtačkou, v nejjemnější prach. Soustavou sacích rour, umístěných mezi vnitřním a vnějším pláštěm trupu, proudil prach do termonukleárních ohřívacích komor. Tam se působením vysokých teplot měnil v páru, která byla vyháněna velkou rychlostí výstupními dýzami. Činnost ohřívacích komor se v zásadě ničím nelišila od činnosti spalovacích komor u prvních petrolejových reaktivních motorů.

Ze stěn šachty, prorážené geoskafem, se odlupovaly žulové balvany a sypaly se laviny kamení a písku. Mohutný tlak proudících plynů horninu zadržoval a taval, takže se spékala a vytvářela zátky, které pevně uzavíraly proražený průchod.

Motor byl v nejhořejší (ocasní) části geoskafu. Níže byla další hnací zařízení s termonukleárními zdroji a automatickou soustavou.

V dalším oddělení byly syntezátory — dosti složitá zařízení pro výrobu vody a kyslíku. Suroviny nechyběly. Syntezátory dokázaly přeměnit ve vodu a kyslík jakoukoli horninu, dopravenou dovnitř přímo od vrtačky.

S oddělením syntezátorů sousedila špižírna se zásobou potravin na šest měsíců. Tato poměrně velká zásoba měla zajistit posádce výživu pro případ, že by nedobrovolně uvázla v zemských hlubinách. Nebylo totiž tak jednoduché přijít na pomoc geoskafu, jestliže havaroval. Jenom než se v té nekonečné spouště horniny vůbec našel...

Za skladištěm začínaly kabiny. Byly čtyři, jedna nad druhou. Stěny, podlahu i strop pokrývala tlustá měkká vrstva nylonových vláken.

Stříbrně modrá barva potahu dodávala místnostem pěkný vzhled a působila útulným dojmem.

Nejhořejší kabina sloužila k odpočinku. Podél stěn visela speciální pohodlná lůžka, uprostřed pak stál kulatý stůl z bílé umělé hmoty a kolem něho šest lehkých křesílek z téhož materiálu.

Tři dolejší kabiny se zařízením téměř nelišily jedna od druhé. Skoro celou kabinu zabíral kruhový řídicí pult, zavěšený na otáčivém rámu mezi stropem a podlahou. K rámu byla připevněna hluboká měkká křesla — na přání se křesla dala upravit na lůžka. Závěsná zařízení zajišťovala stále stejnou polohu řídicího pultu, když se stroj obracel na zpáteční cestu a ze stropu se stávala podlaha.

Všechny místnosti geoskafu byly spojeny soustavou průlezů. V případě nebezpečí se průlezy samočinně zavíraly. Z kabiny do kabiny vedl podél stěny úzký kovový žebřík.

Každá kabina byla určena pro dva členy posádky. V nejspodnější pracovali řidič s velitelem, nad nimi u pozorovacích pultů geolog a atomový fyzik. A ještě výše měli pracoviště spojař a mechanik.

Řízení bylo plně automatizované. Úkol řidiče a mechanika spočíval pouze v kontrole přístrojů, aby se včas opravily závady v chodu mechanismů, aby se PV-313 zastavil nebo mu byl udělen jiný kurs.

Ze svého místa u pultu mohl Andrej vidět, jak běží motor a jak funguje chlazení, jaký výkon podává vrtačka a jaký tlak působí na každý bod pláště. V kterémkoliv okamžiku byl připraven na povel velitele zapojit ochranné pole, uzavřít průlezy nebo jít hledat hlášenou závadu.

Nejméně automatizovaná byla práce spojaře Skorjupina. Spojař sledoval indikátory, otáčel knoflíky na stupnicích, měnil vlnové rozsahy. Spojení se zemským povrchem bylo doposud nejslabším článkem v konstrukci geoskafů, zvláště těch, které sestupovaly do velkých hloubek.

Magnetické rudy, ložiska ryzích kovů i horniny, ionizované radioaktivním rozpadem, vylučovaly použití rádiových vln. Proto se do geoskafů instalovala ultrazvuková zařízení.

Avšak toto spojení potřebovalo hodně zlepšit. Ultrazvukový paprsek se v zemských hlubinách rozptyloval a mnohokrát lámal. Bylo nadmíru obtížné jej zachytit, a hlavně odlišit od jiných záchvěvů půdy. Celá síť seizmických stanic, položených na různých místech po celé zeměkouli, pozorně naslouchala signálům z hlubiny. Ale k tomu, aby

se v téměř neustálém hukotu otřesů půdy rozeznal slabý hlas geoska-fů, bylo zapotřebí mimořádné zručnosti a obratnosti.

Jestliže se signály z podzemí, byť i s námahou, přece jen daly zachytit na té či oné stanici, v opačném směru to bylo ještě mnohem složitější. Jak také nahmátnout kolísavou ultrazvukovou vlnou nepatr-ný bod v nesmírné masě zemské kůry? Zde tedy často hodně záviselo na šťastné náhodě a citlivém uchu spojaře.

A světlovlasý devatenáctiletý Pavlík Skorjupin se stal členem po-sádky PV-313 vskutku po zásluze. Ultrazvukové technice se věnoval už jako školák. Stavěl vysokofrekvenční generátory a různé přístroje k předvádění vlastností ultrazvuku, a ty ho proslavily po celé škole. Když vychodil průmyslovku, doporučili ho do závodu, kde se stavěly geoskafy. A zde se Pavlík brzy ukázal. Při pokusných jízdách nejed-nou pomohl svou spojařskou dovedností opravit chybný kurs nebo včas přijít na pomoc geoskafu, který uvázl. Pavlík byl rovněž neúnav-ným vynálezcem — každou chvíli přišel s novým zlepšovacím ná-vrhem, jak dále zdokonalit komunikační přístroje.

Zápalem pro ultrazvukovou techniku a poněkud naivní touhou po dobrodružství se Skorjupin zalíbil hlavnímu konstruktéru. A tak ho Arkadij Semjonovič bez váhání určil jako spojaře na PV-313 a své rozhodnutí obhájil i na akademii věd, kde vyvolal určité pochybnosti Pavlův věk.

3

Míjela hodina za hodinou. Geoskaf sestupoval stále hlouběji. Mi-chejev s Vadimem pozorně sledovali činnost přístrojů. Laboratorní zkoušky nového pokusného stroje, třebaže se při nich použilo všech vymožeností techniky, přece jen nedokázaly tak všestranně zatížit veškeré mechanismy, jak se to dělo při pohybu pod zemí.

Vadim zapjal dispečink.

„Jak se cítíte, Nikolaji Nikolajeviči, Valentine Makaroviči?“ ze-ptal se.

„Báječně, Vadime Sergejeviči,“ odpověděl Děktjarev. „Ale kdy-byste neměl nic proti tomu, dal bych si dvacet.“

„Zaříd'te se jako doma! Rozvrhněte si čas, jak potřebujete. Jděte si odpočinout i vy, Valentine Makaroviči!“

„Já jsem tady, abych pracoval, a ne abych spal,“ ozval se z reproduktoru ostrý, podrážděný hlas Birontův.

Vadim se usmál a podíval se na řidiče. Na Michejevově tváři se rovněž objevil úsměv.

„Zůstaneme pod zemí skoro tři dny,“ připomenul Vadim, ale nedočkal se odpovědi.

Děktjarev vstal, protáhl se, zívł, přistoupil ke stěně a začal se šplhat po kovovém žebříku.

Biront ho sledoval zamračeným pohledem. Stále čekal, že se pod váhou tlustého geologa co nevidět zlomí nějaká příčka.

Valentin Makarovič zůstal u přístrojů. Byla to jeho první cesta do zemských hlubin. Dosud ho přátelé znali jako zarytého teoretika a zápecníka. Nedá se ovšem říci, že by byl vědcem, který pěstuje jen vědu pro vědu a kterému je lhostejné, zda jeho teorie mají či nemají význam pro praktickou lidskou činnost. Naopak, udržoval rozsáhlé styky s výzkumnými ústavy, s projektanty termonukleárních elektráren i se závody. Ale ty styky se omezovaly hlavně na písemné rady a rozmluvy videofonem.

Valentin Makarovič dával přednost společnosti svého jediného mlčelivého pomocníka — elektronického počítačového stroje, který mu zároveň sloužil za psací stůl. Aparát konal přesně a neomylně nejsložitější výpočty, nikdy o ničem nepochyboval a neměl nemístné poznámky.

Valentin Makarovič žil ve světě matematických problémů. Významně přispěl k rozvinutí teorie relativity a kvantové mechaniky. Ale mimořádnou proslulost získal svou vlastní vědeckou hypotézou, takzvanou teorií přechlazení hmoty.

Je všeobecně známé, že teplota každé látky je mimo jiné úměrná tlaku, kterému je podrobována.

„Ale jen do určité hranice,“ namítal Biront. „Další stoupání tlaku vyvolá opačný proces — pokles teploty. Proč? Docela jednoduše. Tlak přece nutí atomy, aby se rychleji pohybovaly, a my tomu říkáme stoupání teploty. Ale tlak na druhé straně atomy také sblíží, takže je jim stále těsněji. Nakonec přichází okamžik, kdy se molekuly, atomy, elektrony, protony a neutrony úplně zastavují. Co ale znamená nehybnost částic? Chlad! Neuvěřitelně nízkou, vědě dosud neznámou teplotu.“

„Promiňte! Dovolte!“ rozčilovali se odpůrci teorie přechlazení.

„Kam se potom poděje energie tlaku? Podle dosavadních poznatků se proměňovala v teplo. Podle vás se změní v chlad, tedy v nic? Zmizí, ztratí se?“

„Nesmysl!“ krčil rameny Biront. „Kdo říká, že energie zmizí? Prostě nabude nové, nám dosud neznámé formy.“

Ale jaká bude tato forma, na to nedovedl odpovědět ani on sám, ani jeho elektronický pomocník. Vědec vyjádřil pouze domněnku, že nastane doposud neznámá přeměna energie a hmoty.

„Myslíte, že taková proměna existuje někde v přírodě?“ ptali se protivníci.

„Existuje v centru každé hvězdy, ať je sebevíc rozžhavená na povrchu. Možná i v centru planet. Zejména v centru Země.“

Do té chvíle neměl nikdo příležitost přezkoušet správnost Bironovy hypotézy.

A tu najednou přišla k Valentinu Makaroviči nečekaná návštěva — Arkadij Semjonovič Remizovskij. O slavném konstruktéru geoskafů Biront ovšem mnohokrát slyšel, ale osobně se s ním ještě nesetkal. Jestliže ho nyní udivila sama návštěva, jeho údiv neznal téměř mezí, když se dověděl o jejím účelu.

„Já že se mám vypravit pod zem?“ zvolal rozveseleně. „Nezbláznil jste se náhodou, milý příteli? Já bych byl rád ještě chvíli naživu!“

„Byl naživu a pracoval,“ opravil ho Arkadij Semjonovič. „Jste přece vědec!“

„Ano, jistě, jsem vědec. Ale dělám jenom teorii.“

„Teorie zůstává prázdným zvukem, jestliže ji nepodložíte faktickými důkazy. Kde hodláte k tomu všemu přijít?“

„Ještě nevím.“

„Je jediný způsob, jak ověřit vaši teorii přechlazení.“

„Jaký?“ zbystril pozornost Biront.

„Přiblížit se k zemskému jádru.“

„Oho! A jakou hloubku mi slibujete?“

„Čtyřicet kilometrů.“

Ne, tento statný muž pomalých pohybů a s neproniknutelným výrazem na podlouhlé tváři se Valentinu Makaroviči líbil stále víc. Zpočátku žertovným tónem tu přicházel s takovými argumenty, na které Biront nenalézal odpověď. Bylo zřejmé, že si Remizovskij předem všechno promyslel a na všechno pamatoval.

„Má teorie přechlazení vám působí takové starosti,“ hodlal Biront

obstát ve slovním souboji, „že mi to připadá, jako byste PV-313 postavili jenom proto, abych se v něm mohl projet.“

Odpověď byla nečekaná:

„Ano, Valentine Makaroviči, nemá cenu myslet na pokoření zemských hlubin, jestliže je napřed neprozkoumáme. Kdo nám může prozradit, jaké vnitroatomové pochody se tam vůbec odehrávají? Já sám pozorně sleduji vaše teoretické výzkumy. Právě ony mě přivedly do rozpaků. Při konstrukci geoskafu není zdaleka lhostejné, za jakých teplot budou pracovat jeho mechanismy — zda při tisíci stupňů pod nulou neb při deseti tisících stupňů nad nulou. Proto vaše teorie přechlazení stojí na prvním místě plánovaných zkoušek PV-313.“

„Ale co já mohu objevit v hloubce čtyřiceti kilometrů?“

„To, co se děje v hloubce, dejme tomu, sta kilometrů.“

„Jenom?“

„To jenom pro poprvé, Valentine Makaroviči. Potom se s klidným svědomím spustíme na celou stovku. A odtamtud už dohlédnete do hloubky dvou set kilometrů. Tak budeme pokračovat, až se dostaneme do centra Země.“

„Tudy na to! Jste vy ale opatrný člověk! A teď mi povězte, to opravdu nemáte vhodnějšího spolupracovníka?“

„Jmenujte mi člověka, který věří v reálnost přechlazení více než vy, Valentine Makaroviči!“

Remizovskému se přece jen podařilo dostat od Bironta souhlas. Pokušení bylo příliš veliké.

Ale sotva za Valentinem Makarovičem zapadl příklop a geoskaf se vydal na cestu, začal v duchu litovat, že jednal ukvapeně.

Cítil se natolik vytržený z obvyklého prostředí, že se marně pokoušel soustředit pozornost na stupnice přístrojů. Hned naslouchal, jak pracuje vrtací stroj a motor, a mráz mu běhal po zádech, když si představil, že to či ono vynechá a geoskaf se nedostane zpátky na povrch, hned zase se rozhlížel po stěnách bez oken a třásl se strachem, že nejsou dosti pevné. Co když je rozdrťí nenadálý posun zemských ker?

V hlubokém zamyšlení se Valentin Makarovič zadíval na obrazovku lokátoru — velký kotouč uprostřed pultu. Vznikal v něm klamný dojem, jako když nějakým okrouhlým otvorem v podlaze je vidět, jak se pod nápořem geoskafu rozestupuje hornina. Od středu obrazovky k okrajům plují světle šedé masy žulových hornin porušených trhlinami. A téměř okamžitě, zdá se, střídají žulu mihotavé vrstvy mra-

moru nebo blýskavé krystaly křišťálu.

Valentin Makarovič se poměrně málo vyznal v rozmanitých krystalických strukturách. A tak rozeznával pouze neobvykle pestré barvy podivuhodné mozaiky.

Seděl u pultu tak dlouho, dokud únavou neztratil zájem o okolí. Atomový chronometr ukazoval půl páté. Tam nahoře už začínal den. Zde však je plno nejasných odlesků obrazovky, blikání signálních žárovek a kmitání různobarevných křivek na matových stupnicích. Bylo by ovšem možné rozsvítit světlo, ale to by ztížilo kontrolu přístrojů.

Vědec došel k závěru, že by si mohl jít odpočinout. Vstal od pultu a dal se cestou, kterou odešel Děktjarev. Skoby, tvořící žebřík, ho přivedly do rozpaků. Ani v dětství nešplhal rád po stromech nebo po střechách, a teď se měl drápat po stěně. Valentin Makarovič se podíval na strop kabiny — bylo to trochu vysoko... Ale co se dá dělat? Když tu není výtah, musí si na chvíli zahrát na požárníka.

Pečlivě ohledával nohama každou skobu a dostal se skoro až k průlezu, když mu najednou nohy ujely a on zůstal viset na rukou. Jelikož jeho paže nikdy nepoznaly, co je to žebřina nebo hrazda, dlouhé hubené tělo se několikrát zakolébalo a sletělo na podlahu.

Nylonový potah změkčil dopad. Biront si chvíli hladil naražený bok, proklínal nepohodlné zařízení geoskafu, ale pak lezl znova.

Nejdříve se dostal do kabiny mechanika. Andrej s úsměvem pozoroval, jak se z průlezu vynořuje profesorova podlouhlá hlava s rozcuchanými ryšavými vlasy. Valentin Makarovič si změřil mechanika nevlídným pohledem a škrábal se dál.

Ve visutých lůžkách spali Děktjarev a Skorjupin. Biront si puntičkářsky prohlédl přidělenou postel. Bělostná čistota prostěradla i povlaků na polštáři a lehké přikrývky ho naprosto uspokojila.

Svlékl se a chystal se ulehnout, když najednou ucítil, jak mu mizí půda pod nohama. Stěny kabiny se zakymácely, vrtací stroj a motor umlkly a geoskaf se zachvěl pod mocnými údery, které jako by vyprovázely salvy dělových výstřelů.

„Katastrofa!!!“

Děktjarev a Skorjupin byli naráz vzhůru.

„Co je?“ zeptal se Nikolaj Nikolajevič.

„Padáme! Konec...“

Děktjarev se nadzvedl na lokti, chvíli naslouchal a zabručel si do

vousů: Jděte k čertu, přitáhl si přikrývku a otočil se tváří ke stěně. Ale vzápětí opět seděl na lůžku.

„Promiňte, Valentine Makaroviči,“ řekl. „Docela jsem zapomněl, že jste na takové cestě poprvé. Nepadáme, ale letíme. Stroj se dostal do takzvané plynové dutiny, hluboké asi tři sta metrů. Ale nebojte se, na to se pamatovalo. Máme brzdicí zařízení. Cítíte to?“

Pád skončil, následoval lehký náraz na podklad. Výbuchy byly vystřídány známým hukotem pracující vrtačky. Současně se na druhém konci ozval tlumený řev motoru.

Skorjupin potlačil povzdech úlevy. Také on poznal poprvé, jak to vypadá, když člověk padá zároveň s geoskafem.

4

Valentin Makarovič se natáhl na pohodlném lůžku, zavěšeném v pružných závěsech, a rázem usnul. A nic se mu nezdálo, třebaže toho tolik prožil za minulou noc — odjezd z domu, ženino němé zoufalství, nervozitu před startem, sestup pod zem. Nyní přišlo uvolnění.

O šest hodin později otevřel oči a cítil se odpočatý. Ale návrat ke skutečnosti ho nepotěšil. Napjatě poslouchal. Přestože stěny měly pěnové obložení, vnikal do kabiny hluk vrtacího stroje a motoru. Připomínalo to hukot vody, která se začíná vařit.

Profesor si povzdychl a začal se oblékat. Na sousedním lůžku dosud spal geolog. Chrápal tak hlasitě, že se Valentin Makarovič štitivě uškříbl. Skorjupin byl už pryč.

Biront byl zvyklý každý den se koupat. V geoskafech koupelny nebyly, a kdyby se chtěl umýt, musil by vystoupit o poschodí výš. Raději se nemyl a šplhal dolů, třebaže mu to definitivně zkazilo náladu.

Mechanik a spojař seděli na svých místech. Pozorovali přístroje a zapisovali jejich údaje do deníku.

„Dobré jitro,“ pozdravil Biront zasmušile.

„Nahoře je už poledne,“ usmál se Andrej. „No, jak se vám u nás spalo?“

„Děkuji za optání, nebylo to nejhorší.“

Valentin Makarovič opatrně sestoupil po žebříku do své kabiny a rozhlédl se kolem sebe, jako by tu byl poprvé. Na obrazovce jiskřila

žula. Stále stejně svítily matové obdélníky stupnic, přetínané červenými, modrými, černými i oranžovými čarami.

PV-313 procházel osmnáctým kilometrem, teplota okolního prostředí dosahovala tří set sedmdesáti stupňů.

Valentin Makarovič se otrásl a pohlédl úkosem na teploměr, ukazující teplotu uvnitř kabiny — bylo tu pouhých dvacet pět stupňů. To je zvláštní... Jemu se zdálo, že je tu horko.

Vědcevu pozornost upoutaly ionizátory. V látce, jíž geoskaf právě procházel, stoupal přirozený radioaktivní rozpad. Sám si ani neuvědomil, jak se ocitl v křesle za pultem.

Půl hodiny a možná celou hodinu se věnoval pozorování. Potom však pocítil hlad a vzpomněl si, že ještě nejedl. Doma vždycky snídával hned po vykoupání. Kdy se vlastně podává jídlo tady v té železné krabici? Nebo ti lidé chtějí snídat, až se vrátí ze své dvoudenní cesty?

Přiměl se však k dalšímu pozorování. O hodinu později se přistihl, jak naslouchá cizím zvukům, které přicházely zdánlivě velmi daleka a podobaly se nepřetržitému dunění hromu.

Nervózně si zamnul ruce a svažtil obočí, na čele mu naskočila spousta drobných vrásek. Od vzdáleného hromobití se sotva znatelně chvělo těleso geoskafu. Biront si najednou živě představil osmnáctikiletrovou vrstvu horniny, kterou měl nad hlavou. Co ve srovnání s ní znamenala plechová krabice PV-313? Pokud věděl, v zemské kůře probíhají neustále záchvěvy a otřesy půdy.

Zemětřesení!

Jak mohl na tohle zapomenout, když se o věci bavil s Remizovským? Geoskaf se může ocitnout v bezprostřední blízkosti hypocentra — ohniska, kde vznikají otřesy, jejichž pouhá vzdálená ozvěna pohřbívá celá města a mění hory v roviny.

Opravdu, nebylo od něho bláhové, že se vydal na takovou cestu? Copak se on, zvyklý na tichou pracovnu, může soustředit na nějaké výzkumy, když mu hrozí takové nebezpečí?

Déle se neovládl a sestoupil do kabiny řidiče.

„Stalo se něco, Valentine Makaroviči?“ zeptal se Michejev udiveně, když uviděl profesorovu rozladěnou tvář.

„Ty výbuchy...“ zabručel fyzik, „mohou přece geoskaf poškodit.“

„Máte o něm špatné mínění,“ usmál se Michejev povzbudivě. „I kdybychom se dostali přímo do hypocentra, nehrozí nám nic zlého.“

A výbuchy, které teď slyšíte, vycházejí z hluboko položených ohni-sek. Jsou od nás dvě stě tři sta kilometrů. Náš úkol je mnohem skromnější — máme sestoupit pouze do hloubky čtyřiceti kilometrů a projít za hlubinnou bariéru.“

5

Hlubinná bariéra...

Tento termín vznikl poměrně nedávno, ačkoli o existenci jakési hranice mezi geosférami v určité hloubce se vědci dohadovali dlouho předtím, než první podzemní člun obyčejnou mechanickou frézou a šnekovým šroubem překonal první kilometr zemské kůry.

Mechanickou frézu vystřídala termonukleární vrtačka a šnekový šroub byl nahrazen reaktivním motorem. Člun se změnil ve skutečný geoskaf. Nicméně za tři uplynulá desetiletí se lidem nepodařilo sestoupit pod čtyřicet kilometrů. Zde končila litosféra — pásmo pevných krystalických hornin. Dále pokračovala astenosféra, kde působením stoupajícího tlaku a vnitřního tepla Země ztrácejí horniny pevnost a nabývají plastických vlastností.

V litosféře se geoskaf pohyboval podobně, jako když se vrtačka zařezává do kovu. Probíjel se vpřed sice pomalu, ale téměř necítil tlak masívu hornin kolem.

V pásnu žhavé plastické hmoty platil zákon Pascalův. Ustavičně rostoucí tlak hrozil rozdrtit geoskaf jako vaječnou skořápku. Použití ultrapevných alfačlánků umožnilo badatelům, aby se přiblížili co nejtěsněji k bariéře, ale nedovolilo jim ji překročit. Lidé poznali, že musí řešit otázku zcela jinak a zásadně změnit konstrukci geoskafu.

Tři desetiletí trvalo bádání, které vedl hlavní konstruktér závodu na výrobu geoskafu Remizovskij. Později se k výzkumům připojil mladý nadaný inženýr Vadim Surkov. Právě Vadima napadla myšlenka ochranného magneticko-plazmatického pole.

A nyní se PV-313 vydal na první pokusnou jízdu.

Pomalou, ale bez zastávky pokračuje v cestě ocelový geoskaf, chrlicí plameny. Sestupuje přesně po svislici.

Vadim nespouští zrak z přístrojů. Čas od času udělá nějakou poznámku do deníku. A čeká. Čeká na okamžik, kdy automaty zapojí ochranné pole. Z reaktoru se vyřinou proudy vodíkových jader. Vy-

tvoří se magnetická plazma. Její odstředivá síla bude tak veliká, že vyrovná tlak astenosféry na plášť geoskafu.

Čekat se bude ještě dlouho. PV-313 minul teprve osmnáctý kilometr, a hlubinná bariéra začíná až za pětatřicátým.

„Pokračujte klidně v práci,“ řekl Vadim Birontovi, „všecko bude v pořádku, i kdybychom musili překonat deset hlubinných bariér...“

V příští chvíli, jako kdyby úplně zapomněl na vědcovu přítomnost, začal spěšně zapisovat údaje přístrojů.

Se zlostí si Valentin Makarovič uvědomil, že se červená. Zatímco se tu trápí neodůvodněným strachem, řidič a velitel pokračují v práci. Celou noc nezamhouřili oka, zapomněli na jídlo i na odpočinek...

„Podívejte, to je krása!“ zvolal Michejev.

Na obrazovce se vyjasňovalo, kolem PV-313 se rozlévala neobyčejná záře. Na višňově červeném kotouči obrazovky se ukázaly světlé štěrbiny. Vznikal klamný dojem, že hornina puká a na konci dlouhých a hlubokých trhlin jsou vidět kousky čisté oblohy. Nad trhlínami visí pruhy žluté mlhy. Světlo se stále blíží. Zdálo se, že za malou chvíli se dostanou do volného prostoru, prozářeného sluncem.

Ale světlo znenadání pohaslo a obrazovka se znovu zataáhla špinavou cihlovou červení žulového masívu.

„Důsledky ionizace...,“ zamručel Biront oživeně. „Zvláštní věc!“

Najednou celá obrazovka zaplanula měkkým bílým jasnem. Překvapený fyzik se chytil opěradla křesla, v němž seděl řidič. Zdálo se, že geoskaf visí v prázdnotě. Ne, nedalo se to srovnat s volným prostorem poledního nebe. Bylo to něco zcela zvláštního, třpytivého jako broušený křišťál, nepochybně tvrdého (vrtačka pracovala dále na plný výkon) a zároveň podivuhodně průhledného a téměř nepostižitelného zrakem.

A v tom průzračném se hned zde, hned zase tam, objevovaly tenké zlaté nitě. Nití stále přibývalo. Visely dolů jako rozpletený cop nebo stoupaly nahoru jako zelektrizované, navzájem se proplétaly, zahrazovaly geoskafu cestu a hrozily jej oplést, ovinout, vzít do zajetí.

„Bereničiny vlasy...,“ řekl Michejev tlumeným hlasem.

„Bereničiny?“ opakoval mechanicky Valentin Makarovič a nebyl s to odtrhnout pohled od neobvyklé podívané. V životě neviděl něco tak krásného. Neměl ostatně ani tušení, že hluboko v zemi existuje říše takových divů.

„Dcery císaře Cyrenajky,“ doplnil Michejev spíš pro sebe než pro

Bironta. „Dá-li se věřit historikům, byla to náramná krasavice. A měla tak nádherné bohaté vlasy jako žádná jiná žena na světě. Ani před ní, ani po ní.“ Řidič se odmlčel, tiše si povzdychl a věcně dodal: „Je to sagenit. Ve velkých hloubkách se vyskytuje podivuhodně čistý. Zářící působením radioaktivního rozpadu. A ty zlaté nitě, to je příměs dalšího minerálu — rutilu.“

„Jojo,“ povzdychl si také fyzik, který si na okamžik představil císařovu dceru. Vlasy ji halily až k patám a táhly se za ní jako vlečka.

V průzračném zlatém jasu na obrazovce se objevily špinavě oranžové oblaky a šedé skvrny. Zlaté nitě se trhaly a rozplývaly. Od okraje obrazovky do středu se pomalu sunuly ostré hřebeny žulových skal. Avšak žula se nestačila sevřít. Zmizela zároveň s křišťálem. Obrazovka zčernala. Pohádkový den vystřídala stejně pohádková noc.

Geoskaf nyní procházel metamorfovanými horninami s velkým obsahem krevelu. Když si oči zvykly na tmou, rozlitou po obrazovce, rozeznaly temně rudé útesy jakoby ponořené do černé propasti. Útesy měnily tvar i zabarvení. Tu tvořily dlouhá sloupová, tu se podobaly ztuhlým hřebenům mořských vln.

„Zatraceně!“

Michejev rychle stiskl zelený knoflík. Ohnivá smršť, kterou chrлил podzemní koráb, pohasla. Náhlé ticho ohlušilo Birontu.

„Co se stalo?“ zvedl hlavu Vadim.

„Jen se podívejte na ten div!“

Uprostřed černých rozbouřených vln se zvedala jako od mořského dna obrovská rozkvetlá kamenná růže. Byla tak veliká, že by se celý geoskaf pohodlně vešel na její jediný okvětní lístek. Pouze velký rozsah ultrazvukového lokátoru dovoloval ji uvidět celou.

Okvětní lístky, tmavě rudé u pestíku, postupně černaly a nabývaly havraního lesku.

„Copak jste nikdy neviděl krystaly železné rudy?“ podivil se Vadim. „Já vás nepoznávám, Petře Afanasjeviči. Zastavovat stroj z takového důvodu. Ale, ale!“

Michejev stiskl červený knoflík. Geoskaf si razil cestu přímo do prostřed růže, drtí její kamenné okvětní lístky.

Nyní i Biront pohlédl zvědavě na řidiče. Vida, Surkov je lhostejný ke všemu, co geoskaf obklopuje. Zato řidič, který už tolik zažil, projevuje naivní, skoro dětské nadšení nad mrtvými horninami.

Ale z celé posádky jen Valentin Makarovič nevěděl, že Michejev

má ještě jedno povolání. Už dlouhá léta se věnoval malířství. Tato záliba se u něho objevila hned po prvních cestách do podzemí. V zemských hlubinách se před ním otvírala říše vskutku fantastické krásy, plná třpytu diamantových slojí a křišťálu. Často si musil razit cestu vrstvy jaspisu a přetínat zářivé podzemní řeky. Za podzemním člunem nejednou zůstal tunel, proražený ryzím zlatem. Petrovi Afanasjeviči se tajil nadšením dech, když stroj vnikal do čarokrásných shluků berylových krystalů, průzračných jako tetelící se vzduch za parného dne, ale s nekonečnou spoustou žlutých a něžně růžových odstínů. V zemských hlubinách se skrývaly skutečné „porosty“ turmalínu — rozpínaly se jako ohnivě rudé větve chvojí mezi matně se lesknoucími litnými slídkami.

Žádný kaleidoskop by nedokázal vytvořit pestřejší barevné obrazy, jaké nyní vídal Petr Afanasjevič; a vídal je zcela jinými očima, než jakými se na okolí dívali jeho společníci. Proto se chopil štětce.

Řidič měl již odejít na zasloužený odpočinek — vždyť mu bylo hodně přes padesát, ale stále to odkládal, protože se nemohl rozloučit s podzemní říší. Když se dověděl o pokusné jízdě PV-313, došel si osobně za Remizovským a spíš naléhavě požádal, než poprosil, aby ho zařadili do posádky...

Na obrazovce končily černé útesy. V růžovém moři žuly se objevily fialové kry, některé matové, jiné zrcadlově lesklé.

„Ametyst!“ hlasitě vydechl Michejev. „A kolik ho je, co? Jednou se z něho budou stavět celá města. Umíte si představit paláce a obytné domy obložené ametystem?“ Vadim zavrtěl hlavou a vstal.

„Vy jste beznadějný romantik, Petře Afanasjeviči,“ řekl. „Copak se tu člověk může na něco soustředit, když musí pořád poslouchat vaše výkřiky? Politujte mě, Valentine Makaroviči!“

Biront rozhodil bezmocně rukama.

„Tak se mi zdá, že mám nějak hlad,“ podíval se Vadim na hodinky. „Oho! Nad námi lidé už obědvají.“

Celá posádka se sešla u stolu. Probudili Děktjareva. Geolog se vyhrabal z lůžka zamračený a zřejmě nevyspalý. Mlčky se vrhl na otevřenou masovou konzervu, a když ji vyprázdnil, začal se rozhlížet ospalými očima po nové oběti pro svůj probuzený apetit. Skorjupin, který zastával zároveň funkci kuchaře, mu podal ovocný kompot.

Biront se díval na kolegu nevlídným pohledem. Geologovo chování u oběda vypadalo téměř neslušně.

Zato Andrejovi se Děktjarev docela líbil.

Geolog přišel do závodu měsíc předtím, než PV-313 opustil montážní halu a přešel do dílny, kde se zkoušely hlavní přístroje. Oblékl si montérky a trávil celé dny v montážní hale, kde se donekonečna vyptával montérů, technologů a mechaniků na všechny možné detaily a zařízení stroje, které jako geolog vůbec nepotřeboval znát.

Když se potom začalo montovat zařízení, určené pro geologické výzkumy, vyhrnul si rukávy. Moc šikovným montérem zrovna nebyl a více překážel, než pomáhal, ale mládež ho mezi sebou ráda viděla. Vyřečný a dobromyslný profesor dokázal se stejným zápalem vyprávět o vědeckých problémech, jako debatovat o lásce nebo dávat rady do života. Všeobecné uznání si vysloužil svou neobyčejnou tělesnou silou — ocelový prut o průměru patnáct až dvacet milimetrů se v jeho ruce snadno měnil v péro.

Nyní se ukázalo, že Děktjarev má nejen sílu, ale i chuť k jídlu za celou partu montérů.

„Hloubka?“ zeptal se Nikolaj Nikolajevič, aniž se na někoho přímo obrátil.

„Začali jsme devatenáctý,“ odpověděl Andrej.

„Mělčina...“

Biront až nadskočil pohoršením, když uviděl, že Děktjarev míří zase k lůžku. Než se ostatní zvedli od stolu, rozlehlo se kabinou geologovo hlučné odfukování, které zakrátko přešlo v bohatýrské chrápání.

6

Od startu uběhlo téměř čtyřiadvacet hodin, ale Vadim se dosud nemohl přimět, aby si alespoň na chvíli zdříml. Nespál ani řidič. Oba zůstávali u pultu a mlčky sledovali blikání signálních lampiček.

Hloubky pomalu přibývalo — dvacet osm kilometrů... třicet jeden... třicet čtyři... třicet šest...

Stále teplejší byla hornina kolem PV-313, stále těsněji se tiskla k jeho ocelovému plášti.

Stávalo se, že stroj postupoval celé hodiny bouřlivým radioaktivním zářením, ložisky čistého rádia.

Ale ani teplota, ani záření nepoutalo Vadimovu pozornost. Sledoval

val pouze údaje tlaku a viděl, jak se tlak postupně šíří od oblasti vrtačky podél celého trupu. Hornina nabývala plastičnosti a zanedlouho měla geoskaf sevřít, jako oceánské hlubiny svírají ponorku.

Jakmile tlak dosáhne třiceti tisíc atmosfér, automaty zapojí ochranné pole. To bude znamenat, že PV-313 minul hlubinnou bariéru a vešel do astenosféry.

Vadim nepochyboval o přesnosti automatu. Ochranné působení pole bylo podloženo výpočty a přezkoušeno kybernetickými pokusy. Přesto měl každý nerv napjatý jako strunu — čekal, kdy spustí zařízení, vytvářející ochrannou clonu. PV-313 má jako první přestoupit tento Rubicon.

Už aby to bylo!

Ale čas jako by se byl zastavil.

A tam nahoře, na povrchu, čekají tisíce, ne, milióny lidí na signál z geoskafu — bariéra je překonána! Od té chvíle začne skutečné dobývání zemských hlubin, neméně obtížné, a možná dokonce obtížnější než dobývání vesmíru.

Místo rozžhavené horniny vidí Vadim na obrazovce pracovní hlavního konstruktéra. Nepochybuje, že ani Remizovskij té noci vůbec nespál. S rukama za zády a se svěřenou hlavou chodí zřejmě sem tam po pracovně, chodí neúnavně hodinu za hodinou, chodí a čeká na zvonění telefonu.

Hlavní konstruktér i jeho mladý pomocník měli jedno společné toužebné přání — postavit geoskaf, který by byl s to dosáhnout středu Země. Remizovskij obětoval tomuto snu skoro čtyřicet let života, Vadim Surkov zatím teprve čtyři. Výsledkem jejich spolupráce byl PV-313. Těžko říci, kdo z obou se o jeho sestrojení více zasloužil. Vadim stejně jako Remizovskij nikdy neměřil a nepočítal svou námahu. Jestliže se něčím lišil od hlavního konstruktéra, tedy jen svou netrpělivou a výbušnou povahou.

Arkadij Semjonovič pracoval rozvážně a beze spěchu, přemýšlel o každém kroku a kontroloval výpočty každého šroubku na stroji. Rád se radil s druhými. Sám hledal námitky proti vlastním argumentům. Jeho heslem bylo: Absolutní spolehlivost!

Vadimovým heslem však bylo: Odvahu!

Vadimovi se nejednou zdálo, že ho hlavní konstruktér zdržuje, a jeho pomalost ho často přiváděla až k zuřivosti. Jakmile však zuřivost opadla, pokaždé si uvědomil, že měl šéf pravdu.

Arkadij Semjonovič mohl zůstat ve své pracovně a čekat na výsledky pokusů z PV-313. Ani v mladších letech se nezúčastnil jízd do podzemí.

Vadim však čekat nemohl. A tak se rozhodl, že bude sám řídit pokusnou jízdu...

„Čedič!“

Michejevovo zvolání vytrhlo Vadima z myšlenek. Na černé obrazovce bylo vidět pavučinu ohnivých trhlin.

„Čedič!“ opakoval Vadim. „A žhavé magma. Patnáct až dvacet minut, a jsme v astenosféře.“

„Aparatura funguje bezvadně.“

„Jinak to ani nesmí být.“

Tlumené dunění zaznívalo někde docela blízko. Výbuchy následovaly jeden za druhým téměř nepřetržitě a přehlušovaly hluk motoru i vrtacího stroje. Vibrace trupu byla mnohem znatelnější. Speciální přístroje zaznamenávaly krátkými skoky světélkujících fialových čar vzdálenost od ohnisek výbuchu — tři sta deset kilometrů, čtyři sta dva, tři sta sedmdesát... Roztavený stlačený kámen znamenitě vedl zvukové vlny, takže lidé měli dojem, jako když ohniska jsou nejdále sto metrů. Tam ve velké hloubce se dělo něco, co se na povrchu projevovalo jako zemětřesení.

Avšak všude neležela hypocentra až v hloubce tří čtyř set kilometrů. Tvořila dno jakési číše, jejíž kraje se zvedaly k břehům Tichého oceánu, obepínaly řadu Kurilských ostrovů, Japonsko, Indonésii a hrozivě se blížily k povrchu zemské kůry. Právě zde vyvrhovaly sopky proudy žhavé lávy a otřesy půdy měnily celá města v trosky.

7

Nikolaj Nikolajevič se probudil okamžitě, jako když ho někdo dloubne do boku. Posadil se na lůžku, chvíli naslouchal, pronesl své oblíbené: „Ach zangezur-zanzibar!“ a poměrně šikovně sestoupil do kabiny k Birontovi.

„Ještě jsme se nevrátili na povrch,“ poznamenal štiplavě Valentin Makarovič. „Můžete spát až do aleluja!“

„Ne, poslouchejte,“ Děktjarev zvedl ukazovák. „Slyšíte, jak hučí?“

„Co hučí?“

„Astenosféra. Jakkpak nás asi uvítá, ta naše milá? Dovedete si představit, co zůstane z našeho geoskafu, když nebude správně fungovat ochranné pole?“

Valentin Makarovič si ani za nehet nepřál představovat něco takového. Změřil si geologa hněvivým pohledem a dále zapisoval do deníku údaje přístrojů. Ale po Děktjarevových slovech ho přestaly poslouchat prsty. Nemožný chlap, přišel jen proto, aby mu otrávil náladu a vyrušil ho z pracovního tempa.

Nikolaj Nikolajevič se posadil k pultu. Pohledem domácího pána přelétl čtyři obloukovité linie přístrojů a upřel zrak na obrazovku.

„Nefelinický čedič,“ konstatoval spokojeně nahlas, „s převahou augitu. Zatím nic nového. Uvidíme, co bude dál,“

Křivolaké ohnivé čáry na obrazovce zmizely, aby se po chvíli objevily znova, značně silnější. Jejich fantastické tvary připomínaly hned bohatě rozvětvený blesk, hned zase zamotané klubko drátu. Proudý žhavého magmatu se pokoušely prorazit si cestu kamenem. Natahovaly svá chapadla po trupu geoskafu. A PV-313 se hnal vstříc ohni, jako když si přeje s ním změřit síly.

Děktjarev se protáhl, až mu zapraskalo v zádech, pokrčil paže v loktech a zazíval na celé kolo; potom vytáhl ze zásuvky pultu elektrické pero a deník na záznamy.

„Nefelinický čedič,“ opakoval geolog nad perem, které se zdánlivě samo rozběhlo po papíře. „Křemíku... och,“ opět zív, „křemíku padesát jedna procent, titanitu...“

„Dovolte, abych vám připomněl,“ zarazil ho Biront, „že tu nejste sám. Já prostě nemohu pracovat, když se vedle mne mluví nahlas.“

„A tak... No dobře.“

Za několik minut se však Děktjarev znovu zapomněl a opět promluvil. Určoval procenta prvků v hornině, diktoval si to všecko nahlas, udiveně brumlal a zase mružel: „Ach zangezúr-zanzibar!“

S těžkým srdcem musil Biront naslouchat dlouhým monologům, vášnivým sporům s vymyšleným odpůrcem o složení horniny i ironickým poznámkám, že se nebude vůbec ničemu divit, jestliže se ukáže, že někde ve středu Země je docela obyčejná voda z kaluže.

Dobrou hodinu se Valentin Makarovič přemáhal ze všech sil, aby nevybuchl. Geologovo mumlání ho rozčilovalo natolik, že na chvíli dokonce zapomněl naslouchat ozvěně vzdálených výbuchů. Posléze

však přece odtrhl pohled od přístrojů a chystal se co nejrozhodněji protestovat.

Oslnivá záře, která se rozlila po celé obrazovce, ho přiměla zapomenout na všechno na světě. Nejdříve užasle přimhouřil před oslnivým světlem oči. Potom mu připadlo, že uprostřed pultu ve velkém kotli klokotá roztavená měď. Do tváře mu dýchl žár.

„Co... co to je?“

Nikolaj Nikolajevič se roztržitě ohlédl po obrazovce.

„Obyčejné magma,“ vysvětlil krátce a znovu se zahloubil do svých zápisů.

Geoskafem to trhlo a jeho rychlost se zvýšila. Stroj se ocitl uprostřed roztaveného kamene. Ohnivá tekutina ho obklopovala ze všech stran a on se do ní ponořoval jako batysféra do hlubin oceánu. Vzdálený rachot, doléhající ze zemských hlubin, zeslábl. Pod přístroji, které kontrolovaly tlak na trup geoskafu, se naráz rozsvítily červené žárovky.

Minula hodina... druhá... třetí...

PV-313 sestupoval ohnivým mořem stále hlouběji a hlouběji...

Najednou cosi tlumeně zasvištělo a na pultě se rozsvítila další červená žárovka. Automaty zapnuly magneticko-plazmatické pole.

Vadimovy prsty křečovitě sevřely okraj křesla. PV-313 minul hlubinnou bariéru a vešel do astenosféry.

Michejev položil obě ruce na klaviaturu tlačítek. Podobně vyčkává pianista připravený udeřit do kláves, než utichne sál. Nepatrné úsilí toho či onoho prstu, a automaty okamžitě vyplní řidičův rozkaz: zastaví stroj, otočí ho na zpáteční cestu, nebo jej přinutí pokračovat ještě větší rychlostí vpřed.

Ani Michejev se necítil právě dobře. Jestliže ochranné pole vypoví službu, stěží vůbec stačí stisknout nějaký knoflík. Všechno proběhne neobyčejně rychle...

Přístroje ukazovaly třicet a půl tisíce atmosfér.

„Jedenačtyřicet kilometrů,“ s námahou rozevřel vyprahlé rty Vadim. „Jedenačtyřicet kilometrů a dvaasedmdesát metrů,“ opakoval silnějším hlasem. „Jsme v astenosféře! Slyšíte, Petře Afanasjeviči? V astenosféře!“

Michejev pomalu odtáhl prsty od tlačítek a podíval se na ztuhlé klouby. Tohle vypadá, jako když jsem dostal strach, mihlo se mu hlavou. Kromě první cvičné jízdy vykonal sto sedm dalších a nikdy ne-

zakusil strach. Tentokrát však se v něm všechno napjalo a strnulo v jakémisi mučivém očekávání.

„Mechanik, spojař?“ zeptal se Vadim do mikrofonu.

„Všecko v pořádku,“ odpověděl Šurakov. „Blahopřeji k úspěchu, Vadime!“

„Děkuji. Spojari, připrav se k odeslání zprávy nahoru na povrch!“

„Provedu!“

Vzápětí se přidal další zvuk k bzukotu a hukotu pracujících přístrojů. Byl hluboký a slavnostní a zněl jako tón pevně napjaté basové struny violoncella. To promluvila ultrazvuková vysílačka.

„Můžete mluvit, Vadime Sergejeviči,“ řekl Skorjupin.

Vadim se nahnul k mikrofonu.

„Volá geoskaf PV-313. Právě jsme překročili hlubinnou bariéru a vešli do astenosféry. Vzdálenost od povrchu čtyřicet jeden kilometr. Tlak třicet tisíc pět set atmosfér. Teplota vnějšího prostředí tisíc devadesát stupňů. Stroje a přístroje v bezvadném pořádku.“

A ani slovo víc. Vadim nechtěl být mnohomluvný, třebaže zakoušel skutečnou chlapeckou radost a pociťoval nutkavé přání ji s někým sdílet.

„Pročpak jste neblahopřál Arkadijovi Semjonoviči?“ zeptal se tiše Michejev. „Celému kolektivu se mělo blahopřát a poděkovat za takový stroj.“

„Máte pravdu,“ rozpomněl se Vadim, ale spojař už přepnul na příjem.

8

„Stop!“

Na Vadimův příkaz zastavil řidič motor a vrtačku. Geoskaf zůstal stát. V chodu bylo pouze ochranné zařízení.

Vadim s Andrejem začali prohlížet aparaturu. Překontrolovali stav sacího zařízení a zahřívacích komor. Přesvědčili se o žáruvzdornosti termopolymerových stěn. Potom se pustili do zevrubné prohlídky soustavy regulátorů, třebaže veškeré samočinné zařízení bylo pod dvojitou kontrolou a za celou jízdu se neukázala jediná závada.

Nyní byl čas k návratu. Dosáhli úspěchu, dosáhli vítězství. Ale

jak to bylo jednoduché, bez boje a maximálního vynaložení tělesných a duševních sil! Bojovalo se tam nahoře, na povrchu, v konstrukční kanceláři, bojovalo se řadu let, ale boj skončil, jakmile se PV-313 vydal na cestu.

Geoskaf se zastavil v hloubce čtyřiceti jednoho kilometru. Pod ním zůstávalo dalších šest tisíc sedm set kilometrů. Čtyřicet proti šesti tisícům...

Vadim se v duchu dívá dále do hlubin a točí se mu hlava jako člověku na kraji propasti. Neznámo přitahuje, vábí...

„Zatraceně, nechce se mi vůbec zpátky,“ přiznal se Andrejovi. „Stroj je výkonný, spolehlivý. Když jsme se dříve pokoušeli dorazit k bariéře, riskovali jsme do určité míry života. Ale teď...“

„Vždyť jsi sám sestavoval program pokusů...“

„Nebyl jsem sám. A ani mě nenapadlo, že pocítím takovou nespokojenost.“

Andrej prohlížel relé. Vadimovi připadal jako člověk, který nemá vlastní přání. Kdyby mu teď řekl: Pojd', pustíme se do středu Země, Andrej by možná pokrčil rameny a odpověděl: Dobrá, když do středu, tak do středu.

Od dětských let, od školních lavic byli stále spolu. Jejich osudy se zdánlivě shodovaly — v jeden den skončili školu, nastoupili do jednoho závodu, ba do jedné dílny, studovali na jedné fakultě, v jeden den se stali inženýry.

Iniciátorem všeho byl Vadim. Vždycky kamaráda vedl, skutečně vedl, nikoli však strhoval svými myšlenkami. Vadim dostal nápad — bude stavět geoskafy. Andrej vyslechl přítelovo horování a řekl: Dobrá, když geoskafy, tak geoskafy.

Andrej to také nikdy nedotáhl dál než na řadového mechanika. Úžasnou vnitřní sebekázní, která ho neopouštěla ani ve chvílích nebezpečí, získal ovšem hodně přátel.

V PV-313 se zabydloval jako ve vlastním bytě. Svědomitě jej zkoumal a studoval, dokud si nepamatoval každý šroubek, každou cívku, každý drát. Závady objevoval v nejkratší době a spolehlivě a jistě je odstraňoval.

„Dělej, jak myslíš,“ odpověděl konečně Andrej a zavřel víčko přístroje. „Na tvém místě bych tolik nespíchal. Však se ještě dostaneš do větších hloubek. Všecko stačíš.“

Čekat!

Až dosud si všechny jízdy byly navzájem podobné. Cíl pokusu se formuloval jednoduše — přezkoušet životnost toho nebo onoho zařízení a zjistit, jak ji prodloužit. S jízdou PV-313 to bylo jinačí. Stroj visel nad bezednou žhavou propastí, do které se ještě nikomu nepodařilo nahlédnout.

Vracet se? Ted?

Ale s čím? Geoskaf prokázal své kvality, to je v pořádku. Vadim však nemá v povaze spokojovat se s málem — vždyť se nestalo nic, co by nějak zaměstnalo jeho mozek, co by mu napovědělo novou myšlenku.

9

„Hm-hm...“, zamručel Děktjarev a pohladil si pleš. „Pokračovat ve výzkumu astenosféry... Lákový návrh. A riziko žádné, povídáte?“

„Sám jste měl možnost se o tom přesvědčit,“ pokrčil Vadim rameny. „Hlubinnou bariéru jsme překonali bez nejmenších komplikací. Ani nás to nestálo zvláštní námahu. Mě jako konstruktéra by ovšem zajímaly podmínky, za kterých by stroj musil jet opravdu naplno.“

„Rozumím. A co tomu říkáte vy, Valentine Makaroviči?“ Děktjarev se obrátil na fyzika.

„Já trvám na okamžitém návratu!“ zvolal Biront pronikavým hlasem. „Bylo mi slíbeno, že budeme pod zemí jenom dva dny. Nechci tu být déle ani minutu. Mám toho dost už teď!“

„Pokud jsem vám porozuměl,“ poznamenal Vadim zdvořile, „podařilo se vám plně prozkoumat veškeré jevy, které vás zajímaly?“

„Naopak, neudělal jsem tu ani polovičku toho, co jsem si předsevzal. Na to bych potřeboval měsíc, a ne pouhé dva dny,“ odzbrojil se Valentin Makarovič. „Než si člověk zvykne na tu vaši krabici...“

„Jasně. A vy, Nikolaji Nikolajeviči?“

„Já jsem si ověřil jen to, co jsem už znal ze zkušeností, získaných při minulých jízdách. To, co by mě zajímalo, je podstatně hlouběji.“

„Tak tedy, pokud jsem pochopil,“ usmál se Vadim koutkem úst, „obecným přáním je vrátit se.“

Ironie, která zazněla z jeho slov, zasáhla Děktjarevovu ješitnost. Geolog se zamračil, tvář mu zrudla.

„Jsem zvyklý si vážit kázně,“ řekl. „Každý velitel geoskafu má

přesný program zkoušek, schválený hlavním konstruktérem závodu.“

„Ale já nejsem pouze velitelem,“ připomněl Vadim, „já jsem taky náměstkem hlavního konstruktéra. Mám právo měnit program podle toho, jaká je situace. Jinak bychom neměli o čem hovořit.“

Ten je mazaný! pomyslí si Děktjarev s uspokojením. A pohotový. Dovede věc podat!

„Inu, jestliže nám rozkážete,“ našpulil geolog rty a přimhouřil šibalsky oči, „my vás budeme muset poslechnout.“

„Dovolte, dovolte, kdo je to ‚my‘?“ vyskočil fyzik s divokými posunky z křesla. „Já kategoricky prohlašuji, že trvám na tom...“

„Dejte pokoj!“ rozezlil se znenadání Děktjarev. „Třesete se strachy jako... nevímco. Tolik už jste se lidem nahučel do uší o té své teorii přechlazení, a když teď máte možnost si ji prakticky vyzkoušet, házíte flintu do žita. To je hanba, kolego! Nic se vám nestane, i když se potopíme ještě sto nebo dvě stě kilometrů.“

Valentin Makarovič ztratil dech rozhořčením. Bezmocně se posadil a vrhl na Děktjareva tak zničující pohledy, že se Michejev, Šurakov a Skorjupin musili usmát.

„Já se stavím bez výhrad za návrh Vadima Sergejeviče,“ vmísil se do řeči Andrej, který chtěl pomoci příteli. „Stroj je v dokonalém pořádku. Ručím za jeho bezvadný chod.“

„Tak domluveno,“ přikývl Děktjarev zkroušeně hlavou. „My s Valentinem Makarovičem už nemáme nic proti tomu,“ mrkl na fyzika, „abychom sestoupili ještě tak o stovečku kilometrů. Ale jen o stovečku, o víc ne. A rozhodně moc a moc opatrně.“

„To se rozumí,“ usmál se zdrženlivě Vadim.

„Zato já jsem zásadně proti,“ promluvil Michejev, který až dosud mlčel. „Trvám na bezvýhradném splnění pokynů hlavního konstruktéra.“

„Nezapomínejte, že je tu jeho zástupce!“ ohradil se Vadim.

„No právě, jen jeho zástupce, a ne sám hlavní konstruktér! Disponovat s pokusným strojem se může jen s jeho souhlasem.“

„Pavle Ignat'jeviči,“ otočil se Vadim ke spojaři, „buďte tak hodný, a spojte soudruha Michejeva s konstrukční kanceláří.“

Skorjupin se provinile usmál a pokrčil rameny.

„Na jaký tlak je vypočítáno ochranné pole?“ zeptal se Vadim řidiče.

„Na tři sta miliónů atmosfér.“

„Tak. A co ukazují přístroje?“

„Třicet tisíc pět set.“

„A vy jako řidič pokusných hloubkových strojů pokládáte takovouhle zkoušku za plně dostačující?“

Michejev upadl do rozpaků.

„Pokládám poradu za skončenou,“ povstal Vadim. „Na základě všeobecné dohody pokračujeme ve zkouškách geoskafu. A ve vědeckých výzkumech.“ Pohlédl s posměchem na Bironta. „Hloubka sestupu bude záviset na okolnostech... a na našem odhodlání.“ V očích se mu objevil záhadný úsměv. „Mechanik a řidič na svá místa!“

Zamířil k průlezu. Za ním se zvedl Andrej.

„Přece jen jednáte zbrkle, Vadime Sergejeviči,“ řekl Michejev, když se posadil k pultu naproti Surkovovi. „Není to seriózní.“

„Start!“ zavelel Vadim místo odpovědi.

Motor se rozběhl a PV-313 se pohnul.

Do středu Země! tepalo Vadimovo srdce. Vstříc neznámému! Vstříc nepoznanému!

10

Žhavé magma zůstalo nad geoskafem. Stále častěji svítila obrazovka lokátoru. Barva tavící se mědi se měnila v oslnivě zlatou záři, takže bylo nutné snížit intenzitu proudu, napájějícího zářič lokátoru.

Čedič zůstával tuhý, ačkoli jeho teplota vystoupila na dva tisíce stupňů a dávno překročila jeho bod tání. Stlačená látka nabývala vysoké hustoty. Atomy v krystalických mřížkách místo aby se rozpadaly působením tepla, tiskly se k sobě stále těsněji.

Přístroje zaznamenaly hloubku padesáti kilometrů a PV-313 pokračoval klidně v sestupu. Tlak stoupl na čtyřicet tisíc pět set atmosfér.

Dolů... dolů... do neznáma!

Nic nerušilo dokonalý chod mechanismu. Vadim věřil stále víc, že má pravdu.

Na povrch se poslalo oficiální hlášení: Všechno v pořádku. Pokračujeme v sestupu, abychom geoskaf vyzkoušeli v obtížnějších podmínkách a získali více vědeckých poznatků.

Odpověď nedostali. Možná že nedošlo odeslané hlášení, možná

že zpětná zpráva, vysílaná pozemními stanicemi, utonula někde daleko stranou od kursu PV-313.

Vadim se pustil s vervou do práce. Přístroje ukazovaly údaje o vzájemném působení prostředí a mechanismu. Velitel byl nyní jen konstruktérem a kontroloval činnost reaktoru, vrtacího stroje, motoru a magneticko-plazmatického pole.

Ridič stále ještě váhal — nevěděl, jak se má zachovat. Má se svému přímému nadřízenému postavit na odpor, nebo ho má naopak co nejrozhodněji podporovat?

Vadimova troufalost se Petru Afanasjevičovi líbila. Je-li to na prospěch věci, dá se trochu riskovat! Ale hlavní konstruktér jim takové svévolné jednání neodpustí. Všichni půjdou na kobereček. A člověk darmo ztratí důvěru...

Michejev se zamračeně podíval na velitele — byl mladý, zanícený a zřejmě dychtivý po objevech. V závodě si ho váží a říkají o něm, že je nadaný. Remizovskij je ovšem opatrný, ale to je možná věkem...

Michejev si povzdychl, probral se ze zamyšlení a věnoval se nadále svým přístrojům.

Děktjarev s Birontem se po poradě u Surkova vrátili do své kabiny, aby pokračovali v přerušených výzkumech. Ale sotva se jim podlaha zachvěla pod nohama a začala se propadat, Biront sklapl deník a jako vymrštěný perem vyskočil ze svého křesla.

„Kampak, kolego?“ podivil se Děktjarev.

Fyzik se vyšplhal do společné ložnice a natáhl se na lůžko. Opravdu se necítil ve své kůži. Kam to jedou? Co jen to napadlo toho fanatika Surkova?

Ale ležet a nic nedělat, to neměl Valentin Makarovič ve zvyku. Nahoře na povrchu by si nikdy neodpustil tak zbytečné marnění času. Zde však neviděl jiný způsob, jak vyjádřit svůj protest. Zdálo se mu, že posádka geoskafu se takto nad ním spíše slituje.

Ale chyba lávky, kromě Děktjareva si fyzikova podivného chování nikdo nevšiml. Všichni byli zaujati svou prací. Pokud jde o geologa, ten krobián mu řekl:

„Opravdu, tahle poloha v prostoru vyhovuje vašemu tělu mnohem líp.“

„Dejte mi pokoj, ano!“ odsekl Biront podrážděně.

Nikolaj Nikolajevič seděl tedy u pultu sám, psal stránku za stránkou, spokojeně si pobrukoval a pronášel dlouhé monology. Měl

k dispozici nejpřesnější elektronické přístroje, které mu dovolovaly zjišťovat nejen chemické složení čedičových hornin, kterými si geoskaf razil cestu, ale i to, co geologa nejvíce zajímalo — fyzikální vlastnosti hmoty.

„Přezkoušíme si dialektiku v praxi,“ opakoval si nahlas pro sebe. „Kvantita tu určitě přejde v novou kvalitu.“

A pozoroval, jak se vlivem rostoucího tlaku stále více k sobě přibližují atomy v molekulách. Nešlo však jen o přibývající hustotu. Přijde chvíle, kdy nadměrné přiblížení atomů vyvolá změnu ve stavu látky.

Ale jakou?

Uplynulo téměř osmačtyřicet hodin jízdy. Nad hlavami badatelů zůstalo devadesát kilometrů zemské kůry.

Devadesát kilometrů!

Když to Děktjarev slavnostně oznámil fyzikovi ležícímu stále ještě na lůžku, tomu se udělalo špatně a jeho dlouhý obličej se ještě více protáhl. Avšak Nikolaj Nikolajevič si zabručel své oblíbené zangezuranzibar, sedl si ke stolu a otevřel konzervu s kompotem. Geologova chuť k jídlu připadala Bironтови přímo obludná.

Byl čas na spaní. Bironť zavřel oči, ale vadilo mu jasné světlo lampy. Zhasl ji. A tu slyšel, jak vibruje trup geoskafu — byl to zvuk, na který si už začal zvykat. Potmě bylo zvlášť zřetelně slyšet hloubkové výbuchy, které jako by se přiblížily těsně ke kabině (houstnoucí hmota stále lépe vedla seizmické vlny). Valentin Makarovič raději honem zase rozsvítil; poznal, že neusne.

Nevydržel déle o samotě. Sestoupil do své pracovní kabiny, třebaže se mu předem dělalo špatně z nutnosti sedět tvář v tvář Děktjarevovi. Jeho antipatie ke geologovi se prohlubovala hodinu za hodinou.

Naštěstí Nikolaj Nikolajevič spal. Bironť napadlo, že zde v křesle se podaří usnout i jemu. Tady ovšem mu zase vadila záře obrazovky. Natáhl ruku po tlačítku. Obrazovka zhasla, zůstalo jen mihotání různobarevných křivek na bílých stupnicích.

Valentin Makarovič se uvelebil co nejpohodlněji v křesle a zavřel oči. Na chvíli pocítil klid. Ale jen na chvíli. Potom k jeho zbystřenému sluchu dolétlo Děktjarevovo chrápání. Geolog mu otravoval život, i když spal.

Bironť zapnul lokátor, a mrkáje očima, zadíval se na oranžovou

obrazovku. Potom přenesl pohled na hloubkoměr.

Sto kilometrů! To je hrůza...

Zavrtěl se v křesle, oči se mu rozšířily. Jak jen tohle dopadne?

V nejbližší řadě přístrojů bliklo červené okénko počítače atomových částic, bliklo jen jedenkrát a opět zhaslo. Fyzik si nepatrné zazáření ani neuvědomil. Mnohem víc ho vyváděl z míry hněv na Děktjareva.

Ale najednou jeho rozhořčení naráz zmizelo — lampička blikala bez přestání.

„Mezony?“

„Co je?“ otevřel oči Děktjarev.

„Mezony?!“

Valentin Makarovič začal manipulovat s přepínači počítačového stroje takovou rychlostí, že rozespálý Děktjarev nemohl stále pochopit, co se vlastně stalo.

„Tady by ještě neměly být mezony,“ mumlal Biront. „Ne, takhle brzy jsem je nečekal...“

„Mezony? To myslíte vážně?“

Nikolaj Nikolajevič vstal a obešel pult, aby lépe viděl na počítač atomových částic.

11

Kdysi panovalo přesvědčení, že se Země skládá pouze ze dvou geosfér — z pevného, ale tenkého obalu, kůry a z tekutého žhavého jádra.

Pozorováním rychlostí, jakými se šíří seizmické otřesy, vědci zjistili, že směrem ke středu Země neobyčejně stoupá hustota hmoty a převyšuje hustotu ocelových slitin.

Země je tudíž pevné těleso.

Nerozřešená však zůstávala otázka chemického složení hmoty v různých hloubkách.

Jedna skupina vědců tvrdila, že s přibývajícím hloubkou začínají nabývat převahy těžké prvky a jádro se skládá z čistého železa, niklu, kobaltu a chrómu.

Druhá skupina, k níž patřil rovněž Děktjarev, pokládala složení zemské kůry za stejnorodé ve všech hloubkách. Pokud jde o velkou spe-

cifickou váhu jádra, všechno se snadno vykládalo obrovským tlakem, jakým působí vnější vrstvy na vnitřní.

Ale jak se projevuje tento tlak na fyzikálních vlastnostech hmoty? Zůstává každý chemický prvek beze změny, nebo tlak zásadně přetváří jeho atomovou strukturu?

Dlouho před cestou PV-313 zjistili geofyzikové, že na hranici litosféry a astenosféry přecházejí krystalické struktury ve struktury amorfní. Krystaly se rozpadly! A co dál? Co hlouběji? Nerozpadnou se i molekuly? Nerozpadnou se dokonce atomy? Co tam vůbec zůstane?

Moderní elektronické ultramikroskopy a iontové projektory umožnily zjistit přesnou stavbu buňky a spatřit atom.

Moderní radioteleskopy umožnily dohlédnout k novým galaxiím, které se dříve nedaly vůbec pozorovat. Nedaly se jen zkonstruovat přístroje, které by umožnily nahlédnout do středu planety, ležícího přes šest tisíc kilometrů hluboko. Hustá opona stlačené hmoty spolehlivě chránila jádro před očima badatelů.

Lidé se musili probít astenosférou sami.

Právě proto spojil geolog Děktjarev svůj osud s pokusy hloubkových geoskafů. Jeho toužebným přáním vždycky bylo proniknout hlouběji do astenosféry. Doufal, že tu objeví alespoň vzdálené ohlasy jevů, které probíhají v jádru, a ne-li úplně, tedy částečně pochopí, jaké síly rodí земětřesení, přesouvají kontinenty a přemisťují magnetické póly.

Třebaže se Nikolaj Nikolajevič posmíval Birontovi a jeho teorii přechlazení, musil v něm nutně vidět spojence. Fyzikovo úsilí směřovalo k témuž cíli — zjistit změny hmoty působením tlaku. Děktjareva zajímala vnější forma těchto změn, Bironta vnitřní.

Tak nyní například tlak stále stoupá, ale teplota se zvyšuje mnohem pomaleji, než by měla podle fyzikálních zákonů. Vzniká tedy otázka, v co se mění energie stlačování.

Nikolaj Nikolajevič se v atomové fyzice příliš nevyznal, proto netrpělivě čekal, k jakým závěrům dojde Biront. Ale ouha, fyzik se vzbouřil a odešel z kabiny.

Teď tedy se objevily mezony.

Nikolaj Nikolajevič nepochopil hned, proč se Biront rozčiluje. O vlastnostech mezonů se učí žáci na každé škole. V roce 1937 je objevili v atmosféře, kde vznikají působením kosmických paprsků. Tyto

částice jsou dvěstěkrát těžší než elektron, a třebaže jejich náboj je stejně veliký, může být kladný a záporný (těžké elektrony). Vzniklé mezony žijí pouze dvě milióntiny vteřiny. Poté mizí a zanechávají po sobě obyčejné elektrony a záření.

Badatelům se dlouho nedařilo získat mezony umělým bombardováním atomů. Kosmické paprsky přece v sobě chovají obrovskou energii. Stačilo by odstranit atmosféru na pouhý okamžik a všechno živé na zemském povrchu by se změnilo v popel. A nejen na povrchu. Kosmické záření proniká i vodou a dosahuje dna oceánu. Proniká na sta metrů do hloubky hornin.

Získat mezony uměle se podařilo teprve tehdy, když badatelé dostali synchrofázotrony s energií mnoha miliard elektronvoltů.

Sem, do hloubky sta kilometrů, nemohly proniknout mezony vzniklé působením kosmických paprsků. To tedy znamenalo, že přístroje objevily nějaké jiné záření. A není-li kosmického původu, tj. nepřichází-li sem zvnějšku, tají se jeho zdroj v zemských hlubinách.

Děktjarev konečně pochopil, co tolik rozčililo Valentina Makaroviče.

Mezony se rodily a hynuly. Bzukot počítačů splynul v jediný souvislý zvuk, připomínající hvizd cirkulárky, která řeže suché dříví. Valentinu Makaroviči se zjezily vlasy; úžasem otevřel ústa, vytřeštil oči.

Nedovedete si představit, co právě prožíval!

Mezony mu přinesly dlouho očekávanou zprávu — celou vrstvou astenosféry proniká neobyčejně silné záření, jehož existenci předvídal už tam nahoře na povrchu, ve své pracovně. Záření vznikalo rozpadem atomových jader, ale nebylo provázáno vylučováním termonukleární energie v podobě tepla. A právě tuto možnost napovídala jeho teorie přechlazení.

Valentin Makarovič jásal. Nejraději by byl křičel radostí, a byl by to možná udělal, kdyby mu byla hrdlo nesvírala křeč. Tu je máme, první fakta! Hypotéza přechlazení přestává být hypotézou a stává se (a on to dokáže!) právě takovým axiomatem jako zákon tíže. Nevynaložil nadarmo tolik práce a nezažil zbytečné tolik roztrpčení. Pravda vítězí!

Ale vědecký zápal brzy ochladila nepříjemná vzpomínka — geoskaf jede i s ním vstříc záření, jehož působením vznikají mezony. Pohlcovací schopnost astenosféry bude neustále klesat a posádka se

vystavuje nebezpečí, jehož velikost nemůže nyní plně zhodnotit ani sám Bironť.

Jasně bylo jedno — vpředu číhala smrt.

Valentin Makarovič strnul hrůzou a vytřeštěnýma očima se podíval na Děktjareva. Namáhavě polkl a znovu se otočil k přepínačům. Tlačítka přepínačů se mu lepila ke konečkům dlouhých kostnatých prstů, zpocených rozčilením.

Ne, teď by ho nic nepřimělo opustit pult.

„Neviděl jste žádné mezony, než jsem sem přišel?“ zeptal se geologa. „Moc rád bych věděl, v jaké hloubce se objevily první příznaky tohoto záření.“

Nikolaj Nikolajevič rozhodil bezmocně rukama. „No nevádí. Nevadí...“ uklidnil se fyzik. „Zjistím si to přesně na zpáteční cestě.“

12

Uplynuly tři dny od chvíle, kdy geoskaf opustil povrch Země. Od slunečního svitu ho oddělovalo sto padesát kilometrů.

Život v kabinách plynul v poklidném rytmu. Posádka pravidelně pracovala, sedala k jídlu, odpočívala. Ale nejvíce času věnovala práci a nikdo už nemluvil o brzkém návratu na povrch.

Kdykoli Valentina Makaroviče přepadal strach, spěchal se uklidnit tvrzením, že ke zdroji záření je velmi daleko, že PV-313 postupuje pomalu a stěny trupu jsou zatím ještě spolehlivou ochranou.

Pokoušel se spát v křesle za pultem jako Děktjarev, ale po chvíli nepokojného vrtění se dával vždycky na útěk, protože nesnesitelně trpěl geologovým chrápáním.

Podobně ho stále ještě dráždily Děktjarevovy hlasité samomluvy, i když ne už tolik jako na začátku. Bývaly chvíle, kdy se natolik zahloubal do pozorování, že vůbec nevnímal prostředí, a dokonce zapomínal, kde je.

Přesto však by byl dal přednost tomu, kdyby mohl pracovat o samotě. Ale Děktjarev teď seděl na svém místě jako přišitý. Geolog u pultu dokonce i spal; prokazoval přitom podivuhodnou schopnost okamžitě usínat, jestliže přístroje nehlásily žádné změny v okolním prostředí, a stejně okamžitě se probouzet, jestliže takové změny nastávaly. Zajímavá věc, signály přístrojů byly naprosto nehučné — po

stupnicích skákaly křivky, to bylo všecko.

Takovým způsobem spal Nikolaj Nikolajevič v jednom kuse na nejvyšší čtvrt hodiny, třebaže během noci a dne to dělalo dohromady dobrých deset hodin.

Nejméně ze všech spal Vadim. Pečlivým sledováním přístrojů a strojů zjistil slabý článek v konstrukci geoskafu. Trup by měl mít jiný profil! Ale to se zjistilo teprve nyní, v hloubce dvou set třiceti kilometrů. Elektronický počítačový stroj, který dostal více než milion údajů o tlaku na různých místech pláště, sestavil a vypočítal integrální rovnici. Ve Vadimových představách se již rýsoval nový geoskaf — protáhlý elipsoid se zašpičatělou přídí.

Vadim prožíval chvíle plné spokojenosti. Zaslavčoval do svých poznatků Michejeva. Celé hodiny spolu uvažovali, jak přestavět PV-313, a hlavně jak zvýšit jeho rychlost.

„Hlavní je rychlost,“ opakoval Vadim. „Půl metru za vteřinu dělaly naše geoskafy už před dvěma třemi roky. Je na čase, abychom překročili i tuhle bariéru.“

Napilno měl i Skorjupin. Vysílání stíhalo vysílání. S výsledky svých výzkumů se spěchali pochlubit Vadim, Děktjarev i Biront. Jakmile pak Pavel přestal vysílat, týral zase přijímač v marné snaze zachytit nějakou odpověď. Stanice na zemském povrchu mlčely.

Začínal čtvrtý den cesty.

Vzdálené otřesy čediče Vadima znepokojily. Znatelně se zvýšila vibrace trupu. Vadim seděl vzpřímeně v křesle, pozorně naslouchal a odpovídal pohledem na Michejevův pohled. Čas od času zapínal zvukový indikátor a ze spektra seizmických záchvěvů se pokoušel vyčíst sílu výbuchových vln v hypocentru. Zde mu přicházel na pomoc Děktjarev. Nad výsledky výpočtů si geolog s konstruktérem vyměňovali kradmé pohledy. Zemské hlubiny jim slibovaly, že jejich geoskafem důkladně zatřesou.

„Vydrží to?“ ptal se Nikolaj Nikolajevič a ukázal hlavou na stěny kabiny.

„Ano. Jistě.“

„A co kdybychom... jako tento... vzali do zaječích?“ ptal se geolog tlumeným hlasem a ohlížel se nenápadně po Birontovi. „Nebo se zastavili na místě. Vždyť, víte, my ani nestačíme zpracovávat všechny nové poznatky, jak rychle jedeme. A ani si nedokážeme představit všecko, co na nás tam v tom pekle číhá.“

„Každý jev se nejlépe pozoruje zblízka,“ namítl Vadim. „No dobrá, vrátíme se. Copak se už nechcete účastnit dalších jízd? Copak se najednou spokojíte s hloubkou pouhých dvou set kilometrů?“

„Komu čest, tomu čest, Vadime Sergejeviči, vzdávám se...“

Koncem čtvrtého dne narušila vibrace trupu klidnou existenci posádky. Celý geoskaf hučel jako obrovský podrážděný včelí úl. Mírně se chvěla křesla, pulty i příklopy průlezů. Pouze vleže na lůžku se člověk mohl toho nepříjemného pocitu zbavit.

Bironta rozbolela hlava. Svíral ji v dlaních, hlasitě vzdychal a naříkal a pokoušel se pokračovat v pozorování; když to už nemohl vydržet, zachraňoval se útekem. Po chvíli odpočinku na visutém lůžku spěchal zase na své místo. Nyní se už nezmiňoval o návratu, a kdykoli mu to připomínali, odpovídal zarytým mlčením. Nechtěl ztratit ani minutu. Vibrace mu nenaháněla strach (o jeho bezpečnost ať se stará Surkov!), ale přiváděla ho v zoufalství, protože mu překážela v práci.

Se závistí pokukoval fyzik po Děktjarevovi, který neztrácel klid a zůstával stále stejně chladnokrevný. Ale cožpak na takového člověka zapůsobí nějaká vibrace?

Michejev, Šurakov, a dokonce i sám Surkov hledali stále častěji útočiště ve visutých lůžkách.

„Musíme se zastavit,“ naléhal Michejev.

„Ještě kousek, Petře Afanasjeviči,“ odpovídal Vadim. Bylo by přece dobře, kdybychom si uměli představit, jak vypadá takové hypocentrum.“

Sám musil stisknout pevněji zuby, aby vydržel. Zvláště ho rozlítilo, že se musilo přestat s výzkumy. Vibrace bránila v soustředění.

Jednou se Skorjupinovi po dlouhém a únavném bloudění v moři zvuků podařilo zaslechnout lidský hlas. Na stupnici indikátoru ožila modrá nitka, zakroutila se jako malý hádek, potom se vprostřed zalomila do ostrého úhlu.

„Stanice na příjmu!“ zakřičel Pavel.

Ve chvíli ho obklopili Michejev, Surkov, Šurakov i Biront, kteří vyskočili z lůžek. Jen Děktjarev zůstal sedět ve svém křesle u pultu a spokojil se s tím, že si zapnul reproduktor.

Pavel otočil přepínačem. Kabiny geoskafu se naplnily řevem a rachotem. V hluku bylo slyšet vyzvánění zvonů, vytí ventilátorů, skřípění železa o železo, hlasy nějakých zvířat. Vypadalo to tak, jako by se někde v hloubce pod korábem skrývala říše, obydlená pohádkový-

mi obry, a zvuky z této říše pronikly do kabin jako hrozivé varování.

Odladovač samočinně odstranil poruchy. Z reproduktorů ve všech čtyřech kabinách se ozval zřetelný hlas ředitele pozemní stanice.

„Dostali jsme od vás celkem osm zpráv. Vykonalí jste velkou a velmi cennou práci. Tím důležitější nyní je, abyste se co nejdříve vrátili...“

Minutu bylo ticho. Modrý hádek se unaveně narovnal v nepohnutou přímku.

„Ne, takhle snadno mi neutečeš!“ zasyčel rozezlený Skorjupin, lehl si hrudí na kraj pultu a začal opatrně otáčet knoflíky.

„To je k vzteku,“ zabručel Bironť. „To se opravdu nedalo vymyslet nějaké pořádné spojení?“

Nikdo mu neodpověděl. Všichni setrvali v hloučku kolem Pavla a přes jeho ramena se dívali na matový obdélník přístroje. Přijímač mlčel.

13

Přes rostoucí vibraci pracovaly všechny stroje bezvadně. Andrej seděl v křesle a sledoval přístroje.

Dvě stě dva kilometry hloubky... Tlak sedmdesát dva tisíce atmosfér... Teplota ovšem už tak rychle nestoupá. Jakmile překročila dva tisíce stupňů, přibyla za dalších čtyřiašest hodin všehovšudy o dalších sto stupňů.

Oranžový jas na obrazovce se změnil v zelený. Světelné záření se pomalu přesouvalo směrem k fialové části spektra.

Andrejovi se honí hlavou nevídané myšlenky. V soustředěném přemýšlení brání vibrace, ale potrhané myšlenky dotírají jedna za druhou.

Lena... Samozřejmě nic netuší. Je to ostatně dost hloupé — znát dívku tolik let a zamilovat se do ní teprve tehdy, když si ji vzal tvůj nejlepší přítel.

Andrej spočívá bezmyšlenkovitým pohledem na obrazovce. Znenadání vidí před sebou jabloňový sad a srázný břeh řeky. Potom se stěhuje do jiného města, kam otce přeložili jako stavbyvedoucího. Seznamuje se s Vadimem... Přichází do závodu... A tam je laborantka Lena...

Jako žhavá jehla mu najednou projela mozkiem myšlenka, zda bylo správné, že spojil svůj osud s geoskafy. Čtyři roky podniká výzkumné jízdy do zemských hlubin a svědomitě plní své povinnosti. Ale ani jednou ho to nijak nevzrušilo, ani jednou se to nedotklo jeho představitosti.

Andrej přišel do závodu za Vadimem. Potají záviděl příteli jeho zvědavou a ráznou povahu, snažil se ho ve všem napodobit a všude ho následoval.

Jednal však správně, když se obětoval cizí zálibě?

No, a kdyby se byl mohl účastnit cesty do vesmíru, vystoupit na Měsíci, na Marsu nebo na nějaké planetě v jiné sluneční soustavě? Je vůbec možné, aby ani to s ním nepohnulo?

V Andrejově nitru se zrodil nějaký temný, nezřetelný neklid. Zmocnil se ho poprvé, a bylo jistě zvláštní, že se to stalo právě při tak důležité cestě.

Vibrace mate myšlenky, zvyšuje tlak ve spáncích. Andrej se dívá po přístrojích. Všechno je v pořádku. Stroji nezáleží ani na tom, co se děje v mechanikově nitru, ani na oné bouři zvuků, která zuří kolem geoskafu.

Andrej vystupuje do společné kabiny a lehá si na lůžko. Vedle něho sténá Biront. A Vadim, Děktjarev a Michejev hovoří stále o stejné otázce — zda mají obrátit geoskaf na zpáteční cestu, nebo postupovat dál.

„Já trvám na tom, abychom se vrátili,“ povídá Michejev. „Nařizuje nám to hlavní konstruktér. Ani nevíme, co nás dole čeká.“

„Kdybychom to věděli, Petře Afanasjeviči,“ odpovídá Vadim klidným hlasem, zdušeným hukotem vibrace, „opravdu by nemělo smysl, abychom neposlušovali rozkazu nadřízených. Ale snad máte nějaké vážnější důvody?“

Andrej se usmívá do polštáře — Vadim Surkov, to je ten pravý, kdo se dá hned tak přemluvit!

„Třeba tuhle vibraci.“

„No dobrá. A teď si představte, že by na nás ta vibrace přišla hned na začátku cesty, v hloubce dejme tomu pětadvaceti třiceti kilometrů. Co potom, taky byste žádal, abychom se vrátili?“

Michejev mlčí. Neumí najít přesvědčivou odpověď.

„Rozhodně protestuji,“ ozývá se pojednou bolestínsky Biront.

„Tak vidíte,“ chápe se Michejev příležitosti, „nemůžeme takhle

hazardovat lidským zdravím.“

„Vy jste mi nerozuměl,“ posazuje se Valentin Makarovič na lůžku a odhazuje s čela mokrý ručník. „Teď se zastavit, to by byl skutečný zločin. Mé bádání vlastně teprve začíná. To byste nevěřil, co všeko kolem sebe vidím.“

Děktjarev se pochechtává. Vadim začíná pohlížet na fyzika s úctou.

„A co ty na to, Andreji?“

Vadimova otázka přivádí mechanika do rozpaků.

„Já jsem pro to, aby se jelo, až kam to půjde,“ odpovídá Andrej, „třeba do středu Země.“

Ale říká to bez jakéhokoli nadšení.

14

Vadimovi připadlo, že ho probudil Lenin smích.

Ale když otevřel oči, poznal, že ho ze spánku vyrušila vibrace. Leniným smíchem zvonil celý trup stroje. Přidávala se k němu chaotická změť zvuků, v níž se mohl rozeznat hukot mořské bouře, svištění vichřice, rachot horských lavin, sténání, halekání, pištění, skučení.

Vadim se pokusil myslit jenom na Lenu. Ale nic z toho nebylo. Do pláště PV-313 zběsile bušily tisíce těžkých kladiv. Ani ochranné pole, ani dvojité stěny trupu nechránily posádku před divokým tancem čediče.

V sousedním lůžku ležel Šurakov, pod ním Michejev, oba s otevřenýma očima.

„Nemůžete spát?“ zeptal se Vadim.

„Kdo by tu usnul!“ odsekl Michejev.

Andrej neřikal nic. Přál si jen jedno — aby vibrace zesílila natolik, aby mu vypudila z hlavy všechny nepříjemné myšlenky, všechny trýznivé pochybnosti.

Vadim seskočil z lůžka. A vykřikl. Připadlo mu, že se dotkl rozžhaveného povrchu. Vibrace již pronikala nylonovou krytinou. Jako když mu projede tělem tisíce jehel. Na okamžik se mu zatajil dech, zajektl zuby. Ale nejvíce to bolelo v hlavě — jako by se mu v mozku naráz zatočilo spousta ostrých střípků.

„Fuj!“ velitel zrychleně zadýchal, ale zůstal stát na nohou; ne-

chtěl se jen tak vzdát. „Zatraceně... To to bodá! No, něco se musí vydržet.“

Zamířil k průlezu. V dolejší kabině vedl Skorjupin dvojí zápas — tu se tiskl k přístroji, točil ladicími knoflíky a úpěnlivě se díval na stupnici, tu si zase zastíral tvář rukama, hlasitě vzlykal, opíral se v křesle a v zoufalství zvracel hlavu dozadu.

„Nic není slyšet?“ zeptal se Vadim. Musil křičet, aby přehlušil hučení trupu.

Spojař zavrtěl hlavou.

Obraz v další kabině Vadima překvapil. Geolog a fyzik seděli proti sobě. Fyzik měl utrápený výraz, každou chvíli se chystal za hlavu nebo za srdce, ale ani na chvíli nepustil z prstů elektrické pero. Nad čelem se mu čepýřil chumáček ryšavých vlasů, na tvářích přepadlých nevyspáním mu vyraželo rezavé strniště. Každou minutu byl připraven se vzdát a požádat, aby se vrátili na povrch. Ale minuty se skládaly v hodiny a Bironť dále zkoumal povahu záření, které rodilo mezonny.

Nikolaj Nikolajevič měl pevnější povahu, ale ani pro něho nebylo snadné vydržet v křesle. Bylo vidět, jak se mu třesou masité tváře, jak se šklebí námahou, aby odrazil útoky vibrace. Ale oči mu planuly umíněností a tvůrčím zápalem.

„Objev za objevem!“ uvítal Surkova. „Jen si představte, Vadime Sergejeviči, on má krystalickou strukturu!“

„Kdo on?“

„No ten čedič, co je kolem nás.“

„A tak... Blahopřeji.“

V této chvíli Vadima struktura čediče ani tolik nezajímala.

„Ano, ano!“ křičel Děktjarev, který dokonce povstal, aby ho Surkov lépe slyšel. „Ultrakrystalickou strukturu! Krystaly jsou tak drobné, že se mně je podařilo objevit jen s přispěním tady toho,“ poklepal Nikolaj Nikolajevič kloubem ukazováku na stupnici jednoho přístroje. „Je to tedy takhle. V hloubce čtyřiceti kilometrů přechází krystalická struktura působením tlaku ve strukturu ultrakrystalickou, a ne amorfní, jak jsme si dosud mysleli. To je, co? A teprve v hloubce tří set kilometrů nabývá skutečně amorfního stavu. Bude to mnohem citelnější a uvolní se při tom právě ona energie, která rodí zemětřesení.“

„Rozumím vám, Nikolaji Nikolajeviči. A jak to vypadá u Valentina Makaroviče? Ten taky dělá objevy?“

Děktjarev zachytil v Surkovově hlase posměch, ale neurazil se, naopak, přátelsky se usmál a poklepal si na špičku nosu.

„Ba, zdá se, že i Valentin Makarovič chytil pořádnou rybu. V žádném případě se nevrátíme nahoru s prázdnýma rukama. Nemám pravdu, Valentine Makaroviči?“

„Nevyrušujte, prosím, nevyrušujte,“ zaprosil Biront úpěnlivě. „Vždyť víte, jak je těžké se soustředit. Jděte se bavit někam jinam! Snažně vás prosím!“

Fyzikův pohled ihned zase spočinul na jednom přístroji a rozevřená ruka se připravila nad přepínačem, jako by to ani nebyl přepínač, ale pták, který se chystá ulétnout.

Vadim sestoupil do své kabiny. Posadil se do křesla, aby pokračoval ve své práci. Před návratem na povrch chtěl definitivně vyřešit otázku nejracionálnějšího profilu trupu geoskafu. Cítil se v křesle jako na nějakém středověkém mučidle, vyrobeném z neopracovaného drsného železa, mučidle, které s ním ujždí bláznivou rychlostí po nerovné kamenité dlažbě.

U příštího geoskafu musíme posadit křesla na tlumiče vibrace, pomyslí si Vadim.

Pokus zahloubat se do výpočtů skončil nezdarem. Surkov si posléze přiznal, že se za takových podmínek nedokáže soustředit. Proklatá vibrace mu obracela všechny vnitřnosti v těle.

Vyskočil. Přece jen bylo snesitelnější stát na měkké nylonové krytině. Ale což se dá pracovat vstojе?

Vrátil se do kabiny geologa a fyzika. Velmi se podivil, když uviděl oba vědce na svých místech. Zdálo se mu, že k nim přirostli. Dokonce i Biront, ten rozmarný huběňour, prokazuje nečekanou a nevysvětlitelnou vytrvalost. Tvář má ztrápenou. Je vidět, že se drží z posledních sil. A přece na začátku cesty, když mu v práci nic nepřekáželo, stavěl si hlavu a dával ultimáta. Zajímavá věc, jak dlouho vydrží sedět v křesle?

Vadim se přistihl při tom, že ho Birontova vytrvalost dráždí. Ale Děktjarevova chladnokrevnost no popuzovala stejně.

Valentin Makarovič jako by byl uhodl velitelsky myšlenky, sklapl deník a zmoženě svěsil hlavu na prsa. Chvilí tak seděl, potom se s námahou zvedl a vrávoravým krokem opilého člověka zamířil k žebříku.

Děktjarev zůstal u pultu. Jak se zdálo, toho se nemohlo nic do-

tknout. Teď to dokonce vypadalo, že si pobrukuje písničku. Ano, opravdu! Předě jako spokojený kocour! Přitom mu vibrace nepochybně působí mnohem větší nepříjemnosti než hubenému Bironovi.

Rozhněvaný na sebe i na své společníky se Vadim vrátil k pultu. Donutil se pracovat. Ale byla to skutečná sebetřýzeň. Každý údaj přístrojů musil dvakrát přepočítávat a nad výsledky výpočtů dlouho přemýšlet, než mu pronikly do vědomí.

15

Ne, stejně z toho nic nebylo.

Kolem všechno hučelo a řvalo. Od stále se zesilující vibrace rozbolel Vadima žaludek. Hrdlo mu stahovala křeč, ústa měl neustále plná slin.

Po klidné situaci, za které se Vadim před nedávným rozhodl postupovat do středu Země, nezůstalo ani stopy.

Zeleň na obrazovce lokátoru nahradila sytá modř, jasná a čistá jako obloha v červencovém poledni. Kdyby obrazovka nebyla v podlaze, ale ve stěně, podobala by se kulatému oknu. Ani se nechtělo věřit, že to modré není vzduch, nýbrž rozžhavený čedič, připravený rozmáčknout PV-313 jak vaječnou skořápku; stačilo málo — stačilo, aby přestalo fungovat ochranné magneticko-plazmatické pole.

Vadim se spojil s geologem.

„Nikolaji Nikolajeviči,“ zeptal se, „jaká je vaše předpověď, pokud jde o přibývání vibrace?“

„Upřímně řečeno, vůbec ne potěšující. Do pásma hypocenter nám zbývá dobře den jízdy. To znamená, že potrvá nejméně ještě jednou tak dlouho, než tahle drtička kamení přestane pracovat.“

„To je zlé...“

„Ba mnohem horší!“

Děktjarev čekal, co řekne Surkov. Ale ten mlčel. Váhal. Neměl by zastavit stroj a předem prohmátat zemské hlubiny pomocí všech přístrojů, které byly na palubě? Neukvapil se, když se opovážil zamířit s PV-313 tak hluboko?

„Máme zastavit?“ zeptal se geologa.

„Hm, nevím, co bych vám poradil.“

Nikolaj Nikolajevič také váhal. Badatelská vášně ho hnala dál,

lákala a sváděla. Hlas rozumu mu však radil, aby se vrátili.

Kdyby se byl geolog pokusil přemluvit Vadima, aby zastavil stroj, Vadim by se byl patrně vzdal. Ale Děktjarev doufal, že velitel dojde k takovému rozhodnutí samostatně. Oba dlouho mlčeli. Oba se dívali do reproduktoru na pultu, ale nic od sebe navzájem neuslyšeli.

Shora sestoupil Michejev, zamračený a unavený. Posadil se do křesla, podíval se na přístroje a řekl Vadimovi:

„Jděte si na chvíli lehnout. To třesení roztřese člověku všechny kosti v těle. Musíte si odpočinout.“

Vadim zůstal na místě — o takovou péči nestál. Přesto mu bylo opravdu zle. Hlava se mu chtěla rozskočit, nepřetržitá vibrace z ní vyháněla všechny myšlenky, všechna přání.

Čas se vlekl mučivě pomalu. Velitel se vyhýbal pohledu na hodiny, ale zato tím častěji se díval na vibrometry. Mohl být pyšný na konstrukci PV-313 — všechny přístroje pracovaly naprosto bezvadně.

Musím zastavit, řekl si Vadim v duchu, ale zůstal nehybný. Byl zvyklý dovést každou začatou věc do konce, a nyní by se byl musil vzdát toho největšího a nejvytouženějšího, pro co žil a pro co pracoval.

Ukvapil jsem se..., přiznal si pohněvaně. Na vibrace není stroj připraven. Musíme se vrátit.

Ale nenašel v sobě dost síly, aby natáhl ruku a stiskl příslušný knoflík.

Najednou spatřil v modři obrazovky Lenu.

Čtyři dny rozloučení...

Čtyři dny a noci!

Ale to byl teprve začátek cesty. Geoskaf urazil pouhých dvě stě kilometrů, a Vadim chtěl dosáhnout středu Země. Znamenalo to, že zbývalo ještě šest tisíc sto padesát kilometrů. Dokonce při nynější rychlosti si to vyžádá sto padesát dní. A stejnou dobu potrvá zpáteční cesta. Skoro rok!

Na okamžik přestal Vadim cítit vibraci. Najednou si překvapivě zřetelně uvědomil, že celý jeho záměr je svrchovaně pošetilý; tato myšlenka přehlušila všechny ostatní, zapudila z jeho mysli dokonce Lenin obraz. Uvědomil si strašlivou sílu podzemních živlů a nekonečnost cesty. Co znamenala proslulá hlubinná bariéra, když tam vpředu jsou třeba skutečné bariéry, za jejichž překonání se může zaplatit životem?

„Vadime,“ ozval se z reproduktoru hlas Šurakovův. „Pojď honem sem k nám do kabiny!“

„Co se stalo?“

„Skorjupin ztratil vědomí.“

„Jdu!“

V patách za Vadimem vystoupil do mechanikovy kabiny také Michejev. Skorjupin ležel na podlaze, Andrej klečel vedle něho, podpíral mu hlavu a pokoušel se mu zastavit krev, řinoucí se z nosu.

Michejev neřekl ani slovo, odstrčil Andreje, přehodil si spojařovo bezvládné tělo přes rameno a vyšplhal se s ním nahoru do společné kabiny. Tam složil Pavla opatrně na lůžko, otevřel domácí lékárničku, vyňal prostředek na zastavení krve, vatou a gázu.

Končil pátý den.

16

V kabině se sešla celá posádka. Obstoupili Pavlovo lůžko a čekali, až se spojař vzpamatuje.

Pavel otevřel oči a provinile se podíval na přátele.

„Uhoupalo mě to,“ řekl. „Ale nedělejte si starosti. Tohle se mi stává na moři taky. Potom si zvyknu.“

„Na moři taky omdlíváš?“ rozzlobil se Michejev.

„Lež a mlč!“ řekl Vadim. Potom se podíval na Michejeva. „Petře Afanasjeviči, zastavte stroj!“

Michejev nestačil odpovědět. Hukot za stěnami geoskafu přešel do jiné tóniny, rozezněl se v nejnižších oktávách, takže to vypadalo jako vytí roztáčené sirény. Geoskaf se pomalu nadzvedl a vzápětí tak prudce klesl, že se všichni svalili na jednu hromadu a odkutáleli se ke stěně kabiny.

„Hypocentrum!“ vykřikl Nikolaj Nikolajevič.

S hbitostí na své těžkopádné tělo neobvyklou se doplazil k příklopu, chytaje se rukama za nylonovou krytinu, a zmizel v průlezu.

„Na místa!“ nařídil Vadim.

Ale přesto, že byl otužilý sportovec, nepodařilo se mu jen tak snadno následovat Děktjareva. Vždycky v poslední chvíli, když se už už chápal okraje průlezu, byl odmrštěn zpět. Narážel na spolčníky,

porážel je na zem a v jedné hromadě s nimi končil u protější stěny.

Dělo se něco nepředstavitelného. Obrovským ocelovým kolosem to házelo a zmítalo jako malou kocábkou na rozbouřeném moři. Podobnost situace doplňoval hluk zvenčí. Zdálo se, že na palubu PV-313 dopadají tisícitonové masy mořských vod.

Vadim, Andrej a Michejev opustili jeden za druhým kabinu. Nahore zůstali jen Skorjupin a Biront. Ale také Birontovi se podařilo vystihnout okamžik, kdy zavládl poměrný klid, a dolezl po čtyřech, tedy způsobem pro dospělé nikoli právě příjemným, k průlezu.

Skorjupin zůstal sám. Posadil se na lůžku, zavřel oči, a když je znovu otevřel, zůstaly mu na řasách krůpěje slz — bolela ho šíleně hlava. Pomalu se převálil přes okraj lůžka a seskočil na podlahu.

Nikolaje Nikolajeviče stálo nesmírnou námahu sestoupit po žebříku do kabiny. Ještě obtížnější bylo dostat se do křesla. Rozběsněné prostředí se snažilo geoskaf převrátit, strhnout ho do hlubin a rozdrtit. Gyroskopické automaty vyrovnávaly stroj. Zuřil tuhý boj mezi živly a přístroji, vytvořenými lidským rozumem. Lidé, členové posádky, zůstávali němými svědky tohoto zápasu. Jejich zásah by nijak neusnadnil postavení PV-313.

Děktjarevovi se podařilo posadit do křesla. Se zatátými zuby překonával vibraci, choulil se do sebe a seděl jako ztuhlý, ale ani na chvíli nepřestával sledovat přístroje. Vibrace mu pronikala celým tělem jako rychlé palčivé impulsy elektrického proudu. Vyvolávala v břišní krajině žár, který pomalu stoupal podél páteře a rozpaloval hlavu.

Geolog si především všiml temně modré plochy obrazovky, která nebyla již jednotvárná, ale jakoby posypaná jiskrami. Jiskry byly větší než sněhové vločky a třpytily se jako ve světle reflektorů.

„Aha, už to začalo!“ konstatoval Nikolaj Nikolajevič nahlas. „Tu to máme, boj dvou začátků — života a smrti krystalické říše!“

Údaje přístrojů potvrdily jeho domněnku. V hloubce dvou set šedesáti kilometrů končila ultrakrystalická geosféra. Tlak zde převýšil soudržné síly v krystalech, krystaly se rozpadaly a měnily se jakoby v prach. Jenže ten prach, místo aby byl odnášen větrem, sléval se v ještě hustší amorfní látku. Molekulární vazba si zachovávala existenci. Analyzátoři ukazovaly v okolním prostředí nejjednodušší chemické sloučeniny — kysličníky, karbidy, sirníky. Složitější sloučeniny tu nebyly. Proč? Možná tomu bránila vysoká teplota. Ale možná, že to

nebyla jen ona. Nikolaj Nikolajevič tušil, že zde působí ještě jiné, podstatnější příčiny. Po fyzikově objevu jistota o jejich existenci stále sílila, ale jejich působení zůstávalo zatím neznatelné a prozkoumat jeho podstatu bylo úkolem Bironta.

Rozpadem ultrakrystalů se uvolňovala ona energie, která uváděla znovu v činnost vyhaslé sopky, vyvolávala zemětřesení a přinášela lidstvu tolik útrap.

Děktjarev viděl, jak sestoupili do své kabiny Michejev a Surkov. Spěchali k řídicímu pultu. Nyní musili být na stráží jako ještě nikdy. Kdyby vypověděly automatické přístroje, pustili by se do boje sami lidé.

Geoskaf se otřásal úderem zvnějšku. Podlaha kabiny se dostávala téměř do svislé polohy, vibrace hrozivě rostla.

V otvoru průlezu se ukázaly dlouhé nohy Birontovy. Fyzik se pokoušel nahnátnout jimi skoby. Zmítání geoskafu mu v tom překáželo. Mimoto stejně jako ostatní velmi spěchal, aby už byl na svém místě.

„Ale vždyť on ani není takový zbabělec, jak se dělá,“ zabručel Děktjarev a pozoroval dále Birontovy nohy. „Prostě není žádný zvláštní sportovec. Opravdu, ten muž se mi začíná líbit.“

Nikolaj Nikolajevič vstal, aby Birontovi pomohl. Přišel včas. Další prudký úder vyrazil Valentinu Makaroviči z rukou okraj průlezu. Byl z toho neodvratný pád. Tentokrát však dlouhé tělo skončilo v geologově bohatýrské měkké náruči.

„Děkuji,“ broukl Biront suše.

Sotva Nikolaj Nikolajevič otevřel ústa, aby řekl prosím, nový prudký úder srazil jeho samého. Celou váhou svého hromotluckého těla se svalil na hubeného fyzika. Valentinu Makaroviči se zdálo, že se na něho zřítilo všech těch dvě stě šedesát kilometrů horniny, které zůstaly nad jejich hlavami.

Když se Biront přesvědčil, že vesmír stojí na místě a že ho tak přimáčkli k zemi jen Děktjarev, jeho hněv neznal mezí.

17

Vadim sestupoval po žebříku tak rychle, jak jen mohl. Jeho svaly byly silné a paže snadno unesly váhu těla, jestliže nohy ztratily oporu. Na okamžik zakusil slastný požitek ze skutečného zápasu. Něco po-

dobného zřejmě prožívali dávní mořeplavci, když jejich vratkými karavelami zmítala mořská vichřice. Vichr unáší plachty, poráží stěžně. Vítězí jen odvážní duchem.

V příští chvíli v něm promluvil konstruktér. S nepokojem si pomyslel, že řídicí přístroje naprosto nejsou zařízené na prudké změny kursu a že v jejich vzájemném působení může brzy nastat úplný zmatek. Mohlo se přihodit dokonce i to, že automaty znenadání vypnou ochranné pole.

Rychle k pultu!

V kabině se Vadim sotva pustil příčky žebříku, když jím to najednou prudce mrštilo stranou. Řídicí pult, stěny, strop, všechno se zatočilo v jakémsi zběsilém víru. Vadim se uhodil temenem o stěnu. Přestože stěna byla potažena tlustým nylonovým obložením, rána byla natolik silná, že se mu zatmělo v očích a na okamžik ztratil vědomí.

Situace byla stále hrozivější. Otevřenými ústy lapal Vadim po dechu, chytal se za rám a za pult a pomalu se sunul ke křeslu. Zde se trochu vzpamatoval. S hrůzou však pozoroval, jak stěny divoce poskakují a strop se co nevidět stane podlahou.

Výbuchy kolem PV-313 splývaly v jediný strašlivý řev, v němž celý trup stroje hlasitě drnčel jako roztrhaný železný plech, unášený větrem.

Vadimův pohled se zachytil na ukazateli tlaku. Nitka přístroje poskakovala po stupnici jako splašená, venku vybuchovaly skutečné vodíkové bomby. Chvilková zatížení vnějšího pláště dosahovala dvou a půl miliónu atmosfér, a překonávala tak všechny předběžné výpočty. Vadimovi se zježily vlasy na hlavě. Příšerný tlak provázela neméně strašná vibrace. Každý řadový konstruktér by uměl říci, jak hrozivé je to spojení a jak snadno je s to zničit i nejmasívnější technické zařízení.

Okamžitě se musí něco podniknout. Každá další minuta může přinést záhubu jak Vadimovi, tak jeho společníkům. Ale co? Vadim se zanic nedokázal soustředit. Byl zvyklý řešit problémy v klidu a tichu. A z toho, že ho nic nenapadlo, poprvé ztratil sebevládu.

Křečovitě se chytil postranních opěradel u křesla a s divým zděšením pozoroval splašený tanec ručiček přístrojů.

A potom se přihodilo něco, co jeho samého nesmírně překvapilo. Jeho prsty se natáhly po malém zeleném tlačítku. Ne, to nebyl Vadim, to byl někdo cizí, nezúčastněný, kdo se rozhodl zastavit stroj a obrátit ho na zpáteční cestu.

Dříve než Surkov stačil stisknout tlačítko, něčí silné ruce ho uchopily za zápěstí a s takovou silou jím smýkly stranou, že se neudržel v nakloněném křesle a vypadl ven. Hodně tomu napomohla značně nakloněná poloha celého geoskafu. Vadim cítil, jak letí vzduchem a padá do nějaké propasti. Na okamžik se před ním mihla Michejevova přísná tvář, potom se s ním všechno zatočilo, zakroužilo...

Nejdříve odletěl k jedné stěně... pak ke druhé... a zase zpátky. Nadlidským úsilím se mu podařilo zachytit se skoby. Jeho nohy zůstaly viset ve vzduchu — tak silně se naklonila podlaha. Poznenáhlu se kabina opět narovнала, ale Vadim, který byl zpola omráčen a ztratil orientaci, se neopovážil rozevřít křečovitě sevřené prsty.

Nebýt gyroskopických automatů, stroj by se převrátil, roztočil a zakroužil jako padající letadlo, kterému se ulomila kormidla.

Podlaha se znova ostře naklonila a Vadim se opět na chvíli ocitl ve vzduchu. Začal křičet, ale neslyšel vlastní hlas. Zdálo se mu, že to déle nevydrží, že zešílí.

Najednou se vedle něho objevil Michejev. Řidič mu nastavil rameno, vyčkal na vhodný okamžik, a Vadim ani nezpozoroval, jak se dostal do křesla.

„Teď je nebezpečné obracet stroj!“ zakřičel Petr Afanasjevič Vadimovi přímo do ucha. „Ve chvíli, kdy se přepne gyroskop, začne to strojem otáčet a my se tu utlučeme o stěny. Musíme se nejdříve dostat z pásma hypocenter.“

Michejevova slova nepronikla hned k vědomí velitele geoskafu. Jakmile však pochopil jejich smysl, otrásl se hrůzou. Smrt užuž vztahovala po něm ruku, a kdyby byl Michejev nezasáhl včas, byl by Vadim zahubil sebe i všechny ostatní členy posádky.

Zbabělče! spílal si Vadim v duchu. Nevydržel jsi, povolily ti nervy... badateli, objeviteli! Nejsi k ničemu, hlupáku!

Podařilo se mu opět se ovládnout. Usadil se pevně v křesle, ale ještě dlouho se neopovážil pohlédnout řidiči do očí. Styděl se za vlastní slabost.

Zapjal dispečink a zavolal po řadě mechanika, spojaře a geologa. Všichni seděli na svých místech u pultu.

Jak vůbec mohly vzniknout nějaké proudy v pevném prostředí, stlačeném téměř do hustoty kovu? Na Vadimovu otázku odpověděl Děktjarev:

„Při rozpadu ultrakrystalů se uvolňuje obrovská energie. Vyvolá-

vá to velké a náhlé změny ve výši tlaku. Hmota kolem nás je pružná jako guma. Výbuchy ji nutí, aby se stlačovala. Potom se zase vrací do původního stavu. Vrstvy hmoty se tak pohybují v různých směrech a vlekou geoskaf za sebou. Jestliže uvážíme, že tyto deformace se projevují na sta a tisícekilometrových úsecích, zůstáváme prakticky nehybní.“

„Taky pozoruji...“

„Skorjupinovi je zase špatně,“ přerušil Děktjareva hlas mechanikův. „Znovu omdlel.“

Michejev se začal dobývat z křesla, ale Vadim byl rychlejší.

„Zůstaňte u pultu!“ vzkřikl. „Nepusťte přístroje z očí!“

Řidič přikývl.

Vadim vyčkal, až se křeslo vyhoupllo do výše a žebřík se ocitl dole, natáhl ruce dopředu a skočil. Zachytil se příčky jako hrazdy.

V příštím okamžiku se křeslo propadlo do hloubky a žebřík se ocitl na stropě. Vadim zůstal viset ve vzduchu. Se zařatými zuby ručkoval po příčkách směrem k otevřenému průlezu.

Petr Afanasjevič se díval za Surkovem, dokud mu nezmizel z dohledu. Potom se zmoženě opřel o opěradlo křesla. Bylo mu opravdu špatně, možná že jen o málo lépe než Skorjupinovi. Projevovalo se stářím.

To je tvá poslední cesta, Michejeve, pomyslí si trpce. Musíš udělat místo mladším.

PV-313 se dále divoce zmítal ze strany na stranu. Vrstvy žhavé horniny jej hned pevně svíraly, hned zase uvolňovaly. Prudké změny tlaku, vyvolané rozpadem ultrakrystalů, se skutečně podobaly výbuchům. Zároveň s tlakem se ostře měnila teplota a mohutné zvukové vlny rozechvívaly každý šroubek uvnitř geoskafu.

Vadim se vrátil celý bledý, na čele mu stály velké krůpěje potu.

„Proč sem chodíte?“ zeptal se Michejev. „Zastal bych to tady sám.“

„Ne-nevím... Nahoře to není lepší.“

Jakmile si Vadim trochu oddechl, zavolal opětovně Děktjareva.

„V jaké hloubce přestane rozpad ultrakrystalů?“

„Přibližně ve čtyřech stech kilometrech.“

Hloubkoměr ukazoval dvě stě devadesát kilometrů. To znamená ještě... Hluk a rachot v okolí a nesnesitelná bolest v hlavě bránila veliteli, aby si vypočítal, kolik času bude zapotřebí, aby urazili zbývají-

cích sto deset kilometrů.

„To je jedenašedesát hodin,“ napověděl mu Nikolaj Nikolajevič.
„Dva a půl dne.“

Následovaly nekonečně dlouhé hodiny neustálých prudkých otřesů celého geoskafu a nepřetržité vibrace, které přiváděly posádku téměř k šílenství. Lidé nevydrželi sedět u přístrojů, svěřili svůj osud automatům a uchýlili se do visutých lůžek.

Ale vibrace již rozechvívala dokonce i vzduch v kabinách, jako by to byla pevná hmota, a procházela pružnými nylonovými závěsy. Lidem bylo, jako když se jim má rozskočit hlava, otékaly jim klouby, objevovala se bolest ve svalech a páčila je pokožka. Aby neviděli chvějící se stěny, musili ležet se zavřenýma očima.

Na spánek a na jídlo nebylo ani pomyšlení. Všem se dělalo špatně od žaludku, zvláště Skorjupinovi. Biront sténal, jeho ruce neustále něco hledaly, lehal si tvář do podušky, posazoval se na lůžku, hlasitě hekal a zase si lehal.

Šurakov a Děktjarev trpěli mlčky. Vadim čekal poslední hodinku. Byl si jist, že řídicí přístroje co nejdříve vysadí a provedou něco takového, co naráz učiní konec všemu trápení.

Pouze Michejev našel v sobě dostatek sil, aby se zvedl a podal trochu vody vyčerpanému Skorjupinovi. Když se však vrátil na lůžko, sám upadl do bezvědomí.

Zasténal Andrej. Vadim vykřikl:

„Prokletá vibrace, zatracený život!“ a rozplakal se jako dítě.

Děktjarev zaúpěl skrz zaťaté zuby.

I PV-313 vrávorál a naříkal jako smrtelně poraněný člověk. Celé jeho obrovské ocelové tělo se chvělo jako v zimnici. Ale přesto přese všecko postupoval vytrvale a neúchylně směrem, který mu určili lidé, dolů... dolů... dolů, a ani trochu nedbal na to, jak kolem běsní a zuří rozžhavená hmota.

Teprve koncem šestého dne se začaly otřesy zmírňovat. Gyroskopické automaty stále jistěji odrážely útoky podzemního živlu.

Podobně začala opadávat také vibrace. Trup ještě drnčel a rachotil, ale v tomto hluku se stále zřetelněji prosazovaly známé zvuky pracujícího motoru.

I sedmý a osmý den zůstávali lidé na lůžkách. Ponenáhlu se vzpamatovali. Šílené bolesti hlavy je zbavily schopnosti vnímat okolí. Byli natolik otupělí, že nyní, když otevřeli oči, zůstávali lhos-

tejně ležet a nepoznávali navzájem jeden druhého.

První se ze strnulosti probral Vadim.

„Jsme živi!“ zvolal přerývaným hlasem, přemáhaje bolest v hlasivkách. „Živi! Slyšíte?!“

Devátého dne se geoskaf vzdálil dostatečně od pásma hypocenter. V kabinách se rozhostilo blahodárné ticho. Všichni najednou usnuli, jako když se domluví. Spali nepřetržitě dvanáct nebo čtrnáct hodin. Spánek zahnal bolení hlavy. Když se zase probudili, pocítili hlad.

Ale nebylo snadné dostat se z lůžek. Opuchly jim klouby, zvláště v loktech a kolenou. Svaly natolik zeslábly, že si nebyli s to přitáhnout příkrývku ani se posadit. Když se konečně Andrej převalil přes okraj lůžka a seskočil na podlahu, neudržel se na nohou a natáhl se jak dlouhý tak široký. S úžasem se rozhlížel po svých společnících. Ostatní se stejným překvapením sledovali němě jeho počínání.

Bylo to směšné a smutné zároveň. Šest dospělých mužů se znovu učilo chodit. Když se jakžtakž dobelhali ke stolu, nedokázali ukojit hlad; prsty neudržely lžiči, ruce neměly dost sil, aby otevřely konzerву.

Teprve příštího dne se s bídou trochu nasytili. A když se najedli, začali se navzájem zvědavě prohlížet.

„Poslyšte...,“ řekl Děktjarev. „S kým mám tu čest? Jste přízraky, nebo lidé?“

Žertem zatahal Birona za narostlou ryšavou bradku. Vědec se neurazil. Odpověděl šťastným a všeodpouštějícím úsměvem.

Zarostlí a vyhublí opravdu pozbyli vlastní podoby.

„Že jsme ale něco zažili!“ povzdychl si Skorjupin. „Až to budu někde vyprávět, nikdo mi neuvěří.“

„Petře Afanasjeviči,“ podíval se Vadim na řidiče, „nebudete nic namítat, když zastavím stroj?“

Michejev rozhodil rukama.

Celá posádka sestoupila v patách za Surkovem do velitelské kabiny. Vadim se posadil k pultu, pohlédl na přístroje, ale než stiskl tlačítko, rozmarně se zeptal:

„Co říkáte? Že to stálo přece jen za to?“

Děktjarev rázem zvažněl. Odpověděl:

„Stálo, Vadime Sergejeviči. Ať máš čisté svědomí. Schytáme to pěkně, to je víc než jisté. Znáám povahu Arkadije Semjonoviče. Dove-de být ostrý. Ale my ti nedáme ublížit. Když bude chtít utrhnout ně-

komu hlavu, ať to udělá nám všem. Nemám pravdu, Valentine Makaroviči?“

„Lidi, já jsem teď hotový boháč!“ zamnul si Biront potěšeně ruce.

Velitel stiskl tlačítko. Motor ztichl, zastavila se vrtačka. Rozhostilo se dokonalé ticho.

Tu Biront luskl prsty obou rukou a k všeobecnému údivu se pokusil předvést nějakou složitou taneční figuru. Jelikož však nikdy v životě, ani v mládí, nepoznal, co je to tanec, vyšlo z jeho pokusu něco svrchovaně směšného a ubohého.

„Nezapomínejte, kolego,“ připomněl mu Děktjarev, „že se musíme probít skrz ta hypocentra ještě jednou na zpáteční cestě.“

Fyzikův žár rázem vyprchal.

Jakmile si lidé odpočinuli a nabrali síl, získali schopnost posmívat se jeden druhému. Děktjarev s Birontem pospíchali na svá pracoviště.

Nervové napětí polevovalo.

18

Čtrnáct hodin zůstal PV-313 bez pohnutí na místě, bylo to právě tolik času, kolik ho bylo zapotřebí k důkladné prohlídce všeho strojového zařízení. A za těch čtrnáct hodin stačil Andrej promyslet více věcí než předtím za celý život. Přemýšlel o sobě a o tom, jak žil a pracoval a jak měl žít a pracovat.

Těžko říci, co vyvolalo přelom, který tak znenadání dozrál v jeho nitru. A bylo to opravdu znenadání?

Nejasný neklid rostl. Andrejevovi stačilo zavřít oči a fantazie ho rázem přenesla na raketu, řítící se volným prostorem. Andrej cítil přímo fyzickou potřebu šířého, nekonečného prostoru.

Rozhodnutí bylo zpočátku nepevné a neurčité. Postupně se však stávalo uvědomělejší. Cestou od přístroje k přístroji si připravoval v duchu postup, jak si bude dále počínat. Po návratu PV-313 požádá hlavního konstruktéra o propuštění ze závodu. Sbohem, podzemní techniko! Potom napíše další žádost — na kosmický odbor při Radě ministrů. Práce se pro něho jistě najde.

Škoda jen, že se musí rozloučit s Vadimem. Tolik let spolu prožili, tolik let společně pracovali! Jedenáctkrát se spolu vypravili na da-

leké cesty geoskafem. S Vadimem byly nerozlučně spjaty všechny jeho vzpomínky z dětství a mládí. A jestliže se mu někdy něco nedařilo, za všechno si může jen on sám.

Tak je to. Studoval, pracoval, a teprve v devětatdvaceti letech poznal, že si nevybral správnou vlastní cestu. Ujasnil si to zvláště v době, kdy se geoskaf probíjel pásmem hypocenter. Jen ať si nikdo nemyslí, že se zalekl nebezpečí. Bude-li zapotřebí, ochotně se vypraví s PV-313 do jakékoli hloubky, třeba do středu Země.

„Řídící přístroje jsou v bezvadném pořádku,“ ohlásil Andrej Vadimovi. „Budeme kontrolovat také signální soustavu?“

„To je, myslím, zbytečné,“ řekl Vadim. „Teď si odpočineme a potom se rozjedeme nazpátek.“

„A nepojedeme dál?“

Velitel se zamyslel.

„Dříve nebo později se tam spolu dostaneme, Andreji, ale teď je docela jasné, že PV-313 není dostatečně způsobilý na tak dalekou cestu. Ani my nejsme připraveni. Přinejmenším psychologicky.“

Mám mu říci, že je to má poslední cesta? zaváhal Šurakov. Ne, raději později, až na povrchu. Mně tedy není souzeno, abych se s geoskafem dostal do středu Země, ale věřím, že se to povede právě Vadimovi.

Vadim se natáhl na lůžko a usnul. Ale Andrejovi se spát nechtělo. Bylo mu, jako když se už loučí s geoskafem; zašel ještě jednou do strojovny, podíval se na řady němých, ale neúnavných automatů, pohladil teplé pláště syntezátorů. Potom sestoupil do své kabiny a posadil se k pultu.

Skorjupin mu naznačil posunkem, aby zůstal tiše. Sám si zacpával dlaní ústa a celý se prohýbal smíchem. Na stole měl zapnutý reproduktor dispečinku. Geologovu hutnému bručavému hlasu se opravdu nedalo naslouchat bez úsměvu. Reproduktohuboval, hašteřil se s pomyslným odpůrcem a zase utíchal, aby po chvíli znovu zajásal nadšením nebo vychrlil přívál kleteb.

Mechanik vystoupil do kabiny vědců.

„Á, Andrej!“ uvítal ho Děktjarev. „Ani tě nemám kam posadit, s židlemi pro návštěvníky se v kabinách nepočítalo. Tak co, dáme tam zpátečku? My s Valentinem Makarovičem jsme právě v nejlepší práci. Podívej se,“ ukázal na obrazovku, „dva a půl tisíce stupňů, a čedič je modrý. Takový tlak! Spektrum se nepřestává posouvat, třebaže všech-

ny vzájemné vztahy táhnou k čertu. Posun vůbec neodpovídá teplotě. No, co tomu říkáš? Tady je už proč si lámat hlavu!“

A geolog čtvrt hodiny bez přestání vykládal své názory na vzájemný poměr tlaku a fyzikálních vlastností hmoty; Andrej se neustále přistihoval při myšlence, že úvahy Nikolaje Nikolajeviče hraničí často s fantazií. Inženýr Šurakov vykonal řadu cest geoskafem, setkal se už s nejrůznějšími druhy hornin, a pokládal se tudíž za dostatečně informovaného i v teoretické oblasti.

Při Děktjarevových obsáhlých výkladech však s překvapením zjišťoval, že jeho znalosti jsou hodně omezené.

„Tak například stará, ale do dnešního dne nerozřešená otázka,“ hlaholil Nikolaj Nikolajevič, „proč jsou zemětřesení? Jejich zdroj jsme viděli na vlastní oči a cítili na vlastním těle. Nad tím zdrojem je ale třisetkilometrový pancíř. Jak se přenášejí otřesy do litosféry? To zatím nevíme. Nebo to, že Země dýchá... Dvakrát za čtyřiaadvacet hodin se všechna města, vesnice, pouště, lesy i hory zvedají a zase klesají dobře o půl metru. Ale proč? Proč, ptám se vás? Názorů je spousta. A kdybych se tě zeptal opravdu, patrně bez zakoktání vysypeš, tak a tak, všelijaké přílivy a odlivy, vyvolané přitažlivostí Měsíce. Nesmysl! Scholastika! Příčina je tam,“ Děktjarev důrazně zadupal nohou na podlahu, „v centrálních oblastech. Tam všechno začíná. Samozřejmě, ledacos už tušíme. Ale potřebujeme nezvratné důkazy. Fakta, zatraceně! Vždyť už jsme uměli dokázat, že pevniny jsou jen obrovské bloky žuly, plující v čediči. Zpočátku nechtěl nikdo věřit, že pevná hmota může plavat v pevné hmotě. Ale když se to vyzkoušelo, lidi si na tu myšlenku zvykli a uvěřili.“

„A podařilo se vám zjistit něco o dřívější poloze magnetických pólů?“ zeptal se Andrej.

„Oho!“ Nikolaj Nikolajevič vyskočil, po klukovsku si strčil ruce do kapes kombinézy, vztyčil se před Andrejem v celé šíři své neformné postavy a dobrácky se usmál. „Podívejte se na něho!“ křikl na Bironta. „Trefil do černého!“

Fyzik si již natolik zvykl na neustálé hlaholení svého společníka, že nyní jen spěšně přikývl hlavou a ani ji nezvedl od svého deníku.

„Víš,“ geolog objal Andreje jednou rukou a druhou se opřel pěstí o pult, „víš, Andreji, tohle je jeden z nejzákladnějších geologických problémů naší planety. Jediné, co se nám podařilo zjistit, je to, že na místě dnešního jižního pólu byl kdysi severní a na místě severního

jižní. Zkrátka, Země se točila na druhou stranu. A do dnešního dne pokračuje společné putování zeměpisných i magnetických pólů. Co to způsobuje? Odpověď se schovává zase tam,“ dupl geolog na podlahu.

Nikolaj Nikolajevič pustil Andreje a vrátil se na své místo. Zavřel jedno oko a druhým se zadíval někam do prázdna nad Andrejovou hlavou.

„Kdyby se nám tak podařilo proniknout do hloubky dvou tisíc kilometrů,“ pronesl zasněně, „hodně věcí by se nám možná vysvětlilo. Zatím je to nemožné. Přesto pevně doufám, že se dožiji chvíle, kdy mě pozvou na cestu do středu Země. Takové pozvání neodmítnu ani já, ani Valentin Makarovič. No, Valentine Makaroviči, že neodmítnete?“

Biront odložil elektrické pero na deník a zamnul si bradu. Otázka Nikolaje Nikolajeviče se mu zřejmě zalíbila. Hluk spuštěného motoru mu však nedal odpovědět.

„A je to,“ povzdychl si geolog. „Vracíme se. A tolik se nám nechce.“

„Ba opravdu, nechce,“ přitakal Biront.

„Já utíkám k pultu,“ řekl Andrej.

19

Stroj se dal do pohybu. Spolu s motorem ožily ručičky přístrojů, zablikaly signální žárovky. PV-313 měl opsat široký oblouk o průměru osmi kilometrů a pokračovat opět po svislici, jenže tentokrát opačným směrem.

Andrej zapnul sekundární signální soustavu, která řídila zvuková návěští a kontrolovala údaje přístrojů. Jeho roztržitý pohled spočinul chvíli na obrazovce, potom na Skorjupinovi. Spojář si vesele hvízdal a do taktu melodie pokyvoval hlavou.

Nahoru! Ke slunci, na světlo! proběhlo Andrejovi hlavou. Tam je Lena... Sbohem, Leno! Má budoucnost je teď ve vesmíru!

„Co ti říká ukazatel kursu?“ vytrhl ho ze zamyšlení Vadimův hlas.

Teprve teď si mechanik všiml jistého nesouladu na ukazateli jednoho přístroje, na který se sice díval, ale který neviděl. V čtvercovém okénku se pomalu sunul široký proužek bílého papíru s drobným čer-

veným rastrem. Dvě elektrická pera na něm zanechávala jasně světélkující stopy. Jedno pero kreslilo žlutou čáru — určený kurs. Druhé červenou čáru — skutečnou dráhu pohybu. Obvykle šly obě čáry rovnoběžně. Automaty přesně dodržovaly směr daný řidičem.

Ale tentokrát se obě čáry vytrvale rozbíhaly.

Žlutá se prohýbala a odcházela stranou, zatímco červená vedla dále přímým směrem. Pod okénkem přístroje poplašeně blikalo červené světlo.

„Stroj se uchyluje od určeného kursu,“ řekl Andrej.

„Čím to?“

Mechanikův pohled se rozběhl od přístroje k přístroji. Na pultě blikala celá souhvězdí různobarevných žárovek, nepřetržitě bzučel bzučák ukazatele kursu. Cvičený zrak rázem rozluštil složitou symfonii zvukových a světelných návěstí — automaty přesně dodržují udaný směr, ale narážejí na nevysvětlitelný odpor geoskafu. PV-313 jde vytrvale po svislici.

„Výkon motoru je normální,“ spíš pro sebe než pro Vadima řekl Šurakov, „bočné dýzy pracují naplno, v automaticce nevidím žádné závady.“

V duchu začal probírat všechny části motoru a samočinných ústrojí. Podobně si v téže chvíli počínal Vadim. Ten i onen dokonale znali konstrukci PV-313. Ale nyní si ani jeden nevěděl rady.

„Stop!“ zavelel Surkov.

Michejev zastavil vrtačku a motor. Velitel, řidič i mechanik pozorovali přístroje. A přístroje je uklidňovaly a ujišťovaly: Všechno je v pořádku! Zbytečně se nestrachujte! Věřte nám!

„Start!“

PV-313 se znovu pokusil zatočit. Bočné dýzy v úloze plynových kormidel se snažily natočit zadní část geoskafu stranou, jako otočení kormidla natáčí stranou zád' námořní lodi.

Vadim sám vypnul střední osovou dýzu a ponechal v činnosti pouze bočné. Ale dokonce i tehdy, když stroj byl poháněn jenom do strany, jel dále v přímém směru. Plynová kormidla neplnila svůj úkol.

„Stop!“

Nastalo téměř hrobové ticho. Do kabin slabě doléhal jen stěží slyšitelný hvizd, který vydávalo zařízení, vytvářející ochranné pole.

„Tomu opravdu nerozumím...“ Vadim znova spustil motor. „Kdyby nestačil výkon motoru na pohyb v tomhle mimořádně hustém

prostředí,“ začal uvažovat nahlas, „pak bychom se nemohli pohybovat vůbec. Ale rychlost pohybu vpřed se nijak nezmenšila.“

„Nestalo se něco s dýzami?“ připomněl Michejev.

„Co si o tom myslíš ty, Andreji?“

„Ještě se nám nikdy nestalo, aby dýzy vypověděly službu. Ale nic jiného mě nenapadá. Že by na ně nějak působilo ochranné pole?“

„Nesmysl!“

Vadim si dovede naprosto přesně představit bočné dýzy, jejichž roury se na konci zahýbají a rozšiřují. Svým tvarem připomínají mořské ulity. Surkov schvaloval jejich konstrukci a byl při jejich montáži i při zkouškách jejich mechanické pevnosti. Jaká závada by se na nich mohla objevit? Že by se propálily? Pokřivily? Ucpaly? Naivní nápady!

„Zkusíme to ještě jednou!“

Znovu spustili motor a vrtačku. Zapnuli bočné dýzy. PV-313 se zachvěl napětím, které se přeneslo i na posádku. Andrej si nevšímal ani sporu, který znenadání vznikl mezi geologem a fyzikem. Z reproduktoru se ozývaly jejich rozčilené hlasy; oba mluvili současně a jeden se snažil překřičet druhého.

Minula hodina. Potom druhá... Třetí... Hloubka vzrostla o dalších pět a půl kilometrů. I nejjednodušší výpočty ukazovaly, že sestupují vytrvale dolů. Nechtělo se tomu věřit, ale musilo se tomu věřit.

Vadimovi se sevřelo srdce. Pomyslel si: A co když se ukáže, že dýzy jsou v pořádku?

„Dobrá,“ rozhodl se, „zkontrolujeme dýzy.“

Pět hodin čekání, než vychladl motor a opadla radioaktivita materiálu, umožnilo velitele, mechanika i řidiče. Neměli nikde stání. Nakonec vystoupili do společné kabiny, posadili se za stůl a společně se dohadovali, který z automatů by jim mohl provést kousek nepředvídaný ani praxí, ani teorií. Ale ať je napadaly sebefantastičtější myšlenky, Vadim všecko na místě vyvracel. A jeho argumenty byly tak pádné, že se proti nim nedalo naprosto nic namítat.

20

Vadim, Andrej a Michejev vystoupili do skladiště. Tam si oblékli

obleky ze zelenavé měkké látky, dostatečně husté, aby je ochránila před zbytkem záření, vycházejícího z motoru. Kulatá kapuce se zorníky přikrývala hlavu a tvář.

Nyní zbývalo otevřít příklop ve stropě oddělení. Asi dvanáctimetrová úzká kruhová šachta vedla ke sběrači výfuku, motoru a dýzám. Nahoře šachtu uzavíral další příklop.

„Prostor kolem dýz nemá ochranu proti záření,“ připomněl Andrej.

Vadim pokrčil rameny.

„Kdo ji teď potřebuje?“ řekl, „Ložiska radioaktivních hornin zůstala vysoko nad námi. Pokud jde o vnitřní záření, viděli jste sami, co ukazovaly dozimetry.“

„Nebylo by lepší, kdybychom se poradili s Valentinem Makarovičem?“ navrhl Michejev.

„To bychom se museli znova svlékat,“ řekl Andrej a podíval se dolů.

„Co se nám tu vlastně může stát? Je tu nějaké nebezpečí?“ zeptal se Vadim.

„Zdá se, že ne,“ přikývl Petr Afanasjevič po kratším rozmýšlení.

Andrej stál nejvýš, hlavou se dotýkal příklopu. Rukou nahnatal tlačítko na stěně šachty. Stačilo je jen stisknout a příklop se otevřel.

„Můžeme začít?“

„Jdeme,“ řekl Vadim. „Pusťte mě, Petře Afanasjeviči!“

Michejev stál mezi Andrejem a Vadimem. Místo odpovědi chytil mechanika za ruku a odtáhl mu ji stranou.

„Pusť mne napřed, Andrejko!“

„Co je, Petře Afanasjeviči,“ podivil se Vadim. „Začínáte se plést do věcí, do kterých vám nic není.“

„Tohle jsou věci, na kterých záleží nám všem. Společně s vámi jako s velitelem odpovídám za stav stroje. Mimoto by snad bylo dobře, mládenci, kdybyste si uvědomili, že já takhle jezdím už osmdvacet let, a ne teprve čtyři roky jako vy. Proč by měla riskovat celá posádka?“

„Riskovat? A co?“

„To já nevím. Něco se přece stalo s dýzami.“

Za řeči se řidič nenápadně protlačil kolem Šurakova a odstrčil ho od příklopu. Příklop se otevřel. Na lidi dýchl horký vzduch. Motor a dýzy ještě zcela nevychladly.

Michejev se rychle protáhl okrouhlým otvorem a dost neobřadně přirazil příklop veliteli před nose.

„Tomu nerozumím,“ zakroutil Vadim hlavou, když zůstal s Andrejem o samotě. „Petr Afanasjevič se chová, jako kdybychom my byli podřízení, a ne obráceně.“

Minulo patnáct dvacet minut velmi nepříjemného čekání. Stát ve dvou na skobách žebříku nebylo právě pohodlné. Bylo tu málo místa. V přiléhavém obleku se oba potili na celém těle. Vadim měl tisíc chutí otevřít příklop, ale v uších mu dosud zněl podivný Michejevův výrok: Proč by měla riskovat celá posádka? Ať si to Petr Afanasjevič přál nebo nepřál, jeho poznámka pobídla velitele k opatrnosti.

Andrej se mezitím začal vrtat v zámku příklopu. Kdo ví, co se mu tam nelíbilo, ale najednou jako když zapomene, proč tu je, se západem se dal do práce, kterou teď nikdo nepotřeboval. Nepohodlně sehnutý cvakal elektromagnetickou západkou, naslouchal, jak funguje, a pokoušel se nahlédnout do kontrolního okénka.

„Nech ten zámek na pokoji!“ neovládl se Surkov. „To si musíš pořád s něčím hrát?“

„Ale ne, zdálo se mi, že západka špatně poslouchá.“

Konečně se objevil Petr Afanasjevič. Zavřel za sebou příklop, stáhl si s hlavy kapuci. Pot se mu lil po tvářích, vlasy měl rozčuchané.

„Dýzy jsou v pořádku,“ řekl unaveným hlasem.

Vadim pevně sevřel rukama skobu, za kterou se držel, a těsněji se přitiskl k teplé stěně šachty. Bylo by bývalo líp, kdyby byl Michejev objevil nějakou závadu, třeba velmi vážnou a složitou, ale potom by bylo všechno pochopitelné. Takto před lidmi vyvstala hrozivá nejistota jako příznak přicházejícího neštěstí.

„Prohlédl jsem nejen dýzy,“ promluvil opět Michejev, když si trochu odpočinul, „ale celou výfukovou soustavu. Po nějaké závadě není nikde ani stopy. Musíme ji hledat někde jinde.“

„V konstrukci PV-313 ji není kde hledat!“ odsekl Vadim ostře.

Tři muži si mlčky měřili jeden druhého.

21

Byť byli Děktjarev a Biront sebevíc zahloubáni do práce, přece jen si posléze povšimli častých zastávek geoskafu.

„Něco se tam děje,“ první se znepokojil Valentin Makarovič.
„Slyšíte? Michejev a Surkov šli nahoru. Kam asi, co myslíte?“
„Spát,“ zabručel Děktjarev.

Ale asi za čtyřicet minut promluvil na pultu reproduktor.

„Nikolaji Nikolajeviči,“ řekl Vadimův hlas, „Valentine Makaroviči, přijďte, prosím vás, nahoru do společné kabiny.“

„Tuším, že nás potkalo něco nemilého,“ povzdychl si Biront a otrásl se. „To je hrůza...“

Ve společné kabině svítilo měkké umělé světlo. Šest mužů sedělo v hlubokých křeslech kolem kulatého stolu. Kabina se podobala salónku cestovního letadla. Připomínala klidný, tichý a útulný koutek toho skutečného pozemského světa, v němž přítomní lidé donedávna žili.

„Já osobně mohu uvést jako jediný důvod pouze mimořádně velkou hustotu čedičových hornin,“ řekl Děktjarev, když vyslechl Vadimovo hlášení.

„Ne, to není ono,“ zavrhl Vadim geologův názor. „V astenosféře jako v kapalině platí Pascalův zákon. Na trup geoskafu působí ze všech stran stejný specifický tlak.“

„Ano, to je správné.“

„Ale stejnou rychlostí můžeme dále postupovat jen po vertikále. Stroj odmítá zabočit do jiného směru. Co si o tom myslíte vy, Valentine Makaroviči?“

„To je velmi zajímavé,“ zamnul si fyzik ruce a podíval se na strop. „Musím si to rozmyslet. Možná že to patří právě do mého oboru. Opravdu, velmi zajímavé.“

„Jen aby to pro nás nemělo špatné následky,“ usmál se Vadim ponuře. „Uvědomte si, že geoskaf nemá zpáteční chod. Až dosud ho nebylo nikdy zapotřebí. A dokud něco nevymyslíme, zůstaneme trčet na místě, v hloubce pěti set kilometrů.“

„Jak to, trčet?“ opáčil Biront ohromeně. Teprve teď si uvědomil veškerou vážnost situace.

„Vadime Sergejeviči,“ ozval se Michejev, „pojďte, zkusíme ještě jednou otočit. Času máme dost. Možná se nám podaří zatočit ve větší oblouku, když ne v těch osmi, tedy třeba ve sto kilometrech. Co na tom záleží, když už to tak je.“

„Zatím nám nezbývá nic jiného,“ souhlasil Surkov. „Nějakého vychýlení z přímé dráhy nepochybně dosáhneme. Ať je prakticky tře-

ba velmi malé, to je jedno. Máme neomezené zásoby energie a dříve nebo později se dostaneme na povrch. Ale příčinu, rozumíte, příčinu, tu musíme pochopit!“

„Však ji pochopíme, Vadime Sergejeviči,“ ujistil ho Děktjarev. „Proto jsme přece chodili do školy.“

Dalších několik dní nejistoty! Skrývá se za nimi naděje na šťastný návrat a možná také nové nepřekonatelné překážky.

PV-313 pokračoval v cestě kilometr za kilometrem a neustále se vzdaloval od povrchu.

V kabinách panovalo ticho. Pronikavě se snížilo chvění vyvolávané samým motorem a vrtačkou. Patrně to způsobovalo okolní prostředí a jeho neustále rostoucí hustota. Teprve před nedávnem poznala posádka skutečnou cenu takového ticha, ale nyní je ticho tísnilo a prodlužovalo jim čas; minuty měnilo v hodiny a hodiny v nekonečno.

Ráno, poledne, večer i půlnoc splývaly dohromady v jednotvárné záři umělého světla. Čas se nekonečně vlekl. Vadim kreslil z paměti schéma automatického zařízení, přecházel od ústrojí k ústrojí a neustále se snažil najít vysvětlení pro záhadné chování PV-313. Často se však přistihoval, že pořád něčemu naslouchá a do srdce se mu vkrádá tíseň, a byť se sebevíc snažil zabrat do práce, jeho myšlenky postrádaly obvyklé přesnosti. Ano, zmatek v mysli, to bylo pro něho jako konstruktéra a badatele to nejhorší, co ho mohlo potkat.

V podobném stavu se nalézal Valentin Makarovič. Ačkoli pokračoval ve studiu záření se zápaem pravého experimentátora, snadno se nyní rozčiloval pro každou maličkost. Ztratil chuť k jídlu a znovu trpěl nespavostí. Přestal odpovídat Děktjarevovi na otázky. Znenadání vyskakoval a opouštěl kabinu, aby se po několika minutách zase vrátil na své místo.

Nahoru do společné kabiny často vystupoval Michejev. Stěžoval si na záchvaty velmi silných bolestí hlavy, jaké ho nikdy předtím netrápily. Biront ho litoval. Dokonce i tenhle statečný muž se začíná vzdávat, říkal si Valentin Makarovič v duchu nevesele. Jakkpak jen to s námi dopadne?

22

Minuly další dva dny. Červená linka na širokém kontrolním válci

ukazatele kursu zůstávala dokonale přímá. PV-313 pokračoval v cestě směrem do středu Země. Jestliže k nějakému vychýlení z dráhy vůbec docházelo, bylo tak nepatrné, že je zatím nedokázaly zachytit ani neobyčejně přesné přístroje PV-313, citlivé jako nervy člověka.

Přemýšlej! Přemýšlej! nařizoval si Vadim, ale právě proto, že se do toho tolik nutil, poletovaly jeho myšlenky na všechny strany jako hejna poplašených ptáků. Co to se mnou je? zmateně se pozastavoval sám nad sebou. Odkdy mám tak slabou vůli? Čeho se bojím? Smrti? Ne!

Podíval se na Petra Afanasjeviče, jako když u něho hledá pomoc. Najednou slepě uvěřil v řidičovu dlouholetou zkušenost a houževnatost. Stává se přece, že lidé učiní nějaký objev ve vědním oboru, který je jim zcela cizí, jen proto, že nejsou svázáni ustálenými představami a dogmaty. Nezrodí se snad v hlavě Petra Afanasjeviče nějaký spásný nápad?

Michejev se mračil bolestí hlavy. Rozepjal si límeček, jako když se mu nedostává vzduchu. Ztrápený výraz Petra Afanasjeviče ubral Vadimovi ještě více odvahy.

„Copak, není vám dobře?“ zeptal se Vadim.

„To nic není... Něco se mi stalo s hlavou. Prvně v životě. Ještě nikdy jsem neměl závrat' a teď pořád někam padám, letím do propasti... Inu, mám už léta.“

Michejev se snažil usmát, ale nic z toho nebylo. Byl čas na oběd. Řidič vstal, aby šel za Vadimem, ale bezmocně se zhroutil zpět do křesla. Na tváři mu vyrazily velké krůpěje potu, oči se mu rozšířily.

Vadim se překvapeně zastavil uprostřed kabiny.

„Petře Afanasjeviči, co je vám?“

„Jestli vás to neobtěžuje, trochu vody...“

Jaktěživ nevyběhl Vadim tak rychle po žebříku. Vrátil se ve společnosti geologa a mechanika. Michejev pil hltavě vodu hlučnými doušky.

„Petře Afanasjeviči, snad se nám nerozsypeš?“ podivil se Děktjarev.

„Hlouposti...,“ Michejev zavřel oči. „To přejde.“

A teprve teď si Vadim všiml, že řidičovi na tvářích vystoupily moučně bílé skvrny. Zřejmě je zpozoroval i Andrej s Nikolajem Nikolajevičem, protože oba utichli a upřeně se zadívali Michejevovi do obličeje.

„Stanice na příjmu!“ zavolal shora Skorjupin.

„Přepni to sem!“ rozběhl se Vadim k pultu.

„Výzva pro PV-313!“ ozvalo se z reproduktoru. „Okamžitě se vraťte na povrch! Hlavní konstruktér zbavuje Surkova velení na geoskafu a pověřuje vedením výpravy řidiče Michejeva... Přestože vaše poznatky jsou nesmírně cenné — — —“

V reproduktoru náhle zapraskalo, rozhlaholily se zvony, ozval se ohlušující výbuch smíchu. Potom najednou všechno zmlklo...

„Ne-chod'-te k dý-zám...“, znenadání pronesl pomalu a zřetelně Petr Afanasjevič. „Tam je... smrt. Všude kolem geoskafu je smrt.“

„Je s ním zle!“ vzkřikl Andrej.

Omdlelého řidiče položili na podlahu. Přispěchali Biront a Skorjupin, oba celí vystrašení.

„Kdyby se to stalo tam u nás nahoře“, zabručel Biront, „tak bych si myslel, že se Petr Afanasjevič dostal do bezprostřední blízkosti spuštěného synchrofázotronu. Nikdy jsem u ničeho takového nebyl, ale slyšel jsem o tom vyprávět. Vypadá to jako příznaky...“

„Ozáření?“ napověděl Děktjarev.

„Přesně tak!“

„Mluvil o dýzách“, pohlédl Děktjarev na Vadima. „Co to znamená? Michejev přece neotevřel kryt běžícího motoru. Nebo vrtačky. Takovou chybu by jistě neudělal ani úplný nováček.“

„Petr Afanasjevič prohlížel dýzy“, vysvětlil Šurakov. „Ale motor stál.“

„Dozimetry ukazovaly všehovšudy čtyřicet rentgenů“, řekl Vadim. „Mimoto měl Petr Afanasjevič na sobě ochranný oblek. Já sám jsem nejednou prohlížel motor při radiaci dvou set rentgenů. Oblek je vypočítaný na patnáct set.“

„Dýzy, povídáte“, promluvil Biront, který neodvracel pohled od Michejevova bezvládného těla a naslouchal rozhovoru na půl ucha. „Pokud si to umím představit, ty jsou tamhle“, ukázal prstem ke stropu kabiny, „docela nahoře.“

„Ano, je to výfukový sběrač motoru.“

„Děkuji za vysvětlení“, odsekl fyzik podrážděně. „Pokud vím, trup v okolí sběrače výfuků není chráněn před vnějším zářením.“

„Petr Afanasjevič měl na sobě ochranný oblek“, co možná nejtrpělivěji vykládal Vadim. „Radioaktivní vrstvy zůstaly vysoko nad námi. Dozimetry, které měří vnější záření...“

„Co mi tu pořád vykládáte o dozimetrech!“ rozkřikl se Valentin Makarovič a zamával rukama. „Všechny zdejší dozimetry kromě mých jsou citlivé na určité spektrum záření. Proto jsou dobré tam, v litosféře, v prostředí obvyklého radioaktivního rozpadu. A teď mi laskavě dovolte, abych vám připomněl, že se od jisté doby nalézáme v astenosféře.“

„Tak tedy Petra Afanasjeviče opravdu zasáhla radiace,“ řekl Děktjarev. „Andrejko, prosím tě, krabičku LZ! A vezmi s sebou taky injekční stříkačku!“

„Počkejte, počkejte,“ strnul fyzik na místě se vztaženýma rukama, nepřítomně se dívaje na Šurakova a Děktjareva, kteří se točili kolem Michejeva. „Že mě to nenapadlo hned! Vadime Sergejeviči, ukažte mi přístroje, které kontrolují magneticko-plazmatické pole.“

Vadim upřel na Bironta nechápavý pohled.

„Potřebuji znát přesnou charakteristiku pole,“ řekl Biront a protáhl se bokem kolem ležícího Michejeva k řídicímu pultu.

Vadim mlčky ukázal na přístroje.

„Tyhle a tyhle? Aha, už to vidím. Rozumím. Hned si to srovnám. A jestli se nemýlím... bude to opravdu hrozné!“

Téměř úprkem vyrazil vědec z kabiny. Vadim se díval za ním. Najednou čistě instinktivně vycítil, že právě z úst tohoto muže vyslechne rozsudek smrti nad geoskafem.

Zakrátko se ozvalo z reproduktoru:

„Vadime Sergejeviči, prosím vás, přijďte sem ke mně!“

Biront seděl v křesle, vypadal zaraženě, oči mu nejistě těkaly z předmětu na předmět, ruce se téměř nezastavily.

„Co se stalo, Valentine Makaroviči?“

„Dal jsem se strhnout a zapomněl jsem na nebezpečí. Ale naprosto jsem nečekal,“ Biront náhle vyskočil a hlasitě opakoval: „Naprosto jsem nečekal, že má určitou orientaci.“

„Cože?“

„Promiňte... Úplně jsem ztratil hlavu,“ fyzik si pohladil dlaní čelo. „Podívejte se na přístroje. Vidíte? Tohle je vektor záření, které jsem objevil. Záření a ochranné pole našeho PV-313 na sebe navzájem působí. Jak, to ještě nevím, ale fakt je naprosto zřejmý. Abyste pochopil: na jedné straně tu je nesmírně mohutné magneticko-plazmatické pole s neobyčejnou hustotou siločar a na druhé straně ještě mnohem mohutnější záření. Záření má směrovou orientaci, totiž jeho paprsky

jsou naprosto přímé jako paprsky světla a vycházejí ze středu Země. Nevím, k čemu bych to přirovnal... No, dejme tomu, že se náš geoskaf podobá ocelové tyči spuštěné do cívkového magnetu. Prostě se nám nepodaří odbočit ze svislého směru, na to bychom potřebovali tisíckrát výkonnější motor! Rozumíte mi?“

„Ano,“ vymáčkl ze sebe Vadim, „zdá se mi, že už rozumím...“ Valentin Makarovič znovu klesl do křesla a svěsil zdrceně hlavu.

PV-313 upadl do zajetí. Srovnání s osou cívkového magnetu nebylo zcela přesné. Geoskaf byl spíše v postavení námořní lodi, která veplula do úzkého průlivu a má pouze tři možnosti — plout kupředu, nebo zpět, anebo zůstat na místě. Břehy sestupují těsně k lodním bokům a otočení je vyloučeno. Avšak ani toto srovnání zcela neodpovídalo situaci — PV-313 neměl zpáteční chod.

„Co mi tedy poradíte?“ zeptal se Vadim.

„Jen za jedné podmínky se dokážeme otočit — jestliže vypneme ochranné pole.“

„Ale to je nemožné!“

„Bohužel ano,“ Biront si opět začal třít zarostlou bradu. „Nic jiného mě nenapadá...“

Vadim ho už neposlouchal. Situace se konečně vysvětlila a na velitele geoskafu padla bezmocnost. Ukvapil se... Co teď podnikne?

mlčel. Neměl co říci.

DÍL II. V ŘÍŠI OHNĚ A CHLADU

1

Michejev zemřel, aniž ještě přišel k sobě. Tělo zabalili do prostěradla. Ponechat je v kabině bylo nemožné. Po krátké poradě se rozhodli pro zvláštní kremaci. Andrej otevřel dveře do prostoru vrtačky. Michejevovo tělo vložili do sací roury a na okamžik spustili motor...

Smrt člena posádky a těžké postavení, v němž se ocitl PV-313, to všechno lidi sblížilo. Sešli se v mechanikově kabině. Skorjupin zapnul vysílač a Vadim Sergejevič se posadil k mikrofonu.

„Drazí přátelé!“ promluvil. „Postihlo nás velké neštěstí, zahynul Petr Afanasjevič Michejev. Povím vám, jak se to stalo...“

Když Vadim vyličil řidičův obětavý čin, zmoženě umkl. Musil stisknout zuby, aby zastavil nervózní cukání ve tvářích.

„Kromě toho je skoro nemožné, abychom se dostali na povrch. Záření je silnější než geoskaf a nedovolí, abychom se otočili,“ Vadimův hlas zesílil, velitel sám se narovnal. „Sotva nám můžete přijít na pomoc. Proto se budeme spoléhat především na sebe a nesložíme ruce do klína, dokud se neprobijeme nahoru. Budeme pokračovat v boji...“

„Správně, Vadime Sergejeviči,“ prohodil potichu Děktjarev. „To je to pravé slovo, boj...“

PV-313 stojí. Motor nepracuje, vrtačka zahálí. V kabinách panuje mlčení. Nad hlavami mají lidé pět set devadesát dva kilometry rozžhaveného pancíře. Pod nohama propast planoucích a ještě stlačenější hmoty. Čedič drží v pevném sevření dříve tak silný a nyní tak bezmocný stroj.

Uprostřed každého pultu svítí tmavě modré oko obrazovky. Podobá se nevídaně velikému drahokamu, zasazenému do náhrdelníku z bílé zářících obdélníčků s různobarevnými nitkami.

U pultů však nikdo nesedí. Skorjupin a Šurakov se natáhli na lůžka. Děktjarev, Surkov a Biront se zabořili do křesel u stolu.

Nylonový potah na podlaze, na stěnách i na stropě je čistý a měkký. Ale třebaže lampa svítí stejně jako jindy, zdá se, že ze všech koutů

se dere šero a na uši doráží těžké, tíživé a skoro hmatatelné ticho.

„Zbytečně berete všechnu vinu na sebe, Vadime Sergejeviči,“ pokračoval Děktjarev v načaté rozmluvě. „Když mám být upřímný, musím přiznat, že i já nesu odpovědnost za to, co se stalo. Jsem přece na světě hezký čas a nejsem žádný zelenáč. To já jsem měl říci své ne, a teď bychom se byli bývali procházeli na sluníčku. Ale podlehl jsem vlastnímu přání... Tolik let jsem toužil nahlédnout do astenosféry... Nebo si myslíte, že jste mě tenkrát přelstil?“ geolog si povzdychl. „Ba ne, Vadime Sergejeviči! Kdo přelstí Děktjareva, ten na místě umře! Tak je to!“

„Dejte pokoj s tím vaším pokáním!“ rozkřikl se Biront. „Koho chcete oklamat? Tuhle,“ vztekla si poklepal prstem na čelo, „rozumíte, tuhle je počátek celé té pohromy pro náš geoskaf!“

Andrej a Pavel napjatě naslouchali podivnému sporu. Vážně, kdo za to může? položil si Andrej v duchu otázku a neuměl na ni odpovědět. Začal to ovšem Vadim, ale ne z nějakých osobních zájmů, nýbrž z přání ještě více zdokonalit PV-313. A ostatní s ním nakonec souhlasili.

Rozhostilo se mlčení.

„Kdybych sečetl délku všech cest pod zemí, které jsem prodělal spolu s Petrem Afanasjevičem,“ dal se Děktjarev znovu do řeči, „byla by to, panečku, pořádná vzdálenost. Určitě by to stačilo, abychom se dostali do středu Země. Na mou duši, že by to stačilo!“

Geolog si povzdychl a pohlédl na své velké ruce, bezmocně složené na kolenou.

„Ten člověk se vyznal v práci,“ pokračoval po krátkém odmlčení. „Když si sedl k řízení, často u toho vydržel kolik dní a pořád seděl jako přišitý. Na prvních geoskafech to nebylo ani zdaleka tak zautomatizované jako na našem PV-313. Někdy to dost zlobilo. A Petr Afanasjevič, když bylo zapotřebí, uměl řídit bez přístrojů, jen podle nějakého citu. Dovedete si to představit? Takový cit pod zemí, kde člověk na oči nic nevidí a pořádně ani neví, kde je nahoře a kde dole. Jen jednou ho cit oklamal. Přestal fungovat ukazatel směru. Podle výpočtů jsme se pohybovali v hloubce dvou a půl kilometru. Ale Michejevovi se zdálo, že sestupujeme pořád níž, a začal táhnout stroj nahoru. Najednou náš člun vylezl na kraji propasti. Pod námi byla svislá skála, vysoká dobře sedmdesát metrů. Dodneška jsem nepochopil, čím to, že jsme se hned nezřítily dolů. Jenže kdybychom se byli

zřítili... hm... tak by vám to tu teď asi nikdo nevyprávěl...”

„A to nám se jednou stala taková příhoda,“ vmísil se do řeči Skorjupin.

„Počkej, Pavlíku, ještě jsem neskončil... Šlo o to, že přední část stroje vylezla ven, kdežto zadní zůstala v zemi. Zpátečku jsme tam dát nemohli a vystoupit ven taky ne. Později se to vysvětlilo, Michejev spěchal na vlastní svatbu. Proto se mu ten cit trochu otupil. Samozřejmě, v takovém případě se člověku přeházejí v hlavě i jiné věci. Měli byste vidět, jak se náš Michejev tenkrát rozzuřil!“

Nikolaj Nikolajevič vzpomínal také na jiné příhody ze svých podzemních cest, kterých se Michejev už nezúčastnil. Společníci mu skákali do řeči, každý se snažil udat svůj vlastní příběh. Jedině Andrej stále mlčel a naslouchal se zdvořilou pozorností.

„To všechno je hezké,“ poznamenal, když nastala přestávka, „ale teď bych rád věděl, jak se odtud dostaneme?“

„Špatně jsi mě poslouchal,“ rozhořčil se Děktjarev. „Celou hodinu tu vykládám o ceně zdravého rozumu. Pamatuji si, když jsem byl kluk, jeden kamarád mi dokázal, že dvakrát dvě je pět. Znáš to? Bylo mi, jako když mě někdo praští, a naráz jsem přestal věřit v neomylnost matematických pouček. Dobře půl druhého roku jsem v sobě nosil pohrdání k matce všech věd, dokud jsem sám — rozumíš, samostatně! — nenašel rozluštění. Věř mi, v životě jsem ani předtím, ani potom už nezažil takovou radost. A když jsme tenkrát s Michejevem vylezli nad tou propastí, vypadalo to dočista beznadějně. Měli jsme jen dvě možnosti, buď se zřítit i se strojem, a tedy rázem jít k Pánu, nebo sedět pořád na jednom místě a čekat na pomoc.“

„Samo sebou, čekali jste na pomoc?“

„Ne, nefungovala nám vysílačka. Pozemní stanice nás ztratily z doslechu. Proto jsme sami jednali, hledali východisko. A když jsme je našli, byli jsme sami překvapeni, jak bylo jednoduché.“

„No tak, jaké?“

„Nebud' tak hrr! Nejdřív zkus, jestli na to nepřijdeš sám. Jsi přece mechanik.“

Čas míjel. Nahoře možná už dostali poplašné hlášení z PV-313 — ale dalo se doufat, že odtud přijde pomoc?

Dejme tomu, uvažoval Vadim, že se stane zázrak a Remizovskij vymyslí nějaké ochranné pole, které nebude podléhat působení té zatracené radiace. Dejme tomu, že v závodě vyvinou přímo šílené tempo

a postaví nový geoskaf za osm, no, za šest měsíců. Dejme tomu, že se novému stroji podaří další zázrak — najde PV-313. A co dál? Copak dokáže vytáhnout ze zemských útrob takový ocelový kolos? To není jako vzít do vleku člun na řece nebo auto na silnici. Vláci jeden geoskaf druhým je technicky nemožné. A co je horší, ani posádka PV-313 nemůže opustit svůj stroj a přejít do jiného.

Ano, zázraky se nedějí. Hledání nového neutralizačního pole potrvá celá léta. Na geoskafu dojde zásoba paliva, ale ještě dlouho předtím zahyne posádka hladem. Zázraky jsou možné jen v Děktjarevově vyprávění. A to si je nejspíš sám vymyslel. Východisko se tedy musí hledat přímo zde.

Ale ať Vadim přemýšlel sebeusilovněji, ať jeho nápady hraničily často s fantazií, východisko z nastalé situace stále nenalézal.

2

Elektronický chronometr odpočítával hodiny, skládal z nich dny. Potají, aby to ostatní neviděli, pohlíželi obyvatelé PV-313 na stupnici přístroje, kde se s neúprosnou pravidelností střídaly číslice, označující vteřiny, minuty, hodiny, dny...

Společná kabina se najednou zdála těsná a neútulná. Jako by se k sobě přiblížily stěny, podlaha a strop. Plíce neměly dost vzduchu, ačkoli ho syntezátory dodávaly do kabiny nadbytek.

A někde vysoko, neuvěřitelně vysoko, stejně jako dřív svítilo slunce a život běžel ve svých kolejích. Tam zůstali rodiny, příbuzní, přátelé a známí. Tam zůstalo štěstí. Zde čekala za dveřmi smrt, pravda, nikoli rychlá, ale o to strašnější ve své neodvratnosti.

Co zbývalo dělat? Když se lidé probudili, celé hodiny si vyprávěli vzpomínky, ale řeč často vážla, a bylo stále těžší ji navazovat, protože všechno se zdálo všední, šedivé a nezajímavé. Všechno kromě jednoho — jak se dostat na povrch?

„Já si tu připadám jako na rekreaci,“ vtipkoval Andrej nevesele. „Člověk tu může podle libosti spát, jíst, nic nedělat. Než nás odtud vytáhnou, počítám, že budeme pořádně vypasení.“

„No, to bych si opravdu přál ze všeho nejméně, Andrejko,“ zabručel ze svého lůžka Děktjarev. „Jo, abych nezapomněl, jakou máme zásobu potravin?“

Skoro celý den trvalo, než přerovnali sklad (na povrchu by jim na to stačilo několik hodin). Revize se účastnilo všech pět členů posádky. Zapisovali, počítali, přeli se nad malichernými rozdíly, přenášeli krabice a bedny z místa na místo a spíše než pořádek dělali ve skladišti zmatek, z něhož se potají radovali, protože práce se protahovala a tak je odváděla od neplodného přemýšlení o osudu geoskafu i vlastním.

Nakonec došli k výsledku — při normálních dávkách jim zásoby stačí na sedm měsíců, a budou-li šetřit, tedy dobře na deset.

Deset měsíců života... Mohla taková vyhlídka někoho uklidnit? Sny, touhy, plány do budoucna, to všechno rázem ztrácelo smysl. Do nitra se vkrádal tísnivý pocit prázdnoty. Mučilo je pomyšlení, že tam nahoře se trápí a upadají v zoufalství jejich blízcí, přátelé a milióny neznámých cizích lidí, protože jim nemohou pomoci.

Uplynul šestnáctý den, sedmnáctý den...

Skorjupinovi se nedařilo chytit ani jednu pozemní stanici. Stávalo se, že do kakofonie zvuků podzemní říše se vlétaly lidské hlasy, ale to byly jen nějaké zbloudilé vlny, nesouvislé úryvky impulsů.

Osmnáctého dne se Děktjarev vzbouřil.

„Dost už debat,“ prohlásil, „řečnění nám teď nepomůže.“

„Chcete něco navrhnout?“ otázal se Biront.

„To chci.“

„Nuže?“

„Pracovat.“

„Pracovat? A jaký to má smysl?“

„Nevím. Ale já nemohu, kolego, nic nedělat. Rozumíte, nemohu! Mám toho dost! My zahyneme, ale geoskaf zůstane celý. Naše výzkumy, naše zápisy a záznamy se přece zachovají.“

„Mýlíte se,“ zamračil se Biront. „Geoskaf taky zahyne. Jakmile mu dojde energie, přestane působit ochranné pole...“

„Jděte mi k šípku s tou vaší logikou,“ zabručel Děktjarev a najednou si uvědomil, že se na něho upřeně dívá Pavel Skorjupin. Jeho pohled byl plný očekávání a naděje uslyšet něco spásného. „Ne, přátelé, tak to nejde!“ Nikolaj Nikolajevič lehce jako mladík seskočil na podlahu. „Jsme živí a zdraví, musíme tedy pracovat. Ležet a čekat, až přijde zubatá, to je ze všeho nejhorší. Nejsme tu přece sami pro sebe. Nás sem poslali, svěřili nám velkou věc, naši práci sledují. Přístroje nám dovolují posílat nahoru zprávy, a nahoře nás slyší.“

Nikolaj Nikolajevič zamířil k průlezu. Potichu si broukaje do

vousů nějakou neznámou písničku, pomalu zmizel v dolní kabině.

Posadil se do křesla a napjal sluch. Ne, nikdo se neřídil jeho příkladem. A ani jemu samému se nedařilo soustředit. Běrontovy otázky: Pracovat? A jaký to má smysl? mu nepřestávaly vrtat hlavou.

Vždyť je to nesmysl! pokusil se Nikolaj Nikolajevič setřást pochybnosti. Máme před sebou deset měsíců. To je pro vědce celá věčnost. Do práce!

3

Andrej se díval na Děktjarevovo prázdné lůžko a naslouchal zvukům, které se ozývaly z lůžka sousedního. Tam ležel Vadim, člověk, který nenáviděl nečinnost.

Očekávání ho nezklamalo. Zašustila odhozená přikrývka a s křikem, nad kterým se Andrejovi sevřelo srdce radostí: „Vstávat, lenoši! Protřít si oči!“ seskočil Vadim na podlahu.

Andrej počkal, až dozní Vadimův rychlý dupot na příčkách žebříku. Potom se beze spěchu, docela jako doma, umyl a učesal. Po chvíli rozmýšlení si vyměnil ještě košili. Posadil se ke stolu a s chutí vyprázdnil plechovku šťavnaté masové paštyky...

Nejdříve zašel do své kabiny.

Nepohnutě stály různobarevné ručičky přístrojů. Mlčely počítací stroje. Jako mrtvé zřítelnice zíraly zhaslé návěštní lampy. Silný a složitý stroj se zdál odsouzený k věčné nečinnosti. Mechanikovi připadlo, že jeho samého někdo spoutal provazy na rukou i na nohou a hodil do kouta kabiny.

Andrej sestoupil k Děktjarevovi. Geolog na něj povzbudivě mrkl a usmál se očima. Mechanik si ulehčeně povzdychl a pospíšil si za Vadimem.

Vadim ležel hlavou na pultě, zakrýval si ji rukama, celý se krčil a hrbil, jako když čeká ránu. V kabině bylo ticho. Přístroje stály a mlčely, deník se záznamy zůstal zavřený. V celém Vadimově vzezření se zračilo bezmocné zoufalství.

Andrej ztuhl na žebříku.

„Vadime!“ zavolal.

Vadim pomalu zvedl hlavu a kalným pohledem se podíval na mechanika.

„Co je ti, Vadime?“

„Já nemohu...“, zamumlal velitel. Najednou udeřil oběma pěstmi do pultu. „Rozumíš, nic se sebou nemohu pořádit... Nemohu se přinutit, abych pracoval, abych přemýšlel, hledal.“

Andrej sestoupil ze žebříku a přiblížil se k příteli.

„A co Lena, Vadime?“ zašeptal.

„Lena... Copak teď mám na ni pomýšlení? Přivedl jsem do záhuby geoskaf! Nedovedeš si představit, jak sám sebou pohrdám, jak... jak sám sebe nenávidím!“

Projevovat nahlas lítost nebo účast mechanik neuměl. Přeshlapoval z nohy na nohu a nevěděl, co říci. Mimoto tušil, jak složité a protikladné city a myšlenky zmáhají přítele. V takových případech neuměl poradit, uměl cokoli jiného, ale poradit ne.

„Počkej, třeba ti pomohu“, kývl Andrej směrem k pultu. „Nemáš přece hotové výpočty profilu toho nového geoskafu.“

„Díky. Nemí třeba.“ Vadimova tvář se ponenáhlu vyjasnila. Zhluboka si vzdychl a upravil si vlasy. „A vůbec si mne nevšímej! Už to přešlo. Dám se do práce.“

Sklonil se nad pultem, otočil několika vypínači. Ožily přístroje, zablikala světla, bzučák elektronického počítače dal znamení, že je připraven k práci.

Šurakov zůstal ještě chvíli stát za Vadimem. Pozoroval ho se staženým obočím. Teprve když se přesvědčil, že Vadim skutečně pracuje, nechal ho o samotě. Zvolna stoupal po žebřících z kabiny do kabiny a nikde se nezastavoval, dokud neminul všech pět poschodí a nedošel do strojovny.

Aby nějak zabil čas, dal se do zkoušení syntezátorů. Otvíral jedno relé po druhém a kontroloval chladicí soustavu. Konal prohlídku s takovou pečlivostí, jako by stroj připravoval na dlouhou a obtížnou cestu.

Když se unavil, sedl si tu na podlahu, objal pažemi kolena a položil si na ně hlavu. Tak seděl dobře hodinu a o ničem nepřemýšlel a ničím se netrápil. Mechanik patřil k té vzácné kategorii lidí, kteří pociťují strach jen v bezprostřední blízkosti nebezpečí. Jestliže jim záhuba hrozí teprve příští den, zachovávají si celý ten den rozvahu, klid a dobrou chuť k jídlu.

Jediná věc, která Andreje tížila, byla nucená zahálka. Teprve nyní si řádně uvědomil, jak byl zvyklý se neustále něčím zaměstnávat.

Z poklidu Andreje vytrhl teprve příchod Skorjupinův.

„Co myslíte, Andreji Gavriloviči, na jak dlouho jsme tu uvázli?“

„Navždycky.“

„Vážně?“

„Nejsi přece pod zemí poprvé. V takových věcech se tu nežertuje.“

„Samosebou, já vám rozumím. Já jenom nerozumím, jak se to mohlo stát. Vždyť ten Vadim Sergejevič je takový skvělý konstruktér. A teď...“

„Konstruktér je opravdu dobrý...“, souhlasil Šurakov.

Skorjupin pohlédl mechanikovi do tváře.

„Chtěl jste říci ještě něco?“

„Ale ne, co bych teď povídal...“

Nebude přece Pavlovi svěřovat, jak nepříjemný pocit mu zanechala v nitru nedávná scéna ve velitelské kabině. Jako když ho někdo oklamal nebo mu vzal to nejbližší a nejdražší.

„Zůstal vám někdo tam nahoře?“

„Samozřejmě. Otec, matka a dvě sestry.“

„A dívka?“

Pavlova otázka zasáhla Andreje přímo do srdce. Tady, na palubě PV-313, stále častěji vzpomínal na Lenu nikoli jako na Vadimovu ženu, ale jako na onu dívku v prostých šedých šatech, která od něho na kontrole přijímala smontované části stroje. Téměř celou směnu bývali vždycky v nejtěsnější blízkosti, oddělení pouze zdí dílny. A nevšíмали si jeden druhého. On ovšem ani teď pro Lenu nic neznamená. Ale Lena pro něho...

„Ne,“ Andrej zavrtěl hlavou, „dívku tam nemám.“

„Když mě přijali na PV-313,“ řekl Pavel, „známí kluci div nepukli závistí. A uspořádali mi na rozloučenou takový banket, jaký jsem v životě neviděl. Byl to hotový bál! Naši kluci jsou prima, opravdoví kamarádi. Škoda že jim nedovolili podívat se na start geoskafu. Teď si tak s nimi promluvit! Nebo jim poslat několik řádek! Že by se člověku hned ulevilo, vidíte?“

Pavel mluvil páté přes deváté, přebíhal od předmětu k předmětu. Dokonce i Šurakov, který sám ještě nebyl nijak zkušený, se podívil jeho téměř dětské naivitě. Pavlovy světle hnědé oči se dívaly důvěřivě do světa. A třebaže byl vytáhlý, hranatý, neohrabaný a vůbec tak nějak nepohledný, svou bezelstností a důvěřivou upřímností získával u lidí

sympatie.

Za pouhou půlhodinu poznal Andrej Pavlův dosavadní život do všech podrobností. Dověděl se, kde chodil do školy, s kým nejvíc kamarádil, jak se seznámil se skvělou dívkou, která se jmenuje Táňa, a jak strašně ho zajímá ultrazvuková technika.

Andrej se srovnával s Pavlem a velmi se podivil, když zjistil, jak různě se oba dívají na věci kolem sebe. I já snad býval kdysi takový, pomyslí si Šurakov. Ale teď už takový nejsem. Změnil jsem se...

„Já přece jen věřím Vadimu Sergejevičovi,“ znenadání se Skorjupin vrátil k otázce, která ho nejvíc trápila. „On je skvělý inženýr. Uvidíte, že najde východisko z naší situace. Vymyslí něco takového, že se nepostačíme divit. A že jsme měli takovouhle smůlu, to bude ještě zajímavější. Alespoň budu mít klukům o čem vyprávět.“

Společně se vrátili do své kabiny a posadili se k pultu. Skorjupin si povzdychl a začal se zabývat přijímačem. Šurakov se každou chvíli přistihl, jak napíná sluch, jako by, odtud mohl uslyšet, co dělá Vadim.

4

Nikolaj Nikolajevič si najednou vzpomněl na své dětství, nekočně vzdálené, ale krásné a šťastné. Od školních let pěstoval rád turistiku a ve třinácti se nelekal s batohem na zádech ujít po lesních stezkách patnáct dvacet kilometrů a ve společnosti takových, jako byl sám, strávit noc u ohně. Nikolaj Děktjarev prošel křížem krážem celé moskevské okolí, dvakrát přešel Korivskou oblast a v patnácti letech se účastnil dlouhého a namáhavého pochodu po Jižním Uralu.

Zde se mu přihodila velmi důležitá událost.

Cestou z Karabaše do Kyštymu se pohádal s kamarády, a aby dokázal svou odvalu, oddělil se od skupiny a sám se vypravil přes hory. Cesta vedla hlubokou tajgou. V noci ho samota tížila a dlouho nemohl usnout. Tma kousek od ohně byla dvojnásob černá a jemu se zdálo, že na všech stranách na něho číhá neviditelné nebezpečí.

Když mu konečně únava a ospalost začala tížit víčka, ve světle ohně se najednou objevila drobná postavička malé holčičky. Mladý turista strnul překvapením. Přestože byl pevně přesvědčen, že na světě neexistují žádné čáry a kouzla. Schoulil se do klubíčka a neodvážil se pohnout. Dýchlo to na něho starými pohádkami, které kdysi rád čítá-

val. Holčička se objevila tak nenadále, že by se byl vůbec nepodivil, kdyby najednou opět zmizela a na jejím místě zůstal čarokrásný kamenný kvítek nebo třpytivá hrouda zlata.

Ale holčička stála pořád na stejném místě, ušpiněné ručičky přitisknuté na prsa. Nebylo jí víc než šest let.

„Kdo jsi?“ zvolal Nikolaj, který se konečně vymanil ze své strnulosti.

„Kát’a,“ odpověděla holčička skoro neslyšně a na hlase jí bylo znát, že má pláč na krajíčku.

„Kde ses tu vzala?“

„Já jsem zabloudila. A mám hlad.“

A bezmocně, tiše se rozplakala. Nikolaj se k ní přiblížil. S tichými vzlyky odpovídala holčička na jeho otázky. S námahou si dával dohromady její nesouvislé povídání. Kát’a bydlila v nějaké nové dřevorubecké osadě a ještě si nezapamatovala, jak se to tam jmenuje. Rodiče ráno odešli do práce a ona dostala chuť na jahody. Zašla do lesa a... nenašla cestu nazpátek.

„A to jsi celý den nic nejedla?“ podivil se Nikolaj.

„Jen jahůdky...“

Dal Kátě najíst, zabalil ji do své příkrývky, houpal ji a konejšil, dokud neusnula. Byla tak zesláblá, že ji příští den musel nést. Nikde nablízku nebyla vesnice. Teprve k polednímu dorazil úplně vyčerpaný dvojím břemenem (také batoh byl pořádně těžký) k hájovně v lese. Zatelefonovali na okres. Odtud odpověděli, že nalezená holčička je až z Arjaru a že se vzdálila od domova přes dvacet kilometrů.

Přešlo dvanáct let. Děktjarev, nyní už mladý geolog, přijel s výzkumnou výpravou do karabašského okresu. A tu si vzpomněl na holčičku, kterou kdysi našel v lese. Jak teď asi vypadá? A jestlipak si pamatuje na tu příhodu?

Pomohli mu ji vyhledat. Kát’a pracovala v Miasské automobilce. Místo někdejší hubeňoučké holčičky mladý Děktjarev najednou spatřil opravdovou krasavici, před kterou nějak naráz ztratil řeč.

Za rok se vzali.

Teď zůstala Kát’a sama. Samozřejmě, jako žena badatele musila velmi často zůstat sama a dlouho čekat, až se vrátí z výpravy. Ale nikdy ani on, ani ona nemysleli na nějaké nebezpečí a tím méně na to, že by se jednou mohl vůbec nevrátit.

Těch skvělých pochodů dalekými lesními hvozdy!... Nikolaj Ni-

kolajevič hlučně vdechl nosem vzduch. Připadlo mu, že v kabině zavoněl kouř táboráku. Ach, tolik toho v životě viděl! Byl na Pamíru, na Urale i na Kamčatce, společně s indickými vědci bádal v Himálaji, pracoval v Egyptě, v Číně a v Tunisu...

Stále však toužil po něčem novém, neopakovatelném. Povrch zemské kůry dostatečně prozkoumali geologové před ním. On se jako první účastnil pokusů s podzemními čluny. Přišel čas, kdy se badatelé místo v myšlenkách sami vypravili do dosud nedosažitelných zemských hlubin. Nyní byli vyzbrojeni nejmodernějšími přístroji.

Děktjarev byl pionýrem podzemních výprav.

A teď tedy, zdá se, doputoval. Místo aby se postavil na odpor Surkovově mladistvé nerozváženosti, dal se jím strhnout a zapomněl na opatrnost. Nemohl se sám dočkat... Ech! A teď se dostali do bryndy, z které se patrně nevymotají. Pomoc není odkud čekat.

Jedno však chápal — je třeba pracovat. A on musí pracovat! Jenže snadno se řekne — je třeba. Něco jiného je přimět k práci ruce, a zase něco jiného a mnohem obtížnějšího je soustředit se, uvažovat a přemýšlet, když se člověku stále vtírají myšlenky na vlastní záhubu.

„Dobrá, nemůžeš tedy dělat,“ řekl si Nikolaj Nikolajevič nahlas. „Máš možnost čekat na smrt v posteli. Ale dokážeš jen čekat celých těch deset měsíců nebo tři sta dní nebo sedm tisíc dvě stě hodin nebo čtyři sta dvacet... ne, čtyři sta třicet... ano, čtyři sta třicet dva tisíce minut?“

Nikolaj Nikolajevič pohrdavě našpulil rty. Ať se děje co děje, ale válet se v posteli, když je člověk zdravý jako buk a hlavu má plnou myšlenek... Houby s octem! Takový přepych si nedovolí! Nedá se popřít, že mu stačí jen pomyslit na smrt a dělá se mu nějak chladno. Ale sotva si tady sedl do křesla, už se mu ulevilo. Jako když se ocitl vedle těch, s nimiž strávil léta v laboratořích výzkumného ústavu.

„Milí přátelé,“ oslovil Nikolaj Nikolajevič kolegy, které měl v duchu před sebou, „pojďte, dáme se do toho! Máme toho dost — třetí geosféru, říši skutečně plastické hmoty plus Birontovo záření.“

Nikdo mu neodporoval, nikdo ho neokřikoval. Mohl mluvit sám se sebou, jak dlouho se mu líbilo. Svou samomluvou se zbavoval trýznivých pochybností. Vždyť tu mohl na vlastní oči pozorovat věci, jaké by nesmírně rád spatřil každý badatel, který se jako on věnoval studiu zemských hlubin. Být jediným svědkem přetváření hmoty, učinit nejcennější pozorování a zastavit se v půli cesty — to se rovná

5

Hodiny se vlekly nekonečně pomalu. Nikolaj Nikolajevič pracoval do úpadu. Po čtrnácti hodinách nepřetržité činnosti ve svém křesle usnul, jako když ho do vody hodí.

Sotva se probudil, uviděl v protějším křesle Birona. Fyzik často mrkal a měl utrápený, provinilý výraz v obličeji.

„Já nemohu,“ zamumlal Valentin Makarovič, „já prostě nemohu nic nedělat. Ale pracovat taky nemohu.“

„Víte co, budeme soustavně posílat nahoru výsledky našeho pozorování,“ řekl Nikolaj Nikolajevič.

„Myslíte, že to někdo uslyší?“

„Možná že ne všechno, ale něco jistě. Máme to ostatně dokázané, i kdyby jen tou poslední malou zprávičkou z povrchu.“

Biront se konečky prstů nesměle dotkl vypínačů, ale potom zaváhal a zkroušeně zavrtěl hlavou.

„Ne, nejsem na to vůbec připraven,“ spočinul na Děktjarevovi úpěnlivým pohledem. „Jsem jen vědec, teoretik. Kdybyste věděl, jaký mám psací stůl. A to pohodlné křeslo. A to obrovské okno v pracovně. Hrozně rád dělám při východu slunce. To ještě tolik nepálí, ale všude je plno světla. Kolem všechno ještě spí. Jen holubi mi přilétají k oknu. Nemáte zdání, kolik je v našem okolí holubů.“

„Podívejte se, Valentine Makaroviči, my všichni tady jsme obyčejní lidé,“ co možná nejvládněji pronesl Děktjarev. „Je nám vlastní dávat se unášet a... dělat chyby. Ale nikdo nám nedal právo zrazovat své povinnosti. Vám připadl úkol vysvětlit podstatu zdejšího záření. Nahoře od vás čekají úplné a přesné zprávy.“

„Ano, ano, jistě.“

„Trá-dá tydlydá,“ zatroubil radostně Děktjarev, ačkoli pouhý Bironův vzhled v něm vyvolával mnohem spíš smutek než radost.

Oba vědci měli velmi mírumilovné povahy a ze všeho nejméně snili o nějakém hrdinství. Zvykli si na své rodiny a na stálý, určitý okruh přátel. Dokonce i Nikolaji Nikolajevičovi, který se často sotva vrátil z jedné výpravy a už se chystal na druhou, se stýskalo po domově. Místo aby si s přibývajícími léty zvykl na častá rozloučení, snášel

je stále obtížněji. Jistě to mělo souvislost nejdříve s příchodem dětí a potom i s vnoučaty.

„Vy přece máte taky děti,“ řekl Nikolaj Nikolajevič Bironťovi.

„Dva syny a dceru.“

„To já jich mám víc. A k tomu kupu vnoučat. A víte, co mě napadlo? Děti jsou nejprísnější soudcové našeho počínání. Děti si vždycky přejí mít významné rodiče. No dobrá, dejme tomu, že se odtud nedostaneme.“

Biront sebou trhl a rozevřel oči dokořán. Geolog se zatvářil, jako když nic nezapozoroval.

„Dejme tomu. Potom za všechny své chyby zaplatíme smrtí. Ale co když se odtud dostaneme? Dokážeme pak utajit, že jsme se tu třásli strachy jako zajáci?“

„Zdá se mi... že... máte pravdu.“

„Aby ne! Jak je možné nic nedělat, když nás osud zavedl k nejskrytějším tajemstvím přírody! Jen se podívejte, kolik a jak skvělého materiálu tu je k zpracování. Myslíte, že by se nenašli badatelé, kteří by si bez váhání a ochotně vyměnili s námi místo, jen aby spatřili to, co tu vidíme my?“

„Ano, ano, jistě, máte pravdu,“ zamumlal Biront a jeho prsty se bezděčně natáhly po přepínačích. „Máte pravdu, a přece to, co se nám stalo, je prostě strašné. Hlava se mi z toho div nerozskočí. Víte, já nejsem nijak statečný člověk. Já nesnáším tělesné utrpení. Já se z toho prostě zblázním!“

„Nesmysl!“ odpověděl rázně Nikolaj Nikolajevič. „Naše hlavy jsou pořádně otužilé, a když vydržely více než padesát let v boji s matičkou přírodou, nestane se jim nic zvláštního ani teď.“

Znovu zatroubil a zabral se do práce. Biront ho upřeně pozoroval, sledoval pohyby jeho rukou, výraz jeho tváře. Děktjarevova chladnokrevnost se mu zdála nepochopitelná.

6

Pomalu se posunovaly papírové pásy na bubnech zapisovacích přístrojů a počítacích strojů, suše cvakaly přepínače. Každý přístroj vyprávěl jako rozevřená kniha podivuhodné věci. Stlačení hmoty dosáhlo fantastické výše, ale její chemické složení zůstalo beze změny.

Volný byl pouze křemík. Ostatní prvky se pevně držely kyslíku, s kterým vytvářely nejjednodušší bezvodé kysličníky.

Ale kam se poděla voda? Voda, která je neoddělitelnou součástí síranů, hnědelů, uhličitánů? Ani volný vodík a kyslík Děktjarev neobjevil. Tu se dal do hledání vody.

Podařilo se mu ji objevit pomocí radiačních elektronických analyzátorů. Kolem byly spousty vody, mnohem víc než ve všech pozemských mořích a oceánech dohromady. Ale v jakém fyzikálním stavu? Pozorování přineslo velmi zajímavé výsledky.

Působením tlaku nabyla voda specifické váhy, která se blížila specifické váze zinku. Děktjarev měl možnost pozorovat pevnou hmotu, rozžhavenou na tři tisíce stupňů, kterou nemohl nazvat jinak než vodou.

S papírovou páskou, na kterou vysázel počítací stroj sloupce čísel, pospíšil si Děktjarev nahoru do společné kabiny.

Skorjupin, Šurakov a Surkov seděli u stolu; právě si otevřeli ohřáté konzervy. Nikdo už nevěděl, je-li to snídaneň, oběd nebo večeře. Všichni tři jedli s výrazem, jaký mívá nemocný člověk, když užívá potřebný, ale na chuť strašně hořký lék.

Děktjarev podal pásku s výpočty Surkovovi, zakryl konečné součty a zeptal se:

„Co je to podle vás?“

„Zinek, samosebou,“ odpověděl Vadim, když běžně přelétl pohledem sloupec čísel.

„Voda!“ vítězoslavně zahlaholil Nikolaj Nikolajevič a odkryl konečné výsledky.

S pohledem jako přikovaným k pásce Vadim vstal. Mechanicky si přešel rukou po vlasech, sedl si a znovu se zvedl.

„A my jsme postupovali stále stejnou rychlostí,“ zauvažoval nahlas. „Jakpak jsme si vlastně razili cestu? Přestávám pomalu rozumět i tomu, jak v tomhle prostředí mohla vůbec fungovat vrtačka.“

V jeho představách zvolna vznikaly obrysy nové termonukleární vrtačky. Pokud rychlost geoskafu zůstávala nezměněná, třebaže hustota prostředí neustále stoupala, dalo se s jistotou říci, že vrtačka plně nevyužívala energii, kterou ji zásobil motor.

Aby si Vadim ověřil tento předpoklad, sestoupil k řídicímu pultu, posadil se do křesla a stiskl knoflík. Automaty spustily motor, rozběhla se vrtačka. Geoskaf se dal do pohybu.

Děktjarev, který se právě chystal diktovat zprávu Skorjupinovi, ztuhl na místě s otevřenými ústy. Překvapením strnuli i Biront a Šurakov. Ale Vadim se už zase natáhl po jiném knoflíku a PV-313 se zastavil. Skorjupin několikrát naprázdno polkl. Nikolaj Nikolajevič se díval přes jeho hlavu do prázdna; když se pak jejich pohledy setkaly, mladík poznal, že geolog dostal nějaký nový, neobyčejný nápad.

„Ty, počkej chvíli,“ Děktjarev si zamnul čelo dlaní, „počkej...“

Několik vteřin činnosti vrtačky stačilo, aby se potvrdil Vadimův předpoklad. Elektronický počítačový stroj mu vyhodil kartičku s početným výsledkem: síla proudu dodávaná vrtačce se mohla snížit o osm procent.

No a co? řekl si Vadim v duchu. Není teď už všechno jedno?

Ale zůstal u pultu a otevřel deník.

Odsouzenec k smrti hledá novou konstrukci vrtačky, posmíval se sám sobě. Sebeklam...

7

Děktjarev s Birontem se cele zabrali do práce. Ani na chvíli nezapomínali na neodvratný osud, ale pokračovali ve svém bádání s jakousi zvláštní vytrvalostí, která hraničila se zběsilostí. Každá hodina pozorování jim přinášela nové, nečekané poznatky.

Elektronický chronometr ukazoval dvacátý den od startu.

Nikolaj Nikolajevič vystoupil nahoru ke spojaři. Ten ani nečekal na příkaz a zapnul vysílač. Pavel si zvykl na geologovy časté návštěvy. Na Děktjarevovu žádost následovalo jedno vysílání za druhým. Na povrch se odesílaly nejpodrobnější informace o stavu stroje, o dosavadních výzkumech, hlásily se nejnovější poznatky, závěry, výpočty a upozornění pro ty, kteří je budou následovat.

Když Děktjarev dodiktoval, spojil se s Vadimem.

„Vadime Sergejeviči, máš hodně práce?“

„Jestli mě moc potřebujete, udělám přestávku.“

„To je dobře, rád bych u tebe udělal malou poradou. Hned tam k tobě všichni přijdeme.“

V poslední době nějak přirozeně přešlo velení na Děktjareva. Za všeobecného — i když nevyřčeného — souhlasu stanovil geolog přesný denní režim, určil dobu k jídlu i ke spánku a dvakrát denně svolá-

val posádku, aby, jak tomu sám říkal, si požvanili o hloupostech. Elánem a optimismem strhl všechny své spoléčníky.

Nikolaj Nikolajevič bez přestání klábosil a první se vždycky rozesmál i nad tím nejchatrnějším vtipem, který kdo vyslovil. A podivná věc, tragičnost situace ponenáhlu nabývala během jeho řečnění odstínu komičnosti. Tváře se vyjasňovaly a na hodinu na dvě se ani ta neodvratná budoucnost nezdála tak hrozná.

Beseda končila a všichni se vraceli k práci.

Děktjarev si uvědomoval, jak nebezpečná je nehybnost a trpné odevzdání se osudu. Člověk musí vynaložit nesmírné úsilí, aby obstál v boji proti těmto zlům. Jinak snadno upadá v zoufalství a neřídka ztrácí i rozum.

Bylo nutné něco vymyslet, něčím všechny povzbudit, a sebe konečně také, když už jednou na sebe vzal odpovědnost za osud celé posádky.

Kdykoli nyní zůstával o samotě s Valentinem Makarovičem, netrvalo dlouho a začínal vést podivné řeči, při kterých se fyzikova tvář pokrývala mrtvolnou bledostí a oči se rozšiřovaly hrůzou. Po každé takové rozmluvě se Biront dlouho nemohl zabrat do práce. S bradou v hrsti sedal dlouhé hodiny celý popletený, zaražený a stísněný a vrhal na Děktjareva tu tázavé, tu zase ustrašené pohledy. Ale přece jen přemýšlel, bez přestání přemýšlel o geologové návrhu.

Jednou celý utrápený další bezesnou nocí ze sebe namáhavě vymáčkl :

„Ať je po vašem!... Souhlasím.“

Do kabiny k Surkovovi sestoupili nejdříve geolog a fyzik, potom s hlučným dupáním seběhl po žebříku Skorjupin. Jako poslední přišel Šurakov.

Děktjarev se posadil do křesla pro řidiče, ostatní se uvelebili na podlaze.

„No tak, copak nám budete vyprávět?“ zeptal se Vadim.

„Vyprávět? Nic?“ zaváhal Děktjarev a nemohl se rozhodlat začít řeč. Asi minutu mlčel, sbíral myšlenky a po očku pokukoval hned na toho, hned zase na onoho. Biront už řekl své ano. Ale co řeknou ostatní? „Mám jenom jistý návrh, pokud jde o naši další činnost. Projednali jsme to už s Valentinem Makarovičem a došli jsme ke shodnému závěru...“

Geolog se opět odmlčel, odkašlal si do hrsti.

Vadim se zvědavě podíval na fyzika. K jakému závěru asi přišli tihle dva vědci?

Biront měl na tváři jakýsi podivně zkamenělý výraz a díval se do prázdná nevidoucímá očima. Andrej zachytil Vadimův pohled a chápavě se usmál — ještě nikdy neviděli Valentina Makaroviče tak rozhodného a odhodlaného. Co si asi zamanuli spolu s Děktjarevem? Bylo by opravdu možné, aby přišli na způsob, jak se dostat z podzemí?

„Snad bude nejlíp, když začnu takhle,“ Nikolaj Nikolajevič se opřel pěsti o pult. „Vykonali jsme velkou práci, sebrali jsme spoustu nejhodnotnějšího materiálu. Jak naše čistě vědecké poznatky, tak tvoje, Vadime Sergejeviči, technické poznámky, týkající se konstrukce geoskafu, pomohou všem, kteří půjdou za naším PV-313.“

Vadim sklonil hlavu na stranu.

„Nešlo by to bez těch lyrických pasáží, Nikolaji Nikolajeviči?“ prohodil.

„Inu, krátce bych to řekl asi tak, že ani zdaleka nevyužíváme všech svých možností. Máme před sebou pravé moře nepoznaného. A poskytneme lidem mnohem více hodnotných informací, jestliže...“

„Jestliže?...“

„Jestliže se zbavíme své strnulé nehybnosti!“

„Myslíte teď na PV-313?“

„Uhodl jsi, Vadime Sergejeviči.“

„A navrhuje...,“ Vadimovi se roztrásl hlas. Opřel se v křesle; nechtěl uvěřit tomu, co ho právě napadlo.

„Dolů?“ vydechl Andrej.

„Dolů,“ odpověděl Nikolaj Nikolajevič.

„To... To nemyslíte vážně, Nikolaji Nikolajeviči,“ Vadim se podíval na Andreje a zastavil pohled u Bironta. „To by bylo bláznovství!“

„Bláznovství jsme se už dopustili,“ povzdychl si Biront.

„V každém případě nás čeká jen jedno. Teď tedy jde o to, abychom přinesli co největší prospěch lidstvu.“

„Tím je řečeno všecko,“ přitakal Děktjarev.

Rozevřel pěsti, podíval se na dlaně, zahýbal prsty.

„Zbývá jen stisknout tady to,“ natáhl se po malém červeném tlačítku.

„Počkejte!“ vzkřikl Vadim. „Co to děláte?“

„Promiň... To ovšem nespadá do mé kompetence. Ale možná... že ty sám, Vadime Sergejeviči, to tento... zmáčkneš?“

„Takhle nás přepadnout s takovým nápadem...“ Šurakov se postavil a strčil ruce do kapes kombinézy. „Jít dál dolů! No jo... To je mazanost! Na mou duši, mazanost!“

Díval se na pult a v duchu už slyšel hukot motoru a viděl oživlé ručičky přístrojů i radostné blikání návěštních světel.

Samozřejmě, šel z toho trochu strach. Čekat na smrt, která přijde kdoví kdy, bylo něco docela jiného, než jít té smrti naproti.

Andrej pokrčil rameny — a měl v těch ramenou vsutku neobyčejnou sílu. Ano, půjdou smrti naproti — v boji! Bude to opravdová bitva!

„Vadime,“ řekl mechanik, „dáme se do toho, co?“

Vadim zbledl a zavrtěl hlavou.

„Já nemohu,“ řekl. „Máte pravdu, je to potřeba. Ale já nemohu, čestné slovo.“

Tu vstal Nikolaj Nikolajevič a kývnutím hlavy ukázal Šurakovovi na místo řidiče. Andrej se zvolna přiblížil ke křeslu. Vytrvale se díval na Vadima a Vadim zase nepřetržitě sledoval každý jeho pohyb.

Andrej se posadil. Poprvé v životě přímo překypoval energií. Od nynějška povede geoskaf, a nebude to nic jednoduchého, bude to skutečný boj s přírodou.

Děktjarev objal Pavla kolem ramen.

„Promiň, Pavlíku,“ řekl, „vždyť my jsme se ani nezeptali, jestli s tím souhlasíš.“

Skorjupin se ostýchavě usmál a podíval se před sebe do podlahy.

„Když to musí být,“ řekl tiše, „jdu ovšem s vámi.“

„Start!“

Geologův povel suše práskl jako rána z pistole. Pohled jeho očí byl tvrdý, studený a neúprosný.

Mechanik zmáčkl tlačítko. Vysoko nad hlavami jim zaburácel motor a docela blízko pod nohama pronikavě zavyla termonukleární vrtačka.

8

Cesta probíhala klidně, mnohem klidněji než v prvních hodinách

po startu. Ale s jakým napětím a s jakou pozorností se nyní všichni musili dívat na přístroje! Neskrývají se někde v hlubinách nová nečekaná nebezpečí, proti kterým posádka PV-313 už nebude umět bojovat?

Na obrazovkách lokátorů jako by houstl soumrak. Tmavě modré pole se zvolna zatahovalo fialovými stíny.

Urazili šest set, šest set padesát, sedm set kilometrů. Tlak překročil čtrnáct miliónů atmosfér. Zato teplota zůstávala téměř nezměněná.

Biront spěchal, velice spěchal a tento spěch ho rozčiloval. Dříve byl vždycky proti jakékoli uspěchanosti, neboť ji pokládal za nevyhnutelnou příčinu chyb a falešných závěrů. Ale nyní ho takto pobízel neustále rostoucí nadbytek zkoumaných objektů: záření, přeměna atomových částic, deformace elektronových obalů, vzájemné poměry teplot a tlaků.

Záření dosahovalo takové síly, že se fyzik každou chvíli ohlížel po dozimetrech — nepronikne radiace ochranným pláštěm do nitra geoskafu? Zatím to vypadalo dobře, dvojitý plášť spolehlivě chránil posádku před zhoubnými následky radioaktivního záření. Mimoto se záření poněkud zeslabovalo ve styku s magneticko-plazmatickým polem.

Život v PV-313 nabyl nové, drsnější pravidelnosti. Lidé se pohybovali a pracovali s vědomím, že jdou vstříc hrozivému neznámu. I ve spaní bděle naslouchali. Při jídle si stěží uvědomovali chuť toho, co pojídali. Ale měli teď velký cíl a zároveň příjemný pocit, že se něco děje. Dokonce i pomyšlení na nebezpečí se poněkud otupilo a nenahánělo tolik smutku jako dřív. Chod motoru cítili jako tep vlastního srdce. Každý z těch pěti jako by byl splynul vjedno s geoskafem, bral na svá bedra tlak zemských hlubin a otrásal se při doteku rozžhavené hmoty s pláštěm trupu.

Člověk si zvykne na všechno!

Když uběhly další čtyři dlouhé dny a geoskafu se nic nestalo, začali se vzpomínat a klidněji pohlížet do budoucnosti. Jenom když se podívali na hloubkoměr, potají pro sebe vzdychali. Geoskaf je odnášel stále od rodin, od domova, od kypícího života na zemi. Svíralo se jim srdce. A jejich představivost již ani neuměla postihnout, jak nesmírná je masa ohnivé hmoty, která se prostírá nad geoskafem.

Děktjarev si přál jen jedno — aby uslyšel, že docházejí na místo určení zprávy, které odesílají nahoru. Skorjupin se téměř nehnul od

přijímací a vysílací stanice. Ale z reproduktoru zapnutého přijímače se neustále linul jen jednotvárný šum. Ať Pavel sebevíc napínal sluch, nedařilo se mu v něm rozeznat ani vzdálenou podobu lidského hlasu.

Nejlépe ze všech se cítil Andrej. Přímou ožil a byl stále něčím zaplněn — tu zkoušel samočinná zařízení, tu zase srovnával údaje přístrojů s výpočty. Často si přál objevit nějakou vážnou závadu, takovou, k jejímuž odstranění by musil vynaložit všechny své síly a znalosti.

Když byl Andrej unavený, sestupoval do kabiny k vědcům, sedal si na podlahu vedle Děktjareva a naslouchal jeho rozmluvám s fyzikem. Za několik málo dní se dověděl o struktuře Země a atomů mnohem víc než za všechna léta studií na vysoké škole.

Pro mladého mechanika byly skoro objevem takové ve vědě dávno známé pravdy, jako je možnost přeměny protonu v neutron a naopak. Netajil se údivem, když se od Valentina Makaroviče dověděl, že ani elektrony, ani pozitrony, ani mezony v atomu vlastně neexistují a že vznikají tak říkajíc v letu při jeho rozbití.

„Z čeho?“

„Z toho, čemu se v učebnicích říká energie rozpadu.“

Ale ze všeho, co slyšel, ho nejvíce upoutala teorie přechlazení a teorie o existenci antihmoty, tj. hmoty se záporně nabitými jádry a kladně nabitými elektrony.

„Vy se opravdu domníváte, že něco takového v přírodě existuje?“ zeptal se Andrej fyzika, když si vzpomněl na nekonečné vědecké debaty o této otázce.

„Už brzy vyrobíme antihmotu v laboratoři,“ odpověděl Bironť s jistotou. „Zatím je jí víc než dost ve všech koutech vesmíru, a možná dokonce pod našima nohama,“ dodal po chvíli přemýšlení.

„Myslíte, že nás potká anihilace?“

„No, to je opravdu rychlý proces. Okamžitý...“

„A tedy taky bezbolestný,“ podotkl Děktjarev.

V Šurakovově přítomnosti začínal Nikolaj Nikolajevič nahlas snít o dobách, kdy se do středu Země vypraví celé stovky geoskafů najednou. Současným měřením se potom přesně zjistí směr a síla vertikálních proudů v hornině. Lidé odhalí poslední tajemství v struktuře zeměkoule a to jim zase pomůže rozluštit otázku původu sluneční soustavy. Ach, věda má před sebou ještě tolik práce!

„Mně na téhle cestě připadla pouze nepatrná část všech neřeše-

ných problémů,“ doznal Děktjarev. „Copak spolu s Valentinem Makarovičem stačíme vůbec obsáhnout takovou obrovskou masu zajímavých jevů?“

„To je nemyslitelné! Absolutně nemožné!“ přitakal mu Biront.

Mechanik potlačil povzdech zklamání. Stojí tedy za to, aby se kvůli několika málo objevům obětoval život? Ale když se podíval na geologa a na soustředěného fyzika, poznal, že to za to stojí.

Končil čtvrtý týden cesty. Čtvrtý týden! A zkoušky geoskafu se plánovaly všehovšudy na dva dny.

Nahoře na povrchu přišlo září. Jak to tam teď asi vypadá? Převládají dlouhé podzimní deště, nebo je slunečné podzimní počasí a povětrím táhne vůně padajícího listí?

Každý z pěti mužů přímo zoufale toužil po volném prostoru pod širým nebem, po dešti a po hvězdách. Avšak osud je hnal nemilosrdně dolů... dolů... dolů... do pevné náruče žhavé hmoty, stlačené do pevnosti kovu.

Ani šestý, ani sedmý den od chvíle, kdy se rozhodli pokračovat v cestě, se nic nestalo. Jak se zdálo, zemské hlubiny se nad lidmi slitovaly, dobrovolně se před nimi rozestupovaly a uvolňovaly jim cestu.

Jednou při obědě Nikolaj Nikolajevič náhle celý strnul, ruka se lžící se mu zastavila v půli cesty mezi ústy a talířem, potom ji prudce odhodil na stůl a oběma dlaněmi se hlučně pleskl do čela.

„Ach zangezur-zanzibar!“ vyhrkl nadšeně. „Že nás to nenapadlo hned, Valentine Makaroviči!“

„A co vlastně?“

„Proč bychom se nemohli dostat až do středu Země?“

„Dejme tomu. A co dál?“

Geolog se plácl do kolen a vybuchl v hřmotný smích. Smál se hlučně a nakažlivě. Když se podíval na pozorné obličejе společníků, kteří rovněž přestali jíst, chechtal se jako posedlý.

„Země je přece kulatá, u sta hromů!“ zahulákal. „Vždyť my nebudeme muset tu naši kocábku vůbec otáčet — už vám to došlo, chlapci nešťastní?! Jede se plnou parou vpřed a basta fidli!“

Obyvatelé PV-313 se ohromeně dívali jeden na druhého. Biront se najednou zakuckal a rozkašlal a Šurakov ho uhodil dlaní do zad. Otevřené plechovky s kompotem — oblíbené jídlo celé posádky — zůstaly nedotčené. Jiskřička naděje se rázem rozhořela jasným plamenem. Vadimovi se roztráslы rty. Skorjupinova tvář se rozzářila dětsky

šťastným úsměvem. Cesta do neznáma slibovala nyní život.

„Teď jde jen o čas,“ povzbuzoval dále Nikolaj Nikolajevič sebe i své společníky. „Jestliže si geoskaf zachová rychlost, dostaneme se ani ne za rok na protilehlou stranu zeměkoule.“

„Copak rok!“ vzkřikl Andrej. „Zato jaký rok!“

„Já jsem třeba pro dva roky,“ rozkládal Bironť ohnivě rukama. „Za tu dobu dokončím svou teorii přechlazení. A nabídnou akademii způsob jejího praktického využití.“

„To je ale k smíchu,“ zářil štěstím Skorjupin. „Čím to, že na to nejjednodušší nepřijde člověk hned?“

Vadimova tvář se rozjasnila. Opět to byl ten starý Vadim, jakého si Andrej zvykl vídat v konstrukční kanceláři — s živým pohledem, prudký i netrpělivý.

9

Nikolaji Nikolajeviči se zdálo, že jde okružní Sadovou třídou ve své milované Moskvě, jde už dlouho, takže ho dokonce trochu bolí nohy. Je večer. Rozsvěcují se žárovky a různobarevné reklamy. Ulicí ujíždějí proudy automobilů, na chodnících se tlačí davy chodců.

Svěží vítr fouká Nikolaji Nikolajeviči do tváře. Vítr! To je pěkné! Tak snadno se dýchá. A těch známých vůní — pach vlhkého asfaltu a cigaretového kouře, vůně lahůdkářských obchodů a parfémů kolemjdoucích žen...

Lidé se po něm ohlížejí, zdraví ho známí i neznámí. Jeho tvář zná celé město, neboť se právě vrátil z cesty do středu Země. Málo platné, je teď slavný!

A tak šel a šel, bez zastávky šel a těšil se z toho, že konečně zase může jít, jak dlouho se mu líbí. Kolem je spousta volného prostoru, ulice je širokánská a není jí konce. Jak je to krásné po těsných kabinách geoskafu! Jenže... proč s ním vlastně nejde Káťa?

Nikolaj Nikolajevič se na místě otáčí a skoro běží zpět, vráží do chodců, kteří jdou proti němu. Tu ho někdo uchopí za rameno a pevně ho drží. Nikolaj Nikolajevič se mu snaží vytrhnout a... probouzí se.

Někdo mu šeptá přímo do ucha:

„Tak se už probudte, Nikolaji Nikolajeviči.“

„Co je? Co se děje?“

„Pst, pst!“

Geolog se s námahou a nerad probírá ze spánku. Zatraceně, že ale viděl tu Sadovou třídu jako živou! Ještě kousek, a byl by před jejich domem, vystoupil by nahoru a uviděl Kát'u.

Biront jím třásl za rameno.

„Něco se stalo?“

„Pojďte honem k pultu!“

Nikolaj Nikolajevič si už zvykl, že se fyzik rozčiluje pro každou maličkost. Když se však zadíval do Birontova obličej, poznal už na jeho rozcuchané ryšavé hřívě, že tentokrát ho rozčililo něco opravdu vážného. Děktjarev seskočil na podlahu, protáhl se, až mu zapraskalo v kloubech a zimomřivě se otřásl.

„Cože je mi tak chladno?“

„Pojďte honem!“

Biront ho skoro odvedl do jejich kabiny. Nikolaj Nikolajevič se zabořil do křesla, pohlédl na fyzika a přimhouřil jedno oko.

„Už jsem si vzpomněl,“ zvedl prst, „vypadáte teď úplně jako Paganini. Jenže vy jste zrzavý, kdežto on, jak se mi zdá, byl brunet.“

„Dejte pokoj s Paganinim! A podívejte se laskavě na přístroje!“

„Odkud to táhne?“

Geolog nyní zřetelně cítil na zátylku závan studeného vzduchu. Ten vítr tedy nefoukal jen ve snu.

„Vstoupili jsme do pásma K-záchytu elektronů.“

„Cože? Do čtvrté geosféry?“

Ručička hloubkoměru překročila úctyhodné číslo tisíc dvě stě. Tlak se přiblížil téměř k osmdesáti miliardám atmosfér.

„Ach, zangezur-zanzibar,“ zamručel Děktjarev, „takhle by člověk opravdu zaspal všechno na světě. Vy jste byl tedy celou noc vzhůru?“

„Ne, vzbudila mě zima. Div jsem nezmrzl v posteli.“

„To asi bude nějaká porucha v chladičí soustavě.“

„Nemyslím.“

„Proč?“

„Protože má teorie přechlazení dává jednodušší a jasnější odpověď. Podívejte se! Geoskaf postupuje zvláště hustým proudem mezonů a pozitronů. Tlak už se dávno vypořádal s molekulami, stejně jako předtím zničil vaše ultrakrystaly.“

„Proč právě moje?“

„Nepřerušujte mě, prosím vás! Zkrátka, vaše krystaly. A teď de-

formuje elektronové obaly a hmota zase mění skupenství. Chemické prvky ztrácejí svou valenci a stávají se inertními.“

„Ano, ano, rozumím, milý Valentine Makaroviči. Elektrony musejí přeskakovat z vnějších okružních drah na vnitřní, a některé z nich se dostávají na K-dráhu, do těsné blízkosti jádra. A zde jsou vystaveny možnosti, že je jádro pohltí.“

„Přicházíte tomu na kloub...“

„Ale dovozte, takové pohlcování musí přece provázet uvolňování energie?“

„To se rozumí. Ale jaké energie?“

„Především tepelné.“

„Uvědomte si, že to jen v případě, když se atom může rozpadnout. Tady však všechny jevy K-záchytu probíhají v mocném pancíři.“

Přístroje doplňovaly Birontova slova. Nejjednodušší chemické sloučeniny se rozpadly. Kolem geoskafu byla hmota, která se skládala z chemicky volných prvků v atomárním stavu.

Vnější teplota zůstávala beze změny. Nikolaj Nikolajevič povytáhl zamyšleně obočí. Teplota měla stoupat — tak to alespoň vyžadovala logika probíhajících jevů. Pokud bylo Děktjarevovi známo, K-záchyt elektronů způsoboval rozpadnutí jádra za současného uvolňování tepla. V co jiného by se měnila energie rozpadu, ne-li v teplo?

„Já tomu nerozumím, Valentine Makaroviči,“ přiznal se geolog upřímně.

„Inu, kdyby bylo všechno pochopitelné, nemusil bych vymýšlet teorii přechlazení.“

Biront se důstojně napřímil a Děktjarev poznal, že fyzik má připravené vysvětlení.

„Jde o to, že lidé si zvykli převádět všechny druhy energie v kladný ekvivalent tepla. Je to vhodná míra. Ale co je to teplo? Teplo je pohyb materiálních částic. A jakých? Existující termometry, dokonce i naše polovodičové, reagují na pohyb molekul, atomů a elektronů. Jakou teplotu však termometr naměří, jestliže pohyb molekul a atomů ustane?“

„Absolutní nulu. Minus dvě stě sedmdesát tři stupně Celsia.“

„A když se zastaví i elektrony?“

Děktjarev pokrčil rameny. O takové otázce nikdy nepřemýšlel.

„Tady jsou dvě možnosti,“ odpověděl si Biront sám, „bud' nastá-

ne termonukleární výbuch uvolněním tepla, nebo, nemá-li hmota možnost se rozšířit, poklesne jeho teplota značně pod absolutní nulu a energie se uvolní v nějaké dosud neznámé formě.“

„Tak už mi řekněte, v jaké?“

„Já se domnívám, že ve formě záření, které právě pozorujeme.“

Valentin Makarovič se shovívavě díval na zamyšleného geologa. Cítil se jako vítěz. Fakta potvrzovala jeho teorii přechlazení.

„Ale jaká je povaha vašeho záření?“

„Nevím, zatím ještě nevím. V každém případě je to něco uprostřed mezi magnetickým polem a gravitačním polem. Ted' mě nejvíc mate ta jeho orientace.“

„Nepovede ten K-záchyt k poklesu kladné teploty?“ zeptal se Nikolaj Nikolajevič znepokojeně.

„Stát se může všechno, to je jisté. Cítíte, jak se ochladilo? To je ono!“

Biront si vítězoslavně mnul ruce.

„Opravdu,“ geolog se zimomřivě otrásl a rozhlédl se, jako když hledá, odkud přichází chlad. „To je úplná mystika — na jedné straně zůstává hmota horká, a na druhé straně je už studená. Z toho by se člověk mohl zbláznit dřív než z té vibrace.“

Ostatní členy posádky vědci nebudili. Usadili se pohodlně v křeslech a dali se do pozorování.

10

Vadim s Andrejem pro všechny případy pečlivě přezkoušeli chladicí soustavu a znovu se přesvědčili, že je v naprostém pořádku. Tím větší byl jejich údiv, zpočátku veselý, ale později znepokojený.

K chlazení pláště geoskafu se využívalo vlastnosti polovodičového článku ochlazovat se na jednom konci a zahřívat se na druhém, když jím probíhá elektrický proud. Vnější plášť zastával úlohu onoho konce článku, který se měl ochlazovat.

Soustava automatických regulátorů dovolovala chránit trup před tepelným působením jakékoli intenzity a zaručovala uvnitř geoskafu stanovenou teplotu vzduchu.

Vadim se začal Birontovi a jeho teorii přechlazení málem posmívat. To, co pro Valentina Makaroviče bylo nezvratnou pravdou, zdán-

livě odporovalo veškerému zdravému rozumu.

Teploměry vytrvale ukazovaly stálou a dostatečně vysokou teplotu v zemských hlubinách. Kde by se tu tedy vzal nějaký chlad?

Ale čím více klesala teplota v kabinách, tím rychleji přecházel konstruktéra smích. Přece jen tu nebylo něco v pořádku. Pokles teploty uvnitř PV-313 mohl mít jenom dvě příčiny — buď závadu na chladicí soustavě (tato možnost odpadala), nebo skutečnost, že vně geoskafu panoval více než sedmdesátistupňový mráz.

Ano, fakta potvrdzovala Bironovu hypotézu.

„Ale ať je to s tím přechlazením správné,“ vzdal se Vadim, „nám to stejně nic neudělá. Stačí, když seřídíme automatické regulátory.“

A pomyslel si, že musí ihned načrtnout návrh univerzální chladicí soustavy. Seřizovat ji pokaždé znova, to by bylo fušerství.

Za šest hodin byly regulátory seřizeny. V kabinách se oteplilo a Děktjarevovi spadl kámen ze srdce. Už si myslel, že jim hrozí nové nebezpečí.

Ale za jedenáct hodin po tomto zásahu se růžová nitka dálkového teploměru dala opět do pohybu, opustila své stálé místo označené číslicí 25 a odchýlila se směrem k dílku 24; odchýlila se zcela nepatrně, jen o vlásek, ale přece jen natolik, aby znovu upoutala pozorné pohledy všech členů posádky.

Nitka postupovala nepřetržitě, a už za týden se zas obyvatelé PV-313 začali otrásat chladem, ačkoli teplota klesla pouze na dvacet stupňů nad nulou.

Vadim s Andrejem znovu seřídili chladicí soustavu.

A opět se na čtyřiaadvacet hodin vrátila do kabin normální pokojová teplota. Ale když se potom regulátory musily seřizovat potřetí a počtvrté, zamrazilo Vadima v zádech a srdce se mu sevřelo tušením nové pohromy.

„Pojďte, zastavíme geoskaf,“ navrhl Děktjarevovi. „Kdovíjak silně může ještě poklesnout teplota.“

„Když to nevíme,“ odpověděl Děktjarev lhostejně, „nač bychom tedy trčeli na místě?“

„Vy si ale troufáte, Nikolaji Nikolajeviči!“

„Ale kdepak, Vadime Sergejeviči, já sám mám srdce v kalhotách!“

„A přesto se nevzdáváte?“

„Když to musí být, tak ne!“

Chronometr odpočítával den za dnem. Z obrazovky definitivně zmizela modř. Celý kotouč jako by se povlékl fialovým sametem.

Čtyřicátého dne dosáhli hloubky sedmnácti set kilometrů. Tři tisíce stupňů horké prostředí hrozilo geoskafu chladem. Jedině Biront to pokládal za správné. Jestliže lhaly teploměry, obrazovka ukazovala přesně viditelné spektrum tepelného záření, a bylo to spektrum mezihvězdných teplot.

„No, a kdybych se teď sebral a vystoupil z korábu,“ dotíral Andrej na Bironta zvědavými otázkami, „zmrzl bych tam venku, nebo shořel?“

„Nestačil byste udělat ani to, ani ono.“

„Rozumím. Ten obrovský tlak by mě rozdrtil na prášek. Ale nemysleme teď na tlak.“

„Pak byste se změnil v obláček páry.“

„Tak přece jen bych shořel?“

„Nikoli v tom smyslu, jak jsme zvyklí si představovat proces vypařování. Prostě látka, z které se skládáte, by se okamžitě rozprášila působením radiace.“

„A necítil bych ani teplo, ani zimu?“

„Naopak, ucítil byste v plné míře to i ono.“

„Hm, hm...“

Andrej se díval na vědce očima otevřenýma dokořán. Vypadal natolik udiveně, že se Valentin Makarovič zasmál a spokojeně si zamnul ruce.

„Podle zákonů fyziky,“ zaprotestoval Šurakov, „když stoupá tlak, stoupá také teplota.“

„Teď ale bude klesat!“ Biront zavřel jedno oko a druhým se výhružně zadíval na mechanika. Děktjarev, který výjev pozoroval, se už dávno zalykal smíchem. „Takhle tedy užíváte dialektiky, mladý muži?“ zahřměl fyzik usvědčujícím hlasem. „O jakých tlacích si to dovoluujete mluvit? O stovkách, o tisících atmosfér? Vždyť kolem nás jsou už milióny! Che, che,“ Valentin Makarovič oko opět otevřel a vlídně, srdečně pokračoval: „Tlak a tlak je rozdíl. Kvantita se v určité době mění v novou kvalitu. No tak, pojd'te, něco si připomeneme. Kolik času uplyne na kosmickém korábu, který letí rychlostí blízkou rychlosti světla, za jeden pozemský rok? Jediný den, pravda? Doufám,

že o tom se se mnou přít nebudete. A jak je to dlouho, co nejen obyčejní smrtelníci jako vy, ale i vážení vědci,“ Biront mrkl na Děktjareva, „křičeli: Nesmysl! Scholastika! Nyní se to vysvětluje jednoduše — při velkých rychlostech se všechny fyzikální a biologické pochody ostře zpomalují. To je všechno. Tady jsme se místo s velkými rychlostmi setkali s vysokými tlaky.“

„Přesto tomu nerozumím,“ kroutil hlavou Andrej. „Budiž, kdyby tu venku byla jen zima. Ale tady je současně zima i horko.“

„Ne, tady je hmota, látka v novém skupenství! Copak to nemůžete pochopit?“ rozzlobil se Valentin Makarovič. „Vnější působení na naši chladicí soustavu a na citlivá zařízení našich termometrů je na-prosto jiné. Jaké, to musíme ještě vyzkoumat.“

Andrej se podíval na Děktjareva v naději, že sdílí jeho údiv. Ale Děktjarev hleděl na Bironta s láskou a úctou. Geolog se obdivoval fyzikově smělosti myšlení a neohroženosti, s jakou pátral v nejtajnějších hlubinách přírodních jevů.

Ale jeho vlastní teorie o neměnnosti průměrného chemického složení hmoty podle hloubky se nepotvrdila. Obsah těžkých prvků se stále zmenšoval. Jádra kovů se rozpadala a vytvářela jádra uhlíku, vodíku, kyslíku a helia. Tři geosféry v celkové síle téměř dvou tisíc kilometrů sloužily jako spolehlivý pancíř, bezpečně odolávající vnitřnímu tlaku, který sám vyvolával.

Tak si geoskaf razil cestu prostředím nekovů, z nichž značná část za obvyklých podmínek představuje plynné látky. Zde se však svou pevností rovnaly kalené oceli. Kolem ležely vrstvy kovového kyslíku, kovového vodíku a kovového helia.

Andrej se zájmem sledoval přístroje. PV-313 postupoval vpřed dřívější rychlostí, snad ještě o něco vyšší, a to v prostředí, které by podle mechanikova názoru pro svou neobyčejnou hustotu mělo klást mnohem větší odpor než krystalická žula nebo čedič, a tím ovšem rychlost značně zpomalovat.

Ani Biront mu neuměl dobře vysvětlit, jaký je skutečný poměr mezi vrtačkou geoskafu a neobvykle pevným prostředím. Nad mnoha problémy sám tonul v dohadách.

„Představuji si to takhle,“ řekl Andrejovi, „kovu podobný stav hmoty je mimořádně nestálý. Vrtačka ji zbavuje tlaku a nastává okamžité vypaření, místní výbuch. Ale jak probíhá to vypařování, to musím teprve prozkoumat. Mám jen dvě ruce a jednu hlavu,“ zadíval se

Biront významně na Šurakova. „Domnívám se, že rychlost našeho geoskafu časem znatelně vzroste.“

Děktjarev si už dlouho nedovedl představit, jak by se tu obešel bez Birona. Vědci spojili své úsilí. Společně se snažili rozluštit jednu základní otázku — jak se mění vlastnosti hmoty na vnitřní hranici čtvrté geosféry, tam, kde se dotýká zemského jádra, a jaké jevy provázejí změnu těchto vlastností.

12

Biront a Děktjarev se otřásali zimou. V kabině bylo sedmnáct stupňů nad nulou. Když se vypravovali na cestu, nevzali si s sebou teplé prádlo. Kdo mohl tušit, že je budou potřebovat? Slabá kombinéza hrála málo.

Vadim se již nezmiňoval o zastavení geoskafu. Znovu a znovu (pokolikáté už?) si sedal k pultu, aby pracoval na návrhu univerzální chladicí soustavy. S chladnou zuřivostí se nutil navrhovat jednu variantu schématu za druhou, přemýšlet a počítat. Zpod rukou mu vycházely naivní návrhy, které na místě zavrhoval. Vytržené a zmuchlané listy papíru padaly na podlahu.

Marná námaha... Zbytečná a nepotřebná práce. A přece nechtěl Vadim uvěřit, že je tak slabý. Přicházely chvíle, kdy sám sebe nenáviděl nebo se pozoroval ze strany a překvapením se nepoznával. Měl tolik sil, tolik energie — proč je tedy nedokáže uvést v činnost?

Při práci nepocíťoval chlad. Boj se sebou samým — co může být úmornějšího? Kdykoli se probudil z nočního spánku, jako by sám sebe vlekl za límec k pracovnímu pultu; všechno v něm naříkalo z nezvyklého duševního napětí. Neopovaž se vzdát! rozkřikoval se v duchu sám na sebe. Neopovaž se!

Mezitím v kabinách nepřestávala klesat teplota. Klesala velmi pomalu, ale s neúprosnou pravidelností o stupeň a čtvrt za čtyřicet hodin.

Snad abychom geoskaf opravdu zastavili, dokud není pozdě, rozmýšlel se Nikolaj Nikolajevič. Díval se na Birona, na Šurakova a na Surkova a pevněji svíral rty. Ne, když se pereme, je nám veseleji!

„To není nic zvláštního,“ povzbuzoval nahlas své spolence, když teplota spadla na patnáct stupňů, „to jsou v některých bytech

celkem normální podmínky. V zimě nemám doma ve svém pokoji o nic tepleji.“

„Ale jak jste v takovém případě oblečený?“ usmál se Vadim křivě.

„Ani nevím...“

Nejvíce trpěl chladem Valentin Makarovič. Seděl za pultem celý schoulený, úzký límec kombinézy ohrnutý k uším.

„Zabalte se do příkrývky,“ poradil mu Nikolaj Nikolajevič.

Fyzik rychle uposlechl rady, a zakrátko se podle jeho příkladu zařídili i ostatní členové posádky.

Teplota poklesla na dvanáct stupňů nad nulou. Biront dostal rýmu. Začal příšerně kýchat. Nestačily mu kapesníky a zase na Děktjarevovu radu si vzal ručník. Nikolaj Nikolajevič se neubráníl úsměvu při pohledu na svého společníka, s nímž se během doby stále více sbližoval. S naběhlým červeným nosem, slzícíma očima a ručníkem v ruce místo kapesníku poskytoval fyzik dosti ubohou podívanou.

PV-313 nechával za sebou další a další stovky kilometrů a vytrvale postupoval ke středu Země. Bouřlivě stoupal K-záchyt elektronů, ubývalo uhlíku, kyslíku a helia. Zato neustále přibývalo vodíku. Kovově tvrdý tmavofialový vodík, vydávající neznámé záření, zůstával zatím sebou samým.

„Poslyšte, Valentine Makaroviči,“ přišel Děktjarev s náhlým nápadem, „tohle vypadá tak, že na další cestě od středu Země k povrchu budeme místo K-záchytu pozorovat syntézu lehkých jader v těžká za současného vzniku elektronů.“

„Samozřejmě!“ přitakal Biront. „Jinak to ani nejde. V zemském nitru je kuchyně, ve které se vaří všechny prvky známé v přírodě. Pořád jen nemohu pochopit, jak se vzniklé prvky dostávají do zemské kůry.“

„A co proudění, Valentine Makaroviči, co proudění?“

„Proudění v tak hustém prostředí... Ne, v to se dá těžko uvěřit.“

„Aby ne! Ale potom bych tady já neměl co dělat. To proudění je neuvěřitelně pomalé. Lidský život nestačí, aby se dalo zpozorovat. Ale existuje. A horizontální i vertikální. Nevíme ovšem, co je vyvolává. Dokonce i horizontální proudění v litosféře zůstává tajemstvím.“

„Vzpomínám si, Skandinávie se zvedá za sto let o metr a třicet centimetrů.“

„Ech, copak tu jde jenom o Skandinávii? Jestli z téhle mely vyjdu

se zdravou kůží,“ Děktjarev se zasněně podíval na fyzika, „budu až do smrti jezdit na výpravy do středu Země. Mám určitou hypotézu... Ostatně, nebudu pospíchat. Teď se tu dá ledacos uvidět na vlastní oči.“

„Víte, tohle vertikální proudění ve čtvrté geosféře mě mimořádně zajímá. Já...“

Biront nedomluvil. Najednou se mu chtělo kýchnout; zašklebil se námahou a kýchnutí přemohl.

Jaký požitek přinášely nyní vědcům společné debaty, s jakou radostí si navzájem sdělovali nejtajnější plány! Nyní si už nepomáhali z pouhé zdvořilosti, ale ze skutečné potřeby. Všechny geologické změny v podzemí i na zemském povrchu probíhaly v přímé závislosti na atomových pochodech v oblastech zemského jádra, a zejména ve čtvrté geosféře. Avšak ani atomové pochody se nedaly vysvětlit, jestliže člověk neznal geologické vlastnosti planety. Geofyzika a geochemie zde byly v nejtěsnějším spojení s atomovou fyzikou. Práce Děktjarevova navazovala nerozlučně na práci Birontovu.

Kdyby jen jim tolik nevadilo chladno... Za posledních osmačtyřicet hodin klesla teplota na deset stupňů. Andrej navrhl, aby otevřeli neprodyšný příklop do oddělení vrtacího stroje, kde se vějířovitě podél trupu rozbíhaly rozžhavené sací roury. Uskutečnění tohoto návrhu náraz změnilo situaci posádky. Od rour ohřátý vzduch se rozběhl z jedné kabiny do druhé a brzy vytopil celý vnitřek geoskafu.

„Teď má zima na nás krátké vousy,“ zaradoval se Děktjarev. „Andreji Šurakovovi se uděluje titul hrdiny prvního superhloubkového geoskafu PV-313! S takovýmhle topením se nebojíme žádného mrazu.“

13

Jak předpokládal Nikolaj Nikolajevič, čtvrtá geosféra představovala poměrně silnou vrstvu. Hloubkoměr už zaznamenal dvoutisící kilometr a chronometr odpočítal sedmačtyřicet dní od chvíle startu. Hustota okolního prostředí neustále rostla, zatímco teplota pomalu klesala.

Ještě osm set, devět set kilometrů, a nastane nová kvalitativní změna v mikrostruktuře hmoty.

Jenže jaká?

Pět mužů s netrpělivostí očekávalo, až se geoskaf přiblíží k zemskému jádru. Den se vlekl za dnem s nesnesitelnou pomalostí. K odpočinku se nyní scházeli v řidičově kabině. Přenesli sem lůžka a umístili je kolem průlezu vedoucího do oddělení vrtačky. Pult se zvedal dost vysoko nad podlahou, ale přesto zacláněl světlo.

„Teď jsme tu opravdu jako v terénu,“ řekl Nikolaj Nikolajevič. „Kdybychom se hráli u ohně místo tady u toho průlezu, pak bychom se v téhle naší sluji a příkrývkách opravdu podobali jeskynním lidem. Co abychom si ještě zazpívali?“

„Ano, to je to, co nám tu skutečně chybí — hudba!“ chytil se geologovy poznámky Vadim a protáhl se v zádech. Několik posledních hodin nepřetržitě seděl nad další variantou projektu chladicí soustavy. „To by se nám moc ulevilo. Cestující v raketoplánech vždycky slyší hlas Země, vysílají se pro ně celé symfonické koncerty. My tu jsme fakticky odříznuti od světa.“

„Odříznuti? Ale kdež!“ zabručel Děktjarev. „Já osobně nic takového nepociťuji. Jsme přece se svými přáteli a rodinami na jedné planetě. Pokud jde o hudbu, to ano! To je taky moje slabá stránka, brachu. Jenže já sám, přiznám se upřímně, už od dětských let mám hlas jako rozbitý hrnec. Valentine Makaroviči, nezazpíváte nám vy?“

„Dejte pokoj s takovými vtipy!“

„Chcete opravdu uslyšet nějakou píseň?“ zeptal se Skorjupin.

„Vida, kde se skrývá talent!“ Děktjarev vjel všemi prsty do mladíkovy hřívy a dosti nešetrně ho obrátil tvář k sobě. „Lyrický soprán?“

„Ne, ne, co vás napadá!“ zastyděl se Pavel a celý se začervenal. „Já taky nezpívám. Ale myslel jsem si, že by se vám možná líbilo, kdyby vám zazpívala jedna dívka.“

„Dívka?“

Nikolaj Nikolajevič našpulil udiveně rty a nechal spojařovu hlavu na pokoji.

„Snad si neschovááš děvče v kapse?“

Skorjupin místo odpovědi opravdu sáhl do kapsy kombinézy a opatrně odtud vytáhl malou kulatou krabičku. Když ji otevřel, přítomní uviděli magnetofonový pásek.

„Proč jsi nám o tom tak dlouho neřekl?“ rozzlobil se Vadim. „Kdo to zpívá? Kterou píseň?“

„Ale ne, to není to, co vy myslíte,“ odpověděl Skorjupin, plný rozpaků. „Mám tu zapsaný hlas jedné své kamarádky. Nejdřív mi čte dopis a potom zpívá. A zpívá moc pěkně.“

„Hm, tvoje kamarádka,“ mávl Vadim zklamaně rukou. „No, když není nic lepšího...“

„To není od tebe hezké, Vadime Sergejeviči,“ okřikl Surkova Děktjarev. „Když Pavel říká, že ta dívka zpívá pěkně, tak to tak asi je. Dělej, Pavlíku!“

Skorjupin vylezl zpod pultu a jako na křídlech vyletěl po žebříku. Přistoupil k magnetofonu a jal se spěšně nasazovat pásek. Prsty ho neposlouchaly; ani ve chvíli, kdy se dověděl o beznadějném postavení PV-313, nebyl tak rozechvěný jako právě nyní. Byl by si už dávno písničku přehrál, a snad každý den hladil milou krabičku v kapse, ale pořád se nějak styděl před ostatními.

Vynechal kus pásku, na kterém byl zapsaný dopis, a zapnul magnetofon.

„Pavlíku!“ rozlehl se všemi kabinami jasný dívčí hlas a na Pavlově tváři se rozhostil zasněný úsměv. „Teď ti zazpívám písničku, kterou jsem ti zpívala tenkrát v Orlovce. Pamatuješ?“

Obyvatelé PV-313 uslyšeli první akordy, zahrané na elektrofonickém nástroji, jakým se vybavovaly raketoplány, a napjatě zvedli hlavy. Zdálo se jim, že celou věčnost neslyšeli nejen hudbu, ale i pouhý ženský hlas. Spolu s dívčím hlasem vtrhly do kabiny zvuky milovaného slunečného světa. A jako kameny, které dopadají do vody, rozvířily málem otupělé city. Současně s nenadálým, záchvatem stesku každý zakoušel nepochopitelný nával radosti. Hrdlo se stahovalo křečí a lidem se chtělo zároveň plakat i smát. Byla to populární písnička o Měsíci, který nečekaně vyhlédl z mraků a zabránil ve vyznání lásky astronautovi, jenž se chystal k prvnímu kosmickému letu... právě na Měsíc!

Nepříliš silný, ale pěkný, procítěný hlas kladl důraz na každé slovo a dodával mu zvláštní smysl. Biront se lišácky usmál a pohledem ukázal Děktjarevovi na strop. Nikolaj Nikolajevič chápavě přikývl. Píseň dozněla.

„Ještě! Znova!“ svorně zakřičeli geolog a fyzik, k nimž se vzápětí přidal také Šurakov.

Poslechli si píseň celkem třikrát. Spojář se vrátil zamýšleně vážný, ale oči mluvily za něho víc než jasnou řečí.

„Kdepak je?“ zeptal se Děktjarev.

„Na Měsíci.“

„Nono, Pavlíku, nechtěl jsem tě přece urazit.“

„Já to myslím vážně, Nikolaji Nikolajeviči. Poslali ji tam jako laborantku na pokusnou stanici. Táňa je botanička.“

„Tak prosím! Ty jsi skoro ve středu Země, a ona na Měsíci! To jsou věci. Hm, Táňa... Hezké jméno. Nepřišla tě vyprovodit?“

„Ne. Čekal jsem ji, ale asi se zdržela na té měsíční stanici. Neviděli jsme se celý rok. Ten magnetofonový pásek jsem dostal těsně před startem.“

Tánina píseň zapůsobila blahodárně na celou posádku. Poprvé po dlouhé době se nikdo z pěti mužů před spánkem nepodíval na hloubkoměr. Čas najednou plynul nějak rychleji a budoucnost nabyla jasnějších barev.

14

Vadim spal v nejtěsnější blízkosti průlezu. Když se probudil, vystřčil hlavu nad jeho okraj, aby se pokochal teplem, které přicházelo od sacích rour. Usmíval se — měl dosud v živé paměti vidění ze snu: Lenu, pláž u řeky, zářivé slunce, teplý dech větru...

Ale najednou zbystřil pozornost, po jeho bezstarostnosti nezůstalo ani stopy. Ještě nevěřil sám sobě, když se s trhnutím vyklonil po pás přes okraj průlezu. Bedlivě naslouchal. Ne, sluch ho neklamal — vrtačka běžela. Vyskočil zpod pultu, narovnal se, pohlédl na přístroje — v pracovním režimu aparatury nenastaly žádné změny. Tu Vadim znovu vlezl pod pult a zalomcoval Andrejem.

„No, co je?“ vyjel Šurakov nakvašeně a otočil se na druhý bok.

Vadim jím zacloumal silněji.

„Nahni se k průlezu! Nic nepozoruješ?“

Andrej to zpozoroval okamžitě, ale pokládal za rozumné nedělat ukvapené závěry. V rozespalosti se člověk snadno zmýlí. Promnul si obličej, několik minut zůstal klidně sedět kousek dál a znovu se přisunul k průlezu. Mezitím se pomalu probouzeli ostatní.

Sací roury se ochladily, třebaže motor pracoval na plné obrátky. Termonukleární vrtačka stále se stejnou lehkostí drtila hmotu a dodávala ji do spalovacích komor.

Mechanik se přesvědčil, že došlo na předpověď fyzikovu — geoskaf zvyšoval rychlost, postupoval vpřed už nikoli o půl metru, ale o osmdesát centimetrů za vteřinu.

Ani Bironť, ani Děktjarev nedokázali dostatečně vysvětlit nový úkaz. Oba se shodli jedině na tom, že v komorách patrně probíhá bouřlivý termonukleární pochod, za něhož záporná teplota prudce, skokem přechází v kladnou.

Vadim si pospíšil k pultu, aby si tuto domněnku přezkoušel. Jestliže se potvrdí, bude se moci příště postavit motor zcela neobvyklé konstrukce. Sotva však spustil elektronický počítač stroj, bezmocně svěsil ruce. Chtěl počítat, nutil se k tomu, ale... něco silnějšího mu utuovalo mysl a přivádělo ho do postavení bezradného nováčka.

V kabinách klesala teplota. Nitka na stupnici termometru se přiblížila nejdříve k osmičce, asi na osmnáct hodin se tu zastavila, načež se hrozivě vydala dál.

Zima přiměla členy posádky, aby si pořídili z matrací něco na způsob neforemných vest. Všichni v tom vypadali nemožně, zvláště Děktjarev. V novém oděvu se geolog stěží protáhl průlezem, a kdykoli se k tomu odhodlal, posílal celý geoskaf ke všem ďasům.

Nakonec si přisedl k Vadimovi a dal se s ním do řeči: „Vadime Sergejeviči, hošíčku, opravdu by to nešlo nějak zařídit, aby nám to místo chlazení topilo? Když si tu na nás vymýšlí takové věci příroda, musíme přece vymyslet něco i my,“ luskl prsty ve vzduchu, „a něco onačejšího!“

„Beze všeho!“

„Ale? Už jsi vymyslel?“

„Tady není třeba něco vymýšlet, Nikolaji Nikolajeviči,“ kousal se Vadim do rtů. „Přestavět chladicí soustavu je docela jednoduchá věc, jenže ji kvůli tomu musíme na několik dnů vypnout. Řekněte mi, těch dvanáct a půl tisíce stupňů tepla, které vydává magneticko-plazmatické pole, stále ještě působí na trup geoskafu, nebo je kompenzuje přechlazení okolního prostředí?“

Děktjarev pohlédl tázavě na Bironťu.

„Tady se o žádné kompenzaci nedá mluvit,“ odpověděl Valentin Makarovič. „Přechlazení vydává nový druh energie, ale neničí teplo. Vaše chladicí soustava reaguje jak na teplo, tak na chlad. Ale chlad, který se šíří v podobě záření, vyvolal v polovodičových člancích nějaké jiné poměry.“

„Pak se nedá mluvit vůbec o ničem. Nemůžeme chlazení vypnout ani na vteřinu. Jinak bychom sami zničili geoskaf. Uspokojuje vás taková vyhlídka?“

Děktjarev se podíval na Andreje.

„Vypadá to tak,“ přikývl mechanik. „Termočlánky chladicí soustavy jsou spojeny v jeden celek. Jednotlivě je není možné přestavět.“

„Musíme zastavit!“ vyhrkl Vadim.

Geolog zavrtěl hlavou.

„Ne!“ přidal se k němu Biront.

„Nechci se smířit s myšlenkou, že prostě není možnost přestavět chladicí soustavu,“ naléhal Nikolaj Nikolajevič. „Taky se trochu vyznám v polovodičích. Musíte přemýšlet, Vadime Sergejeviči! Rozumíte, přemýšlet, hledat, nevzdávat se! Jen v tom je naše záchrana! Všechno závisí na vašem konstruktérském umu. Sám jistě víte, že na správné řešení člověk někdy přichází zcela nečekaně.“

Aby to Vadim nevědě! Ale což se už sám od sebe nesnažil rozluštit problém přestavby? Řešení možná přijde... Ale stejně je možné, že vůbec žádné řešení neexistuje.

Andrej nabídl Vadimovi pomoc. Společně se vydali do strojovny. Sňali kryty s automatických regulátorů a pozorně se zadívali na černě se lesknoucí malé štíty. Každý štít představoval jedno relé. Spleť zlatě žlutého vedení je spojovala v jedné rovině s matně šedými kotoučky citlivých polovodičů. Zařízení, vyrobené jako jediný celek, připomínalo něčím kanály na Marsu, viděné optickým teleskopem. Nebyla v něm ani jedna volná součástka, ani jeden dotykový nebo šroubový spoj. Krajně jednoduchý a kompaktní regulátor se nedal přestavět v činnosti. Daleko snadnější by bylo celý ho vyměnit. Dokonalá spolehlivost zařízení znamenala nyní tragédii pro posádku PV-313.

Po dlouhé poradě došli Andrej s Vadimem k názoru, že se tu nedá nic vymyslet. Pomohla by jediné generální přestavba, ale ta byla možná pouze v závodě.

Přesto se Andrej po několika hodinách znovu odebral do strojovny, tentokrát však sám. Zůstal tam dosti dlouho a usilovně přemýšlel, zda by se automaty přece jen nedaly nějak předělat, aniž by bylo nutné je vypínat a tak vystavovat geoskaf nebezpečí.

Běda, jeho znalosti inženýra mechanika byly zřejmě nedostatečné!

Andrej si prohlížel tištěné spoje na štítu regulátoru a s bolestí si

uvědomoval vlastní bezmocnost. Jakoukoli závadu tu dokáže odstranit rychlostí, v níž se mu nevyrovná žádný mechanik na světě, ale na to, aby vymyslel nové spoje a jiné vedení... ne, na to by musil být konstruktérem. A jestliže se zde nevede Vadimu Surkovovi, kdepak by na to stačil Andrej Šurakov!

15

PV-313 pokračoval v cestě k zemskému jádru. V kabinách bylo stále chladněji. Teplota klesla na nulu. Od lidského dechu se zapotily stupnice přístrojů, leštěný povrch pultů, kovové obroučky příklopů. Podomácku vyrobený šat z matrací chránil tělo do pasu, nohy však zůstávaly odkryté a mrzly. Lidé si je musili omotávat prostěradly a přikrývkami a navrch si dávat podušky. Tak ovšem nemohli vstávat z křesel.

Nikolaji Nikolajeviči mrzla olysalá hlava; vyrobil si tedy obratně z ručníku něco na způsob turbanu. Podobal se kupci ze staré Bucharý.

Čas od času, když už nemohli vydržet zimou, chodili se střídavě ohřívat do strojovny. Zde bylo poměrně teplo, ale také těsno, takže se sem vešli nejvýše dva lidé najednou.

Všichni snili o teplém šatstvu, o válenkách, o kožichu, o pořádné beranici. Něco takového tu teď mít! Jenže koho by bylo napadlo, že se posádka PV-313 sestupujícího do žhavých zemských útrob ocitne v podmínkách, které by nedělaly hanbu studenému listopadu?

Teplota nyní klesala o dva a půl stupně za čtyřadvacet hodin, a když chronometr odpočítal padesátý den cesty, bylo v kabinách osm stupňů pod nulou. Na kovových dílech rámu a pultu se usazovala jinovatka. Zvláště tlustá vrstva seděla na obruči příklopů, který uzavíral průlez do oddělení vrtacího stroje, odkud ještě proudil poměrně teplý vzduch.

Lidem zoufale mrzly ruce. Jestliže Nikolaj Nikolajevič to ještě mohl jakžtakž snášet, pro vychrtlého Birona to znamenalo úplnou pohromu. Fyzik si co chvíli dýchal na neohebné kostnaté prsty, schoval si je v podpaží a častěji než ostatní se běhal ohřát do strojovny.

Teplota klesla na minus dvanáct... minus patnáct... osmnáct... Ale PV-313 si vážně a vytrvale razil cestu k zemskému jádru.

Obyvatelé geoskafu žili jen jednou myšlenkou — už aby to bylo!

Nebude proniknutí k jádru znamenat jejich definitivní konec? Vadim se přestal pokoušet o zdokonalení stroje. Skrčil se na lůžku, zavrtal se i s hlavou pod matrací a snažil se zahrát vlastním dechem.

Šestapadesátého dne dosáhl mráz v kabinách geoskafu jedena-dvaceti stupňů...

Valentin Makarovič si opatrně sáhl konečky ledových prstů na oči; ale sotva se jich dotkl, rychle ruku zase odtáhl. Oči ho pálily dí-lem od zimy, dílem únavou, hlavu měl nezvykle těžkou, v zalehlých uších neustával dotěrný šustot, jako když se někde nablízku přehazuje sláma.

„Nezdá se vám, že se tu trochu oteplilo?“ zeptal se Biront obezře-le.

Nikolaj Nikolajevič se podíval stranou na teploměr. Dvacet šest stupňů pod nulou. Při každém vydechnutí se mu valila od úst oblaka páry. Jinovatka pokrývala celou kabinu, i nylonový potah stěn. Aby si lidé ochránili uši, musili si zabalit hlavy do ručníků. Na mytí se nedalo ani pomyslit. Komu se asi podobali tak zarostlí a utýraní?

„Vám není dobře?“

„Kdo vám to řekl? Já jsem nic takového nepovídal. Cítím se znamenitě. Jen s hlavou se mi to nějak nezdá. Asi jsem unavený. Zku-sím si trochu odpočinout.“

Valentin Makarovič zvedá nohy do křesla, balí se pevněji do mat-race, přitahuje si příkrývku a prostěradlo a pokouší se zdřímnout.

Děktjarev se smutně dívá po svém příteli. Co udělají, jestliže se Valentinu Makaroviči přihodí něco nepěkného? V palubní lékárniče nemají léky proti těžkým nemocem z nastuzení.

Neuběhlo ani čtvrt hodiny, když se Biront podrážděně otrásl. Ne, neměl na spánek pomýšlení. K jádru už bylo docela blízko.

Na stonání nebyl čas, nyní se více než kdy jindy musilo pracovat a pokračovat v pozorování. Stonat se mohlo doma. Kdo by také zahá-lel v laboratoři?

Birontovy myšlenky ubíhají vpřed a předbíhají geoskaf o tisíce kilometrů. Přechlazená hmota vydává záření, jehož vlastnosti se mu nepodařilo zjistit. Najednou Biront dostává odvážný nápad — není to záření proudem neutrin, elementárních částic, z nichž se jako dům z cihel staví vůbec všechny atomové částice, protony, neutrony, elek-trony, pozitrony, tudíž celý vesmír? Aby to však dokázal, musí se pře-devším dostat k zemskému jádru, a hlavně, nesmí ani na okamžik pře-

rušit svá bádání.

Valentin Makarovič se naklonil nad přístroji a ponenáhlu usnul, aniž sám věděl jak. Děktjarev slyšel jeho přerývané chraptivé oddychování. S upřímnou sympatií a lítostí se díval na fyzikovy ostré lokty a úzká špičatá ramena, vystupující z matrace. Jeho samého se zmocnilo rozhořčení. Musí pracovat, hrome! Spolu s Birontem mají před sebou hory neprozkoumaného materiálu. V dané chvíli jsou očima a rukama veškerého vědeckého světa. A oba vede vůle slavné generace podmanitelů přírody.

Nikolaj Nikolajevič zapnul dispečink a zavolal si Šurakova.

„Andrejko,“ pronesl tlumeně, zacloniv mikrofon dlaní, „musíme najít nějaké teplé místočko. Rozstonal se nám Valentin Makarovič.“

„Já už jsem něco vymyslel, Nikolaji Nikolajeviči. Můžeme využít šachty vedle strojovny. Jenže je tam hrozně málo místa.“

„No, pojďme se tam podívat!“

Ve svislé chodbě bylo tak nezvyklé teplo, že se Děktjarevovi zatočila hlava.

„Achich, to je nádhera,“ povzdychl si geolog. „Tak se mi zdá, že jsem promrzlý na kost.“

V úzké šachtě mohli lidé leda stát navzájem nad sebou na příčkách žebříku a jeden mohl sedět na zavřeném příklopu průlezu.

„Uděláme to takhle,“ uvažoval Děktjarev nahlas, „na ty příčky pověsíme postele a v těch budeme sedět jako ptáčky v hnízdečku. Načas musíme prostě zapomenout, co je to pořádně se natáhnout.“

16

Přestěhování do tunelu jim umožnilo, aby se zbavili matrací, příkrývek na nohách a ručníků na hlavách. Příklop zavřeli a ustlali na něm Bironovi. S koleny až pod bradou se ostatní usadili v lůžkách zavěšených nad sebou.

A rázem usnuli. Spali dlouhým a těžkým spánkem a nevšímali si nepohodlí. Když bylo nutné vyjít z chodby, zvedali Birona do posledního lůžka. Pro potravu a pro jídlo chodili střídavě. Při návratu oznamovali málo potěšující zprávy — teplota poklesla na minus třicet osm... čtyřicet jeden... čtyřicet pět... Klesala teď stále rychleji, nejdříve o čtyři stupně za den, potom o šest, o osm...

A zvenčí stále stejně svírala geoskať žhavá plastická hmota. Jestliže mohli věřit termometrům (a proč by jim nevěřili?), poklesla teplota od chvíle, kdy vstoupili do čtvrté geosféry, tedy za dvaatřicet dnů, pouze o čtrnáct stupňů a stála na dvou tisících devíti stech osmdesáti šesti stupních nad nulou. Tepla tudíž víc než dost! Moci tak jen nepatrnou jeho část přenést do kabin!

Být uprostřed ohně a hynout zimou — co mohlo být nehoráznějšího?!

Sestupovat pro jídlo a pití bylo den ze dne obtížnější. Na druhé straně příkopu již číhal šedesátistupňový mráz. Jeho palčivé doteky snášeli jen dva muži — Šurakov a Nikolaj Nikolajevič. Před každou výpravou do skladiště se balili do matrací, tváře, paže a nohy si omotávali příkrývkami. Při otevření příkopu vždycky do šachty vtrhla oblaka páry. Děktjarev i Andrej musili jednat co nejrychleji — bleskem sjet po žebříku, popadnout nejbližší bednu s konzervami a honem zpět.

Několikrát našel Nikolaj Nikolajevič dost odvahy i k tomu, aby přes skladiště a dvě další kabiny doběhl ke svému pultu. Zde pohlédl na přístroje a uháněl zpátky, jak nejrychleji mohl. Po návratu do šachty hlásil Valentinu Makaroviči poslední údaje přístrojů, a tím jej poněkud uklidňoval.

„Bylo by dobře, kdybychom si udělali zásobu vody,“ plašil se Andrej, „ale nemáme do čeho. Bojím se, že vypoví službu syntezátor, už teď odplivuje led.“

Děktjarev se obával něčeho jiného. Věděl, že přijde chvíle, kdy nebudou moci vůbec vyjít z tunelu.

Jak jim bylo těsno! Pro nedostatek prostoru mohli v úzké šachtě jen sedět v lůžku jako v síti nebo stát na příčce žebříku. Horní se díval na temeno dolního a dolní si prohlížel podrážky a podpatky střevíců horního.

Tlustý, těžkopádný Děktjarev trpěl nedostatkem prostoru dvojnásob. Při obracení narážel rameny do stěn, a když seděl, opíral se o ně koleny. Ale hlavně ho trápila nucená zahálka. Celé hodiny bručel na zatracený čedič, na prokletou teplotu, na hromskou smůlu... Jeho brumláni pozorně poslouchali Vadim, Andrej a Pavel. Vědcův jednotvárný hlas na ně působil jako utišující lék. A vůbec celé vzezření Nikolaje Nikolajeviče mladé lidi uklidňovalo. Kdyby byl teď Děktjarev někam zmizel, náraz by byli ztratili odvalu, a možná dokonce propad-

li šílenému strachu.

Stále větší obavy vyvolávalo Birontovo onemocnění. Děktjarev za svých výprav nejednou viděl člověka nemocného z nachlazení a nyní bez námahy určil diagnózu — zápal plic.

Tělo Valentina Makaroviče bylo v jednom ohni. Lomcovala jím bez přestání zimnice, trápila ho žízeň. Chtělo se mu natáhnout nohy a rozhodit paže. Ale třebaže jeho matraci stlali přímo na příklop, mohl tu pouze sedět opřený zády o stěnu a s nepohodlně pokrčenýma nohama.

Ostatní to měli ve svých lůžkách ještě nepohodlnější. V rozpáleném mozku Valentina Makaroviče se rodily zmatené myšlenky. Fyzikovi stačilo jen zavřít oči, a rázem byl na svém místě za pultem. Nesmírné množství přístrojů, tlačítek a přepínačů ho uvádělo v zoufalství. Stále se v nich nemohl pořádně vyznat. A nemohl ani rozeznat, co stupnice přístrojů ukazují. A přitom musil tolik, tolik pospíchat... Geoskaf se někam propadl; z pultu sálal nesnesitelný žár jako ze zapnuté elektrické plotny. Kabina se houpala, kolem se míhaly neznámé obličeje. Valentin Makarovič se do nich pozorně díval, ale nikoho nepoznával.

Ve strachu volal Nikolaje Nikolajeviče. Děktjarev každou chvíli vylézal ze svého lůžka a s hlasitým hekáním sestupoval k nemocnému. Pokládal mu dlaň na rozpálené čelo a dlouho nad ním zaraženě stál ve velmi nepohodlné poloze.

Valentin Makarovič se naléhavě vyptával:

„Prosím vás, co ukazují přístroje? Zajímá mě hlavně intenzita a tvrdost záření.“ Nikolaj Nikolajevič jmenoval na místě vymyšlená čísla.

„Tolik vytrpět,“ stěžoval si fyzik, „a nakonec neuvidět to nejdůležitější...“

„Jak to, neuvidět?“ hřímal geolog na celou chodbu. „Co je to za řeči, kolego? Kdo tedy podle vás by to měl uvidět? Já? Andrejka? Nebo snad Pavlík? Vždyť my tomu vašemu neutrinu-balerinu rozumíme jako koza petrželi! Račte se tedy uzdravit a pokračovat ve výzkumu!“

„Vynasnažím se,“ usmál se vděčně Biront, ale hned zase se mu zakalilo vědomí. Volal ženu, žádal, aby otevřeli okna, divil se, kolik holubů se slétá na římsu.

Andrej sestupoval k Děktjarevovi a tázal se:

„Je to s ním zlé?“

Děktjarev přikyvoval. Kdyby mohl Birontovi pomoci, třeba i na úkor vlastního zdraví, neváhal by ani na okamžik a udělal by to.

17

Vadim zatíнал zuby, až ho bolelo v čelistech. Zoufalství se na něho valilo jako obrovská mořská vlna, tak vysoká, že nebylo vidět její zpěněný hřeben. Ještě okamžik, a nesmírná masa vody se na něho zřítí a zavalí ho strašlivou tíhou. Vadimovi se už předem zastavovalo srdce, hlavu mu svírala ocelová obruč a ústa lapala po dechu.

Vadim mlčel, ale s hrůzou očekával příchod vlny. Kdy na něho dopadne?

Čas běžel dál.

Jednou Děktjareva vzbudilo suché klapnutí. Jako by něco upadlo. Nebo se mu to jenom zdálo? Nikolaj Nikolajevič se vyklonil z lůžka a dlouho se díval ospalýma očima na dno chodby.

Najednou jako když mu někdo vraží nůž do srdce — matrace na příklopu byla prázdná. Biront zmizel.

Bez rozmyšlení vyskočil Děktjarev z lůžka přímo na příklop a ani si nevšiml pronikavé bolesti, kterou ucítil po dopadu v nohou. Ani se nepozastavil nad tím, co mu hrozí, a zvedl prudce příklop. Mrazivým dotekem ledového vzduchu se mu rozjektaly zuby. Ruce mu ztuhly ve chvíli, kdy se dotkly kovových skob na druhé straně průlezu.

Nikolaj Nikolajevič se nedostal ani na podlahu skladiště, když si uvědomil, že se musí okamžitě vrátit. Rychle se vyhoupl zpátky. Tůšení nenapravitelné pohromy ho zbavilo veškeré rozvahy. Jakžtakž se mu podařilo zabalit se do matrace a omotat si ruce příkrývkami. Popoháněl se a zlobil se na svou vlastní nešikovnost. Musil spěchat. Z palčivých doteků na tváři soudil, že v kabinách je tak nízká teplota, jaká nebývá na zemi ani za nejkřutějších polárních mrazů. Nechal bez odpovědi vyptávání polekaného Andreje a znovu zmizel v průlezu.

Nyní dosti rychle proběhl skladištěm, ale již v oddělení syntezátorů mu mrazem ztuhly prsty na rukou i nohou a ledový chlad vnikl pod matraci a zastudil ho na zádech. Katastrofálně rychle mu začalo ubývat sil, kterých beztak neměl mnoho. Ve společné kabině se musil zastavit — došel mu dech, v prsou ho chytala křeč. Spolu se vzduchem se mu vléval do plic tekutý oheň.

Se zoufalou odhodlaností se promáčkl průlezem do kabiny mechanika. Ruce ho neposlouchaly; pustil se skob a spadl na podlahu. Zpola omráčený pádem se rychle postavil na nohy. Zbývalo mu překonat poslední průlez, který vedl do jejich kabiny. Svezl se na kolena. Zakaleným zrakem spatřil Bironta. Fyzik seděl v křesle u pultu. Ruce měl natažené k přepínačům, ale patrně se jich nestačil ani dotknout. Vlasy mu pokrývala jinovatka...

Na pultě kolem přístrojů se vršil sníh. Neustále kolující vzduch přinášel vláhu, která vytvářela vysoké sněhové římsy na krajích pultu, na obruči příklopu, v koutech u stropu.

Nikolaj Nikolajevič poznal, že Valentin Makarovič už nepotřebuje ničí pomoc... Jeho samého pomalu opouštěly poslední síly. Sestoupit k Bironovi znamenalo sdílet jeho osud. Zpět se nikdy nedostane.

Jen na vteřinu se ho zmocnilo pokušení — a co kdybych to udělal právě tak? Snadno a rychle bych se vyrovnal s osudem. Zůstal bych vedle Bironta, zemřel bych na svém místě.

Vzápětí se v něm všechno vzepřelo proti zrádnému přání. Začal se šplhat nahoru po žebříku. Necítil paže ani nohy. Zdálo se mu, že se příček nechytá prsty, ale dřevěnými háky. Dech se mu krátil, v prsou mu hvízdalo. Od úst se mu místo páry sypal jemný krystalický sněhový prach.

Tělo mrtvělo, kalilo se vědomí. Se zaťatými zuby se geolog šplhal ze skoby na skobu. Nechtěl se vzdát. A přece se musil zastavit. V uších mu vyzváněly zvony, před očima mu tančila ohnivá kola.

Najednou ho něčí silné ruce uchopily v podpaží. V příštím okamžiku ucítil, že někam letí, a ten let se zdál nekonečný. Klapl příklop nad průlezem. Mocný hlahol zvonů se rázem změnil v tiché uklidňující zvonění.

18

Dva muži hlučně dopadli na příklop a naráz znehybněli jako dva klíny vražené do jedné štěrbiny.

Andreje páliło v prsou, jako by se napil vařící vody. Prsty na rukou i nohou mu nesnesitelně trnuly, kůže na celém těle, ba i na hlavě mu přímo hořela.

„Po tomhle budeme holí jako eukalypty,“ zažertoval Děktjarev

pochmurně. „Neměl jsem tušení, brachu, že jsi takový silák. Přitáhnout tlust'ocha, jako jsem já!“

„Valentin Makarovič... je tam?“

Děktjarev přikývl souhlasně hlavou, zamžikal očima a odvrátil se.

„Myslíte, že to udělal v horečce nebo tak... sám od sebe, nashvál?“

„Kdo nám to teď poví, Andrejko?“

Stroje zatím pokračovaly v práci a vyráběly sílu, která umožňovala geoskafu, aby si dále razil cestu hmotou v jejím tajemném pátem skupenství.

Nikdo ze čtyř mužů nedovedl určit, jak dlouho už se mačkají v šachtě — týden, čtrnáct dní nebo měsíc. Příklop se neopovážili víckrát otevřít. Voda byla vedle, ale dojít pro ni znamenalo nevrátit se zpět. Na obvodu příklopu se objevila jinovatka. S těžkým srdcem pozoroval Nikolaj Nikolajevič zlověstně rostoucí stříbřitý kruh. Jestliže mráz pronikl dvojitými stěnami, mezi kterými byla tepelně izolující vrstva, znamenalo to, že v kabinách se skrývá smrt.

„Můžeme se spolehnout na to, že příklop je hermetický?“ zeptal se Děktjarev Andreje.

„Jistě! Před cestou jsem si to sám přezkoušel. Proč se ptáte?“

Geolog pošeptal mechanikovi do ucha:

„V kabinách je dobře sto padesát a možná i dvě stě stupňů pod nulou. Chápeš, oč jde? Vzduch se tam začíná stlačovat nebo už zkapalněl, klesá tlak a vzniká vzduchoprázdno. Jestli příklop není dokonale neprodyšný, brzy se zadusíme...“

„Za příklop ručím, Nikolaj i Nikolajeviči. Zakusil jsem na vlastní kůži, co znamená chyba v neprodyšnosti. Jednou nám pronikly příklopem plyny od motoru. Dodnes nechápu, čím to, že jsme to přežili. Tady tímhle příklopem se nepromáčkne ani molekula.“

Brzy poznali, co je to žízeň. Teplé stěny chodby se zdály rozžhavené. V ústech vyschlo, jazyk se lepil na patro.

No, tohle už vypadá, že tentokrát se z toho opravdu nedostaneme, říkal si Děktjarev v duchu. Že by přišel čas, abychom se rozloučili, Kátěnko? Nebo ještě chvílku počkáme, má milá?

Opíral se zády o stěnu a cítil pravidelné chvění běžícího motoru. Zdálo se mu, že v něm slyší hlasy tvůrců PV-313. Geoskaf pokračuje v cestě přes všechny překážky. Příroda ho nedokáže zastavit a v bezmocné zlobě se krutě mstí na jeho posádce. Inu, ať se vzteká! Ať

zuří! Děktjarev se ani v umírání nepřestane sklánět v hluboké úctě před geniálním důvtipem jeho tvůrců.

PV-313, výtvor lidské práce, žije, pohybuje se, bojuje!

Ani žízeň, ani bolest v celém těle, vyvolaná nepohodlnou polohou v úzké chodbě, ani ztráta nejvěrnějšího spolupracovníka nedokázaly Děktjareva zlomit. Přemýšlel o pozoruhodné teorii přechlazení a o jejím nesmírném významu pro lidské poznání. Teprve nyní se naskytla reálná možnost s absolutní přesností vysvětlit posloupnost vzniku chemických prvků a jejich sloučenin, zrod krystalických struktur.

Takové vysvětlení ovšem bude mít význam jen tehdy, jestliže se stane majetkem veškeré vědy. Uvěznění v úzké chodbě, nemožnost narovnat zdřevěnělé údy dohání člověka k šílenství. A hlava chce přece pracovat. — Pracovat! Není to směšné? Ostatně co by na tom bylo směšného — vždyť paměť dosud funguje. Bylo by dobré si všechny nové poznatky promyslet a dojít k určitým závěrům. Pokud jde o jejich sdělení na povrch, není přece vyloučeno, že i v geoskafu se jednou zase oteplí, jako se oteplilo po ledové době na Zemi. Toť se ví, ledová doba na Zemi trvala celý milión let...

Nikolaj Nikolajevič byl vyrušen ze svého přemýšlení nejneočekávanějším způsobem — PV-313 se silně zhoupł, téměř se položil na bok. Zavyla gyroskopická kormidla. Svislá šachta se na několik vteřin změnila ve vodorovný tunel a znovu se vrátila do svislé polohy. To všechno se přihodilo tak nenadále, že se Skorjupin neudržel na žebříčku a spadl na ramena Šurakovovi. Srazil mechanika a společně se svalili na Děktjareva.

Nikolaj Nikolajevič jen hekl pod tíhou jejich těl. Přesto si stačil povšimnout dvou zajímavých úkazů — mocného a zcela nepředvídaného naklonění geoskafu (tak se možná nenaklonil ani v pásmu hypocenter) a poměrně malé váhy Šurakova a Skorjupina, kteří na něho dopadli.

Nebylo to naklonění vyvoláno přechodem PV-313 ze čtvrté geosféry do zemského jádra? Jiné vysvětlení Děktjarev nenašel.

Pokud jde o neporušenost jeho kostí, zde bylo vysvětlení nabíledni — geoskaf se přiblížil natolik ke středu Země, že se tíha zmenšila více než o polovinu. Zmenšení tíhy zatím nepozorovali, protože si na ně stačili postupně zvyknout.

Objevila se nová potrava pro málo zaměstnanou mysl a Nikolaj

Nikolajevič bezděčně začal znovu přemýšlet nahlas.

„Někdy se mi zdá,“ prohodil shora Vadim, „že už dávno nejste normální. A ani nám, kteří vaše tlachání posloucháme, do toho moc neschází.“

„Však já mohu mlčet,“ urazil se geolog. „Jenže tak je to těžší. Přemýšlel jsem o Valentinu Makaroviči. V jednom časopise mu vyšel článek, ve kterém rozváděl zajímavou myšlenku — jak měnit kosmické paprsky v atomy užitečných prvků. Prostě, umělá výroba atomů!“

„Já bych teď uvítal jen jednu myšlenku. Jak změnit vzduch ve vodu...“

Děktjarev zvedl hlavu a pokusil se dohlédnout na Vadima. Ale uviděl nejdříve Andrejova kolena a o něco výše Skorjupina. Oba dohromady zakrývali Surkova, v jehož hlasu se ozýval podivný klid, který naprosto neodpovídal jeho stavu. Něco podobného zřejmě vycítili i Andrej s Pavlem. Oba utichli a podívali se na Vadima.

„Já mám takovou žízeň,“ pronesl Vadim s důrazem na každém slově, jako když naslouchá vlastnímu hlasu. „A my tu sedíme a čekáme, až budeme mít ještě větší...“

„Potřeboval bych něco jako nůž,“ požádal Děktjarev Andreje.

Skorjupin našel v kapse zavírací nůž. Geolog se posadil na příklop a ostřím oškraboval jinovatku. Na ploše želízka se nabrala malá hromádka šedavé ledové krupice. Nikolaj Nikolajevič opatrně podal nůž s naškrábaným ledem nahoru Šurakovovi a ten zase Skorjupinovi.

Vadim vzal nůž do ruky a dlouho se nechápavě díval na tající kluzký drobeček v kapce vody, která rostla na kraji želízka.

„To je pro mne?“ zeptal se.

Obrovská mořská vlna, jejíž příchod tak dlouho tušil, dopadla na něho s nesmírnou silou a strhla ho do propasti.

Nůž mu vyklouzl z ruky. Skorjupin polekaně vykřikl a uhnul stranou. Nůž udeřil stěnkou Andreje do ramene, odrazil se ke stěně, cinkl o příčku žebříku a zajel špičkou Nikolaji Nikolajeviči do tváře. Ostří rozřízlo geologovi lím.

„Teče vám krev!“ zvolal Šurakov.

„Na Vadima dej pozor! Na Vadima!“

Ale bylo pozdě — Vadim už utíkal nahoru po žebříku. Než Andrej pochopil jeho záměr, dostal se k hornímu příklopu a spěšně jej otvíral.

„Vad'ko, stůj!“ pustil se mechanik za ním.

V cestě mu stál zmatený Pavel. Chvilí trvalo, než se v úzkém prostoru minuli.

Andrej přece jen Vadima dohnal. Popadl ho za nohu. A rázem ucítil, jak rychle ochabuje přítelovo tělo. Tentokrát působilo záření bleskově a srazilo Vadima, sotva vystrčil hlavu do nechráněného prostoru nad příklopem.

19

Nikolaj Nikolajevič si obvázal ránu na tváři ručníkem aby zastavil dlouhotrvající krvácení. Pod ním na příklopu leželo prostěradlem přikryté bezduché tělo velitele PV-313.

„Pitomá situace,“ zabručel geolog. „Čeho se zachytit? Kde najít nějakou skulinku?“

Nikolaj Nikolajevič se unavil stáním na skobě a vyškrábal se do lůžka. Nyní opravdu nebylo v co doufat. Kdy přestane katastrofální pokles teploty v kabinách, nedalo se předpovědět. Zbytek posádky byl zaživa pohřben v ocelové hrobce.

„Nikolaji Nikolajeviči,“ promluvil znenadání Šurakov, „já se pokusím udělat to, co se nepodařilo udělat Vadimovi.“

„Mluvíš o chladicí soustavě?“

„Ano.“

„Dostal jsi nějaký nový nápad?“

„Dostal, přepínat to naslepo.“

„Jak to myslíš, naslepo?“ nepochopil Děktjarev.

„Předělat schéma každého relé je nemožná věc. Zato je tu jiná možnost, na kterou jsme s Vadimem nepřišli. Přeházet z místa na místo celé štíty. Rozumíte, Nikolaji Nikolajeviči? Tím se změní korelace proudů a jejich směry ve vedení. Štítů je osm, to není tolik.“

„Osm!“ zhrozil se vědec. „Vždyť to je práce dobře na celý měsíc!“

„Kdepak na měsíc! Pořídím to za týden. A když mi pomůže náhoda, stačí půl hodiny. Přece jen jsem mechanik první třídy a v automatice se dost vyznám.“

Děktjarev se zamyslel. Týden to ovšem nikdo z nich nevydrží. Žízeň je odpraví mnohem dřív. A sám Andrej je natolik zesláblý, že na zamýšlenou práci stěží vystačí silami.

To však nebylo jediné, co dělalo Nikolaji Nikolajeviči starosti. Chtěl-li se někdo dostat do strojovny, musil nejdříve sestoupit do skladiště. Průlez do strojovny byl ovšem hned vedle průlezu do šachty, ale ve skladišti panovala tak nízká teplota, že se člověk mohl změnit v led, dříve než se dotkl podlahy.

Andrej uhodl geologovy myšlenky a řekl: „Samozřejmě že se zabálím od hlavy k patě. Jen se tu budete muset rozloučit s matracemi a přikrývkami. Udělám si něco na způsob skafandru. Ať je ve skladišti sebevíc chladno, stačím přeběhnout. Nepotřebuji víc než vteřinku. Přelétnu z průlezu do průlezu jako pták, se zavřenýma očima.“

„Ano, ale co tě čeká ve strojovně?“

Andrej se v duchu otrásl, na to vůbec nepomyslel. Je-li ve strojovně stejný mráz jako ve skladišti, znamená to... smrt.

„Vždyť je to vedle motoru,“ uklidnil Děktjareva. „I když tam nebude moc teplo, jistě tam bude alespoň snesitelně. Máme snad jiné východisko, Nikolaji Nikolajeviči?“

Smutně se podíval na tělo přikryté prostěradlem. Vadim... Kdo by si byl pomyslel, že si Vadim zvolí tak neslavný konec...

„Máš pravdu, jiné východisko stejně nemáme.“

„Pomozte mi, prosím, s oblékáním!“

„Cože? Hned? Ted?“

„A proč to odkládat?“

Nikolaj Nikolajevič ho opásal matracemi, po jedné matraci mu připevnil také na každou paži a nohu. Protože v geoskafu neměli provaz, musili roztrhat jedno prostěradlo a získanými pruhy všechno pevně utáhnout. Hlavu si Andrej ovinul na polovinu složenou přikrývkou a ponechal si jen úzkou štěrbinu pro oči.

Nedostatek místa zabránil Skorjupinovi, aby se účastnil Andrejova strojení. Spojář se musil spokojit s úlohou diváka. Sledoval Šurakovovo počínání strnulým pohledem. A Andrej mu odpovídal zdrženlivým, ostýchavým úsměvem.

„Snad bych si měl vzít ještě jednu přikrývku na ruce,“ požádal mechanik Nikolaje Nikolajeviče. „Ruce jsou pro mne nejdůležitější. Bez nohou, kdyby něco, se tam dostanu, ale rukama budu představovat štůty.“

Byla to poslední přikrývka. Musili ji roztrhnout na dva díly. Pevná látka dlouho nepovolovala, tím spíše, že se lokty opíraly o stěnu a člověk se nemohl rozmáchnout. Děktjarev se rozzuřil a docela zapo-

mněl, že má v kapse Skorjupinův nešťastný nůž. Konečně se ozvalo suché prasknutí a Nikolaj Nikolajevič div nesklouzl ze skoby, na které stál.

Omotáváje Andrejovy paže cáry příkrývky, šeptem se ho zeptal:

„Nebylo by lepší, Andrejko, kdybych to zkusil já? Já jsem už starý, a kdyby...“

„To jsou mi nápady, Nikolaji Nikolajeviči!“ vyčítavě odbyl mechanik geologovu nabídku. „Automatika je pro vás španělská vesnice! A dokážete snad přeskočit z průlezu do průlezu?“

„No, to je už horší...“

„Nemějte o mne strach! Do strojovny se dostanu. Co bude dál, za to neručím, ale tam se dostanu. Tím jsem si jist. Prostě to musí být, a hotovo. No, já jsem připraven. Přeneste, prosím vás, Vadima.“

Nikolaj Nikolajevič přitiskl Andreje horoucně na prsa.

„Tak šťastnou cestu!“

„Vy přece odcházíte.“

„Ano, ano, hned odejdu, Andrejko. Co jsem ti to ještě chtěl... ztracená paměť... Ach, ano... Příklop se třeba neotevře. Shora na něj tlačí vzduch.“

„Otevře se, Nikolaji Nikolajeviči. Už jsem na to myslel, dá se to snadno vypočítat. V zámku je taková síla, že by spolu se vzduchem zvedla i slona. To spíš vám tu bude chvíli horko, vzduch vyběhne za mnou. Ale nelekejte se, vedení syntezátoru k šachtě zřejmě funguje. Ztracený vzduch se brzy nahradí.“

„Copak my, my to vydržíme. Ale ty... Prosím tě, kdyby se ti tam něco stalo, zavolej!“

„Zařvu jako siréna!“

Andrej stál široce rozkročen nad příklopem. Ještě chvíli vyčkal a zeptal se:

„Už jste nahoře?“

„Jsme, Andrejko!“ cizím, chraptivým hlasem odpověděl Nikolaj Nikolajevič.

Tlumeně klapl otevřený příklop. Jako z dělové hlavně vtrhl okrouhlým otvorem do šachty tuhý oblak páry. Chodba se rázem naplnila neproniknutelnou mrazivou mlhou, v níž se úplně ztratila jak postava Šurakovova, tak Skorjupin s Děktjarevem na hořejším konci. Geologovi připadlo, že ho vyhodili nahého do krutého lednového mrazu. Zuby mu jektaly, celý se skrčil a přitiskl k teplé stěně, zavřel

pevně oči.

Nikdo z nich neslyšel, kdy klapl příklop podruhé. Přešla celá věčnost, než začala řídnout ledová mlha, která zaplnila šachtu. Když konečně dohlédli na dno chodby, Šurakov tam dávno nebyl.

20

Pomalu se vlekly hodiny. Nikolaj Nikolajevič sestoupil až k příklopu. Napjatě pozoroval bílý lem na jeho obvodu. Rostlo v něm nepřekonatelné přání přisát se k proužku jinovatky rty — vždyť to byla vláha! — a jen s námahou se ovládal. Nad hlavou mu visel napětím ztichlý Skorjupin. Ani on nebyl s to odtrhnout pohled od proužku jinovatky.

Čas od času si Nikolaj Nikolajevič zakrýval unavené oči dlaní, a tu se mu vždycky zdálo, že vidí Andrejovo zmrzlé, bezduché tělo na podlaze skladiště... Ano, mohlo se stát něco takového. Příliš nízká teplota působí stejně rychle jako příliš vysoká. Kdežto v prvním případě se živá hmota mění v popel, ve druhém se z ní stává kus ledu.

Sotva Děktjarev zahnal myšlenku na Andrejův možný nešťastný konec, začal se trápit jinými pochybnostmi — mechanikovy pokusy o seřízení chladicí soustavy skončí nezdarem. Uběhne několik dní. Zdolá je žízeň. Geologovi se už nyní kalilo žízní vědomí.

„Taje!“

Na Skorjupinův výkřik sebou Nikolaj Nikolajevič prudce trhl. Sehnul se níž k vrstvě jinovatky.

„Taje?“ optal se Pavel, rozechvěn netrpělivostí.

Ne, bílý proužek zůstával bez viditelných změn. Spojáře prostě oklamal zrak. Musili čekat. Ale jak dlouho? Stačilo pohlédnout na Skorjupinův zešpičatělý nos a šedou tvář, aby se poznalo, že se mladík drží z posledních sil. Také Děktjarev propadal už už zoufalství a každou chvíli mu mohly povolit nervy. Před očima mu hynul jeden člen posádky za druhým, a to bylo mnohem strašnější než jakékoli fyzické utrpení.

Krajně zmučení a vyčerpaní usnuli. Když se probudili, nespátřili sněhobílý lem. Místo jinovatky stála na příklopu okrouhlá loužička vody. Matný lesk vytoužené vláhy oslnil Děktjareva. Avšak ani on, ani Pavel neměli dosti sil, aby vykřikli radostí.

„Zachránění?“ promluvil Nikolaj Nikolajevič nejistým hlasem.
„Vidíš, Pavlíku? Zachránění!“

„Otevřte to!“ zašeptal Pavel.

„Otevřít?“

„Tam je voda!“

„Počkej!“

Geolog váhal. Nyní, kdy se na něj život znovu pousmál, nestálo za to riskovat. Zdalipak se dole dostatečně oteplilo? Jistější bylo se ještě chvíli potrápit a počkat.

Nicméně ani sám Nikolaj Nikolajevič nebyl s to déle čekat. Otevřel příklop.

Průlezem ze skladiště dýchl do šachty mrazivý vzduch. Děktjarev však ihned poznal, že tento chlad už nepřináší smrtelné nebezpečí.

Nikolaj Nikolajevič první sestoupil po žebříku. Třebaže byl napůl bez sebe žízni, spěchal především k průlezu do strojovny. Nohy ho skoro neposlouchaly. Točila se mu hlava a zmáhala ho nepřekonatelná touha hodit sebou přímo na podlahu, natáhnout se v celé délce, rozhodit paže i nohy a rozkošnický vychutnat tak těžce vykoupenou volnost pohybu.

... Andrej ležel tváří na hromadě matrací a přikrývek, které mu posloužily jako ochranný oděv. Kolem něho se povalovala víka od otevřených automatických relé.

„Andrejko! Andreji, chlapče můj, probud' se!“

Děktjarev se s námahou vtěsnil do malé místnosti, téměř úplně zaplněné Andrejovým nehybným tělem. V návalu vděčnosti popadl mechanika za ramena a otočil ho tváří k sobě. Z úst mu unikl chraptivý výkřik hrůzy — Andrejovu tvář jako by byl někdo polil vařící vodou. Kůže na čele a na lících se zkrabatila do mrtvých vodnatých vrásek, připravena prasknout při nejmenším doteku. Zpod přivřených víček mu vytékala řídká krev.

„Andrejko... Andrejko...“, zašeptal Děktjarev, zajíkáje se žalem, „co se ti to stalo?“

Neohrabaně se točil v těsném prostoru kolem mechanika a ve zmatku nevěděl, co podniknout, jak mu pomoci. Najednou si uvědomil — voda! Jen voda přivede Andreje k vědomí.

V nádrži syntezátoru byl led. Skorjupin zuřivě bodal do ledu šroubovákem (jiný nástroj nebyl nablízku) a hltavě polykal odletující kousky. Při spatření takové spousty vody se Nikolaji Nikolajeviči

stáhlo hrdlo křečí.

„Počkej chvílku! Andrejovi je zle!“

S kousky ledu v hrsti se vrátil k mechanikovi. Teplem dlaně se led pomalu měnil ve vodu a Nikolaj Nikolajevič ji pomalu kapal na Andrejovy zohavené rty.

Šurakov zasténal, jeho víčka se zvolna rozevřela. Na Děktjareva pohlédly dva krvácející chuchvalečky — to, co byly kdysi oči.

„Andrejko, to jsem já. Slyšíš mě, Andreji?“

„Aha, Nikolaj Nikolajevič... Tak tedy je všechno v pořádku?“

„Jo, všechno je v pořádku, čert to vem! Přece jen jsme se dostali na svobodu. Teď nám vítězství neuteče!“

„To je dobře.“

Mechanik se zakuckal v záchvatu křečovitého suchého kašle a v koutcích úst se mu ukázala krev.

„Spálilo mě to... I uvnitř mě to celého spálilo... Tolik to bolí... Ale co jsem vám to chtěl říci... Chtěl jsem vám říci...“

„Až potom, Andrejko, až potom. Nejdřív se napij!“

S hlasitým chroptěním olizoval Andrej spěšně se rtů kapky vláhy, která stékala ze složené dlaně Nikolaje Nikolajeviče.

„Kdepak potom...“, odporoval Andrej. „Se mnou je konec, Nikolaji Nikolajeviči.“

„Nepovídej!“

„Nemyslete si, že se bojím. Nejvíc mě mrzí to s tím Vadimem... A tady jsem měl pořád strach, že to nestačím udělat včas...“ Nový záchvat kašle ho převrátil na hromadu přikrývek a matrací.

Kousky ledu roztály a Děktjarev se vypravil pro novou dávku. Skorjupin spal na podlaze přímo vedle syntezátoru. Jakmile ukojil žízeň, nenašel v sobě dostatek sil, aby se odebral do společné kabiny.

Andrej každou chvíli ztrácel vědomí. Když byl při sobě, vykládal krátkými úsečnými větami:

„Byl bych to dokázal... rychleji. Ale spálilo mi to oči. Už cestou jsem přišel na to... co musím... udělat. Bylo to jako zjevení... Ale neposlouchaly mě ani ruce...“

V prsou mu něco hlasitě bublalo a on skřípěl zuby bolestí. Jeho spálené tělo zůstávalo nehybné, jakoby mrtvé.

„Vy jste ... sám, Nikolaji Nikolajeviči?“

„Teď tu jsem sám, Andrejko. Pavel spí jako zabitý. Nestačil se ani dosyta napít. Mám ho zavolat?“

„Ne, ne, není třeba! Řeknu to jen vám... Chtěl jsem nechat práce na geoskafech. Ale teď, když jsem tu byl s vámi... a s Valentinem Makarovičem... pracoval bych na nich třeba celý život.“

Dlouhý záchvat kašle ho přinutil, aby se znovu odmlčel. Když nabral opět sil, pokračoval:

„Prosím vás... vytáhněte mi... z kapsy...“

Ztuhlými prsty mu Děktjarev rozepjal kapsu u kombinézy. V jeho ruce se ocitla fotografie mladé dívky. Chvilí mu trvalo, než v ní poznal Surkovovu ženu. Děvče na obrázku bylo velmi mladičké, asi sedmnáctileté, a mělo na sobě skromné šedé šaty.

„Co s tím mám dělat?“

„Nemyslete si... nic špatného... Nikolaji Nikolajeviči. K té fotografii... jsem přišel náhodou... u nás v podniku... Vraťte jí to! A Vadim... Prosím vás... nevyprávějte jí ... o... Vadimovi... A teď... pracujte! Pracujte... dokud se nedostanete nahoru na povrch. A kdyby...“

Andrej vydechl naposled v půli věty. Nikolaj Nikolajevič zůstal sedět v nízké místnosti, objímaje pažemi nohy skrčené v kolenou. Třebaže mu v této poloze bylo mnohem nepohodlněji než v šachtě, nyní si ničeho nevšímal. Zapomněl na žízeň, která ho trápila, přestal cítit nesnesitelnou bolest v celém těle. Jeho tvář strnula v drsném, téměř dravčím výrazu. V jeho srdci uhasly poslední jiskry strachu. Mechanikova smrt ho zatvrdila. Co by teď ještě mohlo oslabit jeho vůli?

Tak začal sedmdesátý den cesty geoskafu.

21

Dvěma posledním členům posádky připadal geoskaf najednou obrovský a prázdný. Čtyři kabiny je tížily svým mlčením jako čtyři patra opuštěného domu.

Děktjarev a Skorjupin se ani na malou chvíli nerozcházeli. Společně vystupovali k vysílači, společně sestupovali k pracovnímu pultu.

Hloubka čtyři tisíce kilometrů. Hranice čtvrté geosféry zůstala vzadu. Geoskaf pronikl do zemského jádra. Pomalu klesá teplota vnějšího prostředí. Termometry ukazují dva tisíce sedm set dva stupně nad nulou. Zato rychle roste intenzita Birontova záření. Přístroje oznamují,

že přechlazení hmoty dále stoupá.

V kabinách však zůstává všechno ve stejném stavu jako v prvních hodinách cesty. Klidně září souhvězdí různobarevných signálních světel. Ve čtyřech řadách svítí matové stupnice přístrojů. Samočinné zapisovače črtají na pásy důmyslné křivky — šifrované údaje o všem, co se děje kolem geoskafu.

I Děktjarev sedí v obvyklé poloze, mírně shrbený a opřený lokty o pult. Roztržitě obrací v prstech elektrické pero, na omrzlém čele se mu sbíhají drobné vrásky. Hloubá a přemýšlí.

Skorjupin sedí naproti. Olizuje si rozpraskané rty, naslouchá tičnému mumlání společníka a při pohledu na něho nemůže přemoci úsměv. Z pleše Nikolaje Nikolajeviče slézá pokožka v celých cárech, uši mu naběhly do obrovských rozměrů a nos se podobá velké zralé švestce.

Nikolaj Nikolajevič se pokouší pochopit příčinu nedávného zakolébání geoskafu. Nedá se pochybovat, že PV-313 se zakymácel právě ve chvíli, kdy přecházel ze čtvrté geosféry do jádra.

Ale proč?

Opět nějaké proudění?

Děktjarev nedůvěřivě vrtí hlavou. Přístroje jsou dostatečně citlivé, aby zaznamenaly sebemenší přesuny v okolním prostředí. A pak, kdyby tu proti všem rozumným předpokladům opravdu existoval nějaký proud, musil by se geoskať zakymácel ještě jednou ve chvíli, kdy z něho vycházel. Ale to se už nestalo.

Nebo snad PV-313 v tom proudu stále ještě je? Jestliže ano, nezbyvá než čekat.

Již devatenáctý den pokračuje vědec ve výzkumu zemského jádra. Elektronický počítačový stroj bývá často zapnut celých deset i dvanáct hodin. Pavel pomáhá Děktjarevovi podle svých sil a schopností. Nepracuje příliš rychle, zato plní všechny geologovy pokyny s neobvyklou přesností. Jedno je zlé, snadno se unaví. Tolik ho vyčerpal pobyt v té zatracené šachtě! Stává se, že usne při pozorování. Nikolaj Nikolajevič se nezlobí.

„Spi, spi!“ mává rukou na Pavla. „Zatím si tu na všechno stačím sám.“

Pavel se vrhá na matraci, položenou vedle pultu. Také vodu a potraviny si přinesli do této kabiny, aby zbytečně neztráceli čas a síly cestou šest a půl metru dlouhou. Sil jim opravdu nezbyvá mnoho. Sta-

čí, aby vystoupili z jedné kabiny do druhé, a sedají si na podlahu — stěží popadají dech a kolena se jim třesou slabostí.

Děktjarev sám skoro nevstává z křesla. Pracuje s chladnou houževnatostí, nešetří se, ale také zbytečně nespíchá a nepropadá nervozitě. Za zády neustále cítí neviditelnou přítomnost Birontovu a Šurakovovu. Spolu s nimi se dívá na přístroje a spolu s nimi přemýšlí nad údaji automatů a výsledky výpočtů.

Pavla jímá málem hrůza, když se Nikolaj Nikolajevič zapomene a nahlas rozmlouvá s Valentinem Makarovičem a Andrejem, jako by oba stáli živí a zdraví po jeho boku u pultu.

Vědec si nepamatoval, že by byl už někdy v životě pracoval s takovým zápallem. Všecek se zhloubal do bádání. Ani ve spánku, ani při jídle mu mozek nepřestával pracovat. Netrápil se pomyšlením na nová nebezpečí, i když se nedalo pochybovat, že se něco takového jistě zase objeví. Vyrve přírodě nejskrytější tajemství a učiní je majetkem veškerého lidstva.

Mnohé by se mu dařilo značně rychleji, kdyby byl po jeho boku Valentin Makarovič. Ve svém bádání často tápal a spoléhal jen na instinkt, přece jen nebyl odborníkem v atomové fyzice, a všechno, co se nyní dělo v zemském jádru, se dalo vysvětlit a podepřít pouze složitým matematickým aparátem teorie přechlazení.

Kus po kuse se mu potvrzovalo to, co velmi nejasně tušil ještě před cestou PV-313; geoskaf se dostal do určitého proudu, ale do takového proudu, který zachvacuje celé jádro, stručněji řečeno, jádro se otáčí jinou rychlostí nežli všechna ostatní hmota zeměkoule.

Bylo zapotřebí jisté doby, aby zjištěný poznatek zakotvil ve vědomí. Nyní tedy připadlo i Děktjarevovi, aby objevoval pravdy, které odporovaly ustáleným názorům.

Neustále rostoucí tlak způsobil, že na hranici čtvrté geosféry a jádra náhlým skokem vzrostla hustota, tak náhlým, že to porušilo kontakt a rozdělilo geosféry.

„Nuže, milý Valentine Makaroviči,“ oslovoval Děktjarev zemřelého fyzika, jako by tu dosud byl, „pojďte, shrneme to. Jak jste kdysi tvrdil, zemské jádro se opravdu skládá z přechlazené hmoty. Teď o tom už ani trochu nepochybuji, třebaže nemohu nic přidat k vašim důkazům. Uvažte, nejsem atomový fyzik. A v dané chvíli mě nezajímá ani tak příčina jako důsledek. Mezi jádrem a čtvrtou geosférou je narušen kontakt... Slyšíte, kon-takt! Dále vzniká následující obraz —

prosím, abyste mi naslouchal co nejpozorněji! Plastická hmota podobně jako vody oceánů podléhá přílivům a odlivům, vyvolaným působením naší přirozené družice — Měsíce. A přílivy a odlivy, jak jistě víte, zpomalují otáčení Země. Nyní se můžeme vyjádřit přesněji — nikoli celé Země, ale pouze jejího obalu, neboť v něm je soustředěna základní hmota. Také u jádra se projevuje brzdicí účinek Měsíce, ale ne už v takové míře. Výsledkem je rozdíl v rychlosti otáčení. Tento rozdíl se neukázal najednou, stupňoval se miliardy let, dokud nedosáhl devatenácti celých sedmi desetin metru za čtyřiaadvacet hodin. Jste překvapen? Aby ne! Tohle prokluzování probíhá na obvodu kruhu o délce dvaadvaceti tisíc kilometrů. Obě sféry jsou přitom k sobě přitisknuty strašlivým tlakem dvou set miliónů atmosfér, a mají rozdílnou vnitroatomovou strukturu. Už chápete, kam mířím? Na hranicích sfér, tam, kde probíhá prokluzování, musí vznikat elektrické náboje. Tak je zemské jádro jakoby opásáno vinutím, kterým probíhá neuvěřitelně silný elektrický proud. Až dosud se geologové zabývali hledáním užitečných nerostů. Ale váš oddaný služebník právě objevil nesmírná ložiska přirozené elektřiny. Přijde čas, kdy lidé postaví na vnitřní hranici čtvrté geosféry tisíce elektráren, z nichž každá bude mít mnohem větší kapacitu, než mají všechny dnešní elektrárny dohromady. To už stojí za kus práce, není-liž pravda, kolego?

A teď se podívejme na druhou stranu věci. Prochází-li elektrický proud vodičem, vzniká v prostoru kolem podle fyzikálních zákonů magnetické pole. Co potom musí vyvolat jedinečné vinutí kolem jádra? Odpovídám — magnetické pole Země!

Tytéž fyzikální zákony nám říkají ještě něco. Proud, procházející jedním vodičem, může indukovat proud v jiném vodiči. Pro tohle naše vinutí je takovým indukčním vinutím astenosféra. Právě tam vznikají proudy Foncaltovy. Tento proud následuje jádro v podobě vírů... Až se mi z toho točí hlava! Ale už se o tom nedá pochybovat — tento indukovaný proud se snaží strhnout s sebou hmotu astenosféry, tudíž vyvolává v ní vertikální a horizontální proudění a posouvá celé pevniny.“

Nikolaj Nikolajevič dokázal takto nahlas uvažovat, a přitom ani na chvíli neustal ve svém pozorování a výpočtech. Skorjupin věčně trnul, že se vědec užuž zmýlí a všechno poplete. Ale nic takového se nikdy nestalo. Pavel se usmíval, vrtěl hlavou a sám se s chutí dával do výpočtů, které mu svěřil geolog. Čas od času naslouchal Děktjarevo-

vým úvahám a sám o věci přemýšlel. Jak například takový obrovský tlak může způsobit prokluzování? Vždyť je obecně známo, že dvě kovové desky, přitisknuté k sobě navzájem vysokým tlakem, splývají v jediný souvislý kus kovu. Ale jak si představit obrácený pochod, kdy tlak nutí jednolitý kus kovu, aby se rozpadal na části?

Pokud jde o samého Nikolaje Nikolajeviče, ten už si s podobným protikladem nelámal hlavu. Nyní věnoval hlavní pozornost zkoumání hraniční vrstvy mezi zemským jádrem a čtvrtou geosférou.

22

Děktjarev sestoupil do velitelské kabiny a posadil se do křesla řidiče. Ve chvíli našel malé zelené tlačítko a bez váhání je stiskl. PV-313 se zastavil.

Shora po žebříku jako blesk sjel vylekaný Skorjupin.

„Co se stalo, Nikolaji Nikolajeviči?“ zeptal se Pavel.

„Docela nic, Pavlíku. Chvíli zůstaneme stát na místě. Musím si něco změřit v pásmu prokluzování. Už teď je to daleko, a kdybychom pokračovali v cestě, byli bychom pořád dál. Je tedy všechno v pořádku, nemusíš mít strach.“

Stroj stál na místě čtyři dny, dokud vědec nenashromáždil dostatek materiálu. Čtyři dny se Děktjarev tvářil, že nepozoruje smutné pohledy, které na něho vrhal Skorjupin.

Vědec pracoval. Za čtyři dny hodně sešel. A téměř nepřetržitě na sobě cítil pohled Pavlových očí. Pocit povinnosti však byl silnější než pocit lítosti. Copak on sám netrpěl zastávkou, která o čtyři dny zdržovala jejich návrat na povrch?“

Geoskaf se znovu vydal na cestu, a Nikolaj Nikolajevič řekl Skorjupinovi:

„Zapni vysílačku!“

Celou hodinu trvalo vysílání. Děktjarev sděloval podrobné výsledky posledních objevů. Tajemství zemského magnetismu bylo rozluštěno. Byla zjištěna povaha sil, přesunujících pevniny.

Sotva skončili vysílání, zakmitala se ručička indikátoru.

„Stanice na příjmu!“ vzdychl Pavel a nemohl uvěřit vlastním očím.

„Skoro tři měsíce od vás nemáme žádné zprávy,“ zaslechli Lenin

hlas. „Všechny ultrazvukové seizmické stanice se snaží zachytit hlas vašeho vysílače a stále jej nemohou najít. Je opravdu možné, abyste pokračovali v cestě do hlubin?...“

„A nyní,“ ozval se po krátké přestávce hlasatel, „voláme k přijímači spojaře PV-313 Pavla Skorjupina. Bude s ním mluvit Táňa Jegorovová...“

„Táňa!“ ohlédl se Pavel zmateně na Nikolaje Nikolajeviče.

V ten ráz se stalo to, nač si už dávno měla posádka zvyknout — hádek na stupnici indikátoru se zachvěl a proměnil se v přímku. Hlas vysílací stanice uklouzl stranou a ztratil se v nekonečném masívu zemských hlubin. Nadarmo si bral Pavel na pomoc všechno své umění. Nedařilo se mu zachytit ani sekundární podélné kmity — ozvěnu vysílání. Celý zoufalý neklidně otáčel přepínači a ladicími knoflíky.

„Nic si z toho nedělej, Pavlíku,“ pokoušel se ho utěšit Nikolaj Nikolajevič, „ty teď Táňu neslyšíš, ale ona k tobě mluví, a to už něco znamená! Copak si ji neumíš představit u mikrofonu? A co ti říká, to dokonce i já snadno uhodnu, na mou duši.“

Děktjarev se vesele zazubil a žertem dloubl Skorjupina do žeber. Pavel mu odpověděl ztrápeným, bolestným úsměvem.

Nikolaj Nikolajevič sám však právě prožíval pocit hořkosti, jaký ještě nezakusil. Dostal chuť se s někým pohádat, někomu přičíst vinu. Co se to vlastně dělo? Od chvíle, kdy PV-313 minul pásmo hypocenter, nezachytili nahoře ani jedinou jejich zprávu. Nic z toho, co objevili Děktjarev a Biront, se nedověděli na povrchu; všechno tu zatím zůstávalo mrtvě ležet, nahané na magnetofonové pásky.

Měli za sebou čtyři tisíce kilometrů cesty, ale do středu Země to bylo ještě dva tisíce tři sta kilometrů. A potom je čekala nekonečně daleká cesta k povrchu. Kdoví jaké zkoušky budou musit ještě podstoupit?

Co jim teď zbývalo?

Žít!!

Za každou cenu se dostat na svobodu! Přinést lidem získané poznatky, a tím jim pomoci dosáhnout středu Země bez nových obětí.

23

Za několik posledních dní silně poklesla zemská přitažlivost.

Hustota okolního prostředí se dále nezvětšovala. Tlak se ustálil na dvou stech dvaceti miliónech atmosfér.

„Tak se na to podívej, Pavlíku, jaké divy se dějí na tom božím světě,“ obracel se Děktjarev na spojaře, „čím dále jsi od země, tím více klesá zemská přitažlivost. A teď vidíme, že ta přitažlivost stejně klesá, i když míříš do středu Země. Kde je jaká spravedlnost?“

„No, kde?“ ptal se Pavel se šibalským úsměvem v očích.

Nikolaj Nikolajevič poučně zdvihl ukazovák:

„Na zemském povrchu!“

Nuže, jádro se otáčí rychleji než obal. Po vysvětlení příčin mnoha jevů se Děktjarev pustil do zkoumání fyzikálních vlastností samého jádra. Jádro se podobalo obrovské elektricky nabitě kouli. Kladná teplota se trvale ustálila na dvou tisících stupňů nad nulou. Záporná... Nelze přece nevěřit přístrojům, zvláště když i počítaací stroj došel ke stejnému výsledku — venku dosáhl mráz jednoho tisíce pěti set stupňů!

Ale jaká je atomová struktura hmoty?

Pouze osmnáct dní cesty zbývalo do středu Země. Geoskaf a všechno, co v něm bylo, vážilo méně, než by bylo vážilo na Měsíci.

Kdykoli Nikolaj Nikolajevič opustil křeslo, aby se trochu protáhl, stačilo mu jen nepatrně se odstrčit od podlahy a jeho těžké tělo snadno vyletělo až ke stropu. Chytil se příčky žebříku, a když tam tak chvíli visel za jednu ruku, nenadále se pouštěl, padal na Skorjupina a dával se s ním žertem do zápasu. Pavel se ochable a nedbale bránil, ale bavilo ho to. Zvláště ho rozveseloval pohled na Nikolaje Nikolajeviče, dříve tak neohrabaného a nyní s opičí obratností šplhajícího na žebřík, kde cvičil jako na žebřinách a přitom předváděl kousky, na něž by stěží stačil vyspělý gymnasta.

„Čekají nás ještě jiné věci,“ ujišťoval Děktjarev. „Astronauti na Měsíci jsou daleko těžší. Ve srovnání s námi to jsou hotoví hroši.“

„Zato cestou ze Země na Měsíc neváží vůbec nic,“ namítl Pavel.

„To my zakusíme taky. Máme před sebou střed Země.“

„Pravda, na to jsem zapomněl.“

„To je ono, mladý muži!“

Jak se zdálo, jádro nijak neohrožovalo jejich bytí, ale Nikolaj Nikolajevič zachovával bdělost. Vyznal se v řízení geoskafu. Na minulých cestách nejednou zastupoval řidiče. Trochu se však obával nepředvídané poruchy v automaticce. V takovém případě by byli spolu

s Pavlíkem zcela bezmocní.

Mimoto si vědec uvědomoval, že v kterékoli chvíli jim zemské hlubiny mohou připravit podobné překvapení jako v pásnu hypocenter. Zmenšení přitažlivosti způsobilo, že přestal stoupat tlak. Nevývolá to další náhlou změnu ve vlastnostech hmoty? Děktjarev plně připouštěl takovou možnost. Stěží tu znova vznikne krystalická struktura — to by totiž znamenalo náraz přeskočit čtvrtou a třetí geosféru a litosféru. Ne, přechlazená hmota, nenadále zbavená tlaku, je udiví něčím takovým, co se nedá předem uhodnout.

Vědcův vnitřní zrak hned mířil dolů do středu Země, hned zase se vracel nahoru k hranici jádra a ještě výš, až tam, kde v tekutém čediči plavaly bloky pevnin. Měl nyní naprosto jasnou představu o vzniku planety. S matematickou přesností mohl nyní určit povahu a velikost sil, které řídí složité horotvorné pochody, které na zemi vyvolaly a opět odstranily ledovou dobu a které posouvají z místa na místo zeměpisné a magnetické póly...

Bylo na čase provést bilanci. V tichu se dobře přemýšlelo a Nikolaj Nikolajevič plnil v deníku stránku za stránkou svými poznámkami. Čas od času zvedal hlavu a díval se na Pavla záhadným a poněkud šibalským pohledem. Najednou zdvihl slavnostně do výše elektrické pero a řekl:

„Pevnina připomíná plující ledovec, není-liž pravda? A teď si představ, že ten ledovec trošičku nadzvedneme, asi tak o pět kilometrů. Co z toho vyplyne?“

„Nemám tušení, Nikolaji Nikolajeviči.“

„Nová doba ledová, Pavle.“

Nebo:

„Představte si, milý příteli, že vinutí, které obepíná jádro, se dalo do pohybu a začalo se otáčet jako cívka nebo kotva elektromotoru. Co se pak stane?“ A aniž vyčkal, co Pavel odpoví, pokračoval: „Okamžitě se přemístí zeměpisné a zároveň i magnetické póly.“

24

Univerzálním klíčem k matematickým zevšeobecněním zůstávala teorie přechlazení. Geologovi pomohla pochopit pravý význam fyzikálních pochodů v zemských hlubinách.

Stejně jako všude v přírodě i zde probíhal krutý boj protikladů. V odlehlých a vědě zatím neznámých zákoutích atomového jádra vznikají paprsky gravitačního pole. Tyto paprsky přibližují sobě navzájem droboučká zrna hmoty, rozptýlená v kosmickém prachu. Z kosmického prachu se rodí nové galaxie, vznikají hvězdy a planety.

Nesmírně pomalu, celé miliardy a miliardy staletí, splývají v jediný celek elementární částice, často od sebe vzdálené na tisíce kilometrů... Neomylně a neúnavně působí vesmírná přitažlivost.

S rostoucí hustotou hmoty se zvyšuje tlak vnějších vrstev na vnitřní. Uvnitř vzniklé hvězdy nebo planety se začínají deformovat molekuly a atomy; působením rostoucího tlaku přecházejí elektrony z vnějších oběžných drah na vnitřní. V určité chvíli nastane výbuch atomu. Část uvolněné energie se mění v teplo a snaží se rozmetat, rozptýlit látku v prostoru.

Tak ze sil vzájemné přitažlivosti nevyhnutelně vznikají síly vzájemného odpuzování.

Boj protikladů...

Nesmírně silné výbuchy otřásají naším Sluncem. To ony z nás činí němé svědky kosmických katastrof — najednou vidíme, jak se na obloze objevila nová hvězda. Ale není to hvězda, nýbrž vzdálený výbuch, který proměnil cizí slunce v ohnivou mlhovinu.

V útrobách chladnoucí planety však nabývá boj protikladů jiné formy. Elektrony dále způsobují rozpad jádra, jakmile se k němu přiblíží. Ale k výbuchu nedochází, hmota nemá kam se rozptýlit, nedostává se jí sil, aby roztrhla vnější obal, který ji svírá. Tu se část energie, která by se za jiných podmínek projevila jako teplo, mění v záření.

Nepohybují se atomy, nepohybují se elektrony — podle obvyklých pojmů to znamená, že hmota má mimořádně nízkou teplotu, že je přechlazená.

Na druhé straně tu však je mocné záření, které se vždycky může změnit v teplo, jestliže cestou potká neporušený atom.

Právě takový chlad se dobře snáší s teplem ve čtvrté geosféře a zemském jádru.

Děktjarev se přesvědčil, že geoskaf se nyní pohybuje v prostředí, v němž atomy definitivně skončily svou existenci. Nebylo tu elektronů ani jader. Četná měření pomohla Nikolaji Nikolajeviči zjistit, že okolní prostředí se skládá z částic, které nenesou žádný náboj. Mohly to

tedy být pouze neutrony.

A záření?

Co vlastně je to záření? Je možné, aby měl pravdu Valentin Makarovič, když předpokládal, že je tvoří proud neutrin?

Je-li tomu tak, tvoří se nerosty asi následujícím způsobem.

Na hranici zemského jádra (při zpětném pohybu od středu Země k povrchu) přecházejí neutrony částečně v protony. Pohlcováním energie neutrin současně vznikají první elektrony.

Pokles tlaku ve čtvrté geosféře urychluje vznik atomů. Zpočátku to jsou nejjednodušší atomy, skládající se z jednoho elektronu a jednoho protonu, tedy atomy vodíku. Jak se tyto atomy vzdalují od hranice zemského jádra, část jich postupně přechází v atomy helia, kyslíku, uhlíku. Není to samozřejmě ono bouřlivé slučování lehkých jader v těžká, které pozorují astronomové ve sluneční koruně, nebo ono, které se podařilo uskutečnit umělou cestou v termionukleárních reaktorech. V nitru planety probíhá tento pochod miliardykrát pomaleji.

Tlak klesá rostoucí vzdáleností od středu Země. Objevují se podmínky, za kterých mohou vzniknout těžší prvky. Řada se neustále rozvětňuje. Záření ustavičně ztrácí na síle. Z neutrin se jako z cihel skládají nejdříve nejjednodušší stavby — protony, neutrony a elektrony, později stavby složitější — atomy a molekuly.

Chemické sloučeniny se rodí na vnějším obalu čtvrté geosféry. Uvnitř třetí geosféry mohutnost záření ostře klesá, ale přesto je ještě dosti silné, aby nepustilo z drápů PV-313.

Teprve tam, kde chemické sloučeniny nabývají krystalické struktury, slábne záření natolik, že se doposud nedalo zjistit z hloubkových litosferických geoskafů.

25

Děktjarev skončil v myšlenkách cestu od středu Země k povrchu a znovu se sklonil nad deníkem. Najednou mu ostře škublo v ruce a špička pera vykouzila na papíře nepravidelnou křivku. „Ach zangez-zanzibar!“

Zvedl ruku s elektrickým perem. Prsty se mu třáslly, ale tak nepatrně, že se to zrakem nedalo téměř zpozorovat. Třesení hned ustávalo, hned zase začínalo. Vědec jím byl překvapen.

Nervy, došel k závěru. Tak tedy i mě to nakonec porazilo...

Sklapl deník a protáhl se. Najednou dostal chuť se vykoupat ve vaně, ponořit se do příjemně teplé vody, pořádně se v ní natáhnout a s rozkoší zavřít oči.

Domov, klid, rodina. Posadit se vedle Káti, obejmout ji kolem ramen a povědět jí všechno, co se nahromadilo v nitru. Potom se projít po pokojích, zavolat videofonem dceru v Bratsku a důkladně si s ní potlachat... Prohlédnout si došlou poštu... A hlavně, klid! Zbavit se toho neustálého duševního napětí...

Ach, ta léta, povzdychl si vědec. Brzo se mi nebude chtít ani z domova. Vnoučata... No jo, já jsem vlastně dědeček!

Jeho tvář nabyla uraženého výrazu. Našpulil rty a zamračil se, jako kdyby mu někdo řekl nepříjemnou poznámku. Myšlenky na blízké stáří ho dosud nikdy nenapadly. Vždyť má před sebou nekonečnou spoustu práce. Zatím jí udělal nepatrný kousíček. Jeho dosavadní dílo se podobá malířským studiím. Aby namaloval skutečný obraz, musí ještě hodně, hodně pracovat.

Nikolaj Nikolajevič se nikdy nezamýšlel nad tím, kolik času prožil a kolik času mu ještě zbývá. Nečekaný třes prstů ho nepostrašil, ale rozladil.

„Co mi to dnes leze do hlavy za nesmysly?“ zabručel nahlas. „Musím se aspoň jednou pořádně vyspat.“

Probudil ho smích. Otevřel oči a spatřil Skorjupina, který seděl vedle něho na matraci. Pavel se kolébal ze strany na stranu a celý se otrásal nezadržitelným veselým smíchem.

„Pavlíku, co je ti?“

Skorjupin naráz zmlkl a nechápavým pohledem se podíval na Děktjareva.

„Čemu se směješ? Zdálo se ti něco veselého?“

Zmatený spojař si rychle lehl a přetáhl si přikrývku přes hlavu. Nikolaje Nikolajeviče naráz přešel spánek. Napjal pozornost a znepokojeně naslouchal. Stejně jako dříve nebylo v kabinách slyšet nic jiného než pravidelné hučení strojů.

Instinktivní tušení blízkého nebezpečí zvedlo Děktjareva z lůžka. Jakmile se vztyčil, ucítil, že se mu třesou kolena. Třebaže byli nedaleko od středu Země a jeho tělo tudíž ztratilo větší část své váhy, nohy se mu podlamovaly, jako by ho shora tlačila nesmírná tíha.

Vědec tak chvíli stál, díval se do prázdna a napjatě naslouchal.

Něco se děje, ale co? Selhávají mu nervy? Na tom by nebylo nic divného. Hlavu však má úplně jasnou a cítí se dokonale zdrav.

Teprve v křesle u pultu se Nikolaj Nikolajevič uklidnil. Pero se poslušně rozběhlo po papíru. Geologa napadla nová zajímavá myšlenka. Nyní, kdy měl k dispozici nikoli pouze předpokládanou, ale přesným měřením zjištěnou skutečnou hustotu zemského jádra, rozhodl se stanovit průměrnou hustotu veškeré zemské hmoty.

Ve výpočtech Děktjarevovi pomáhal Skorjupin. Jakmile se Pavel vyspal, pustil se do práce s takovou vervou, jako by v určení průměrné hustoty zemské hmoty spočíval veškerý smysl jeho života. Dospěli k nečekanému výsledku. Průměrná hustota zemské hmoty byla přesně o jednu třetinu větší než ta, kterou odedávna znal vědecký svět. Výpočty provedené na povrchu nevyvolávaly pochybnosti — potvrzovala je i nejnovější astronomická pozorování konaná na Měsíci.

Rozdíl se tedy musil hledat v samém výpočtu. Proto počítali znovu, nebylo to nijak složité. Elektronický počítač stroj zajišťoval nezbytnou přesnost. Došli ke stejnému výsledku jako dříve, shodovala se čísla až do osmého místa za desetinnou tečkou.

Nikolaj Nikolajevič se zamyslel.

„Ach, ach, zangezur-zanzibar!“ vyhrkl náhle. „A co když nás čeká prudký pokles hustoty? Ale do středu Země zbývá jen kousek cesty, sotva nějakých patnáct set kilometrů.“

Geolog si láme hlavu, jakým způsobem tu může poklesnout hustota, a zuřivě se škrabe na pleši. Jen okamžitý přechod do kapalného skupenství by mohl zachránit situaci. Avšak seizmické analyzátoři zkoumají jádro do hloubky tří set kilometrů (což se rovná třem dnům cesty) a nezaznamenávají žádné změny ve fyzikálních vlastnostech hmoty.

„Přece to jádro není uprostřed prázdné jako shnilý ořech?“

„Shnilý ořech?“

Skorjupina chytá záchvat bláznivého smíchu. Hlava mu padá dozadu a na jeho dlouhém krku vyvstávají všechny žíly. Nikolaj Nikolajevič se na Pavla soustředěně dívá a ponenáhlu i jeho zmáhá veselost. Najednou vybuchuje v hlučný burácivý chechtot. Oba se smějí, až jim z očí tekou slzy, oba se chtějí do úplného vyčerpání. Jejich hlasy se dunivě rozléhají prázdnými kabinami a zdá se, že spolu s nimi se začínají otřásat smíchem i stěny, pulty a přístroje. Připadá jim, že se změnil také zvuk motoru a proud plynů v něm klokotá chraplavým

stařeckým smíchem. Vrtačka mu přizvukuje vysokým, pronikavým hlasem.

Poprvé za celou dobu pobytu v geoskafu dostává Děktjarev opravdu strach. Zmocňuje se ho nutkavé přání vyběhnout ven, běžet a neohlížet se, nic nevidět a neslyšet. Ztratit rozum bylo pro něho mnohem hroznější než se rozloučit se životem.

Šílenství zmaří všechno, veškerou vykonanou práci.

Vědci se daří potlačit smích, ale ještě dlouho potom mu otrásají tělem bolestivé křeče. Trvá dobře čtvrt hodiny, než je Nikolaj Nikolajevič schopen pronést několik souvislých slov.

„Tak dost, Pavle!“

Skorjupin se pomalu hrouť na podlahu. Krk se mu ještě prodlužuje, po tváři se rozlévá bledost, lomcuje jím silná škytavka. Nikolaj Nikolajevič vyskakuje, aby mu šel na pomoc, a v zápětí bezmocně klesá zpět do křesla.

Nohy! Nohy ho neunesou... Ale vždyť nyní váží sotva několik kilogramů. Co se mu to děje s nohama?

Leze k Pavlovi po čtyřech a odtahuje ho na matraci u stěny. Nyní leží vedle sebe a oddychují námahou, jako by byli právě přeplavali širokou řeku a stěží se vyšplhali na břeh.

„Co se to s námi děje, Nikolaji Nikolajeviči?“ ptá se Pavel se zavřenýma očima.

„Vypadá to na nervy.“

„A máme to ještě tak daleko... Co když se oba...“ Pavel se odmlčuje a otvírá oči. Zřítelnice má rozšířené a nehybné.

„To tě nesmí ani napadnout!“

„Na mě přece čeká Táňa, Nikolaji Nikolajeviči.“

„No tak, myslí tedy na Táňu! Zatni zuby a myslí! Představ si, jak vystoupíme z geoskafu, jak nás slavně uvítají a jak se znovu vypravíme na cestu do středu Země.“

Pavla nepřecházela škytavka; sedl si a natáhl se pro vodu. Nikolaj Nikolajevič přemýšlel o svých nohou. Jestlipak ho unesou, když teď vstane? Připadlo mu, že v kabině víří jemný suchý prach. Ale to nebylo možné — v kabinách přece bylo zařízení, které samočinně čistilo ovzduší a udržovalo jeho vlhkost na patřičné výši.

Zvyk analyzovat probíhající jevy nabyt vrchu. Děktjarev nutně musil vidět přímou spojitost mezi Skorjupinovým hysterickým smíchem a nepochopitelným stavem vlastních nohou. Nyní bylo třeba

zjistit, co na něho a na Pavla tak nenadále působilo.

Tu Děktjareva zamrazilo v zádech a on si vzpomněl na záření. Jak jen mohl na ně tak zapomenout? V křesle Valentina Makaroviče sedí nyní stále Skorjupin a podle pokynů Nikolaje Nikolajeviče hlásí údaje toho nebo onoho přístroje. Geolog sám nevidí ani na počítače atomových částic, ani na dozimetry — tyto přístroje jsou k němu obrácené zadní stranou.

Děktjarev chtěl rychle pohlédnout na dozimetry, zapomněl se a vyskočil na nohy. V příští chvíli padl tváří na podlahu. Dlouho ležel bez pohnutí, omráčený ani ne tak pádem — vždyť úder byl nepatrný, takže ho skoro ani necítil — jako vědomím neštěstí, o kterém se už nedalo pochybovat.

Skorjupin ho sledoval zaraženým pohledem.

„Co to... co je vám, Nikolaji Nikolajeviči?“ vzkřikl Pavel.

„To nic není,“ převrátil se geolog na záda, posadil se a pohladil si kolena. „Tohle mě zlobí už od dětských let,“ zalhal. „Měli jsme to v rodině. Je to něco s kolenními česčkami. Brzo to přejde. Toho si nevímej, Pavle!“

Z místa, kde Nikolaj Nikolajevič chvíli seděl, bylo už vidět na dozimetry a počítače. Pod každým z osmi dozimetrů zářily zlověstné rubínově červené hvězdičky a ručičky na stupnicích ukazovaly takovou dávku záření uvnitř geoskafu, že geologovi vyskočil rázem pot na čele.

Stěny je už nechránily před smrtonosnou radiací. Smrt vstoupila do nitra geoskafu. Nikolaj Nikolajevič se užuž chtěl vrhnout k průlezu, aby sestoupil do kabiny řidiče a zastavil stroj. Ale v zápětí se za tuto chvilkovou slabost zastyděl.

Zastavit? Proč?

Bylo pozdě...

26

Sám...

Nikolaj Nikolajevič si pevněji přitáhl přikrývku. Mrazilo ho. Seděl v křesle, sehnutý hluboko nad pultem, o který se opíral hrudí, a s námahou psal slovo za slovem. Písmo bylo neurovnané a kostrbaté, jednotlivá písmena se hned tlačila na sebe navzájem, hned zase mezi

nimi byly velké mezery. Vypadalo to, jako když se odnaučil psát. Koutek úst se mu stahoval bolestí, přerývaně, těžce dýchal.

Zůstal jsem sám, stálo v deníku. Nemám už žádnou naději. Vypověděly mi službu nohy a pravá ruka. Píši levou. Píše se mi špatně. Pálí mě na prsou a v hlavě se mi pletou myšlenky... Ale ještě jsem živ...

Elektrické pero vyklouzlo ze zdřevěnělých prstů. Ruka se po něm pomalu natáhla. Byl to pro ni opravdu obtížný úkol — znovu se zmocnit štíhlé kovové násadky. Prsty téměř úplně ztratily citlivost.

PV-313 vešel do pásma snížené hustoty. Ukázalo se, že v jádru je ještě jedno jádro. Hustota hmoty se pronikavě zmenšila, je neobyčejně nízká a rovná se hustotě atmosféry na úrovni moře. Její složení...

Děktjarev ztratil vědomí. Chronometr odpočítal deset hodin, než geolog znovu otevřel oči. Připadlo mu, že byl v bezvědomí jen krátkou chvíli. V poslední době ho takovéto mdloby přepadaly stále častěji.

...její složení je pro mne záhadou. Zdá se, že i v tomto případě měl Biront pravdu. Vnitřní jádro se skládá nejspíš z antihmoty. Kolem antiprotonů krouží kladné elektrony. Jak tato antihmota vzniká? Zřejmě přechodem k nové kvalitě ve vnitřní hranici pevného jádra... přesně to nevím. Přesvědčil jsem se jen o tom, že právě zde vzniká záření, které objevil Biront. Geoskaf se brzo ocitne v jeho hypocentru. Hmota se rozpadá a nabývá nějaké elementární formy. Je to však pochod velmi pomalý. Co jej brzdí, to také neumím vysvětlit. Jsem rád, že pomalost pochodu ochraňuje geoskaf před anihilací. Stroj udatně bojuje... Je uprostřed studeného slunce...

Studené slunce!

Děktjarev se nehlučně zasmál, s ústy otevřenými dokořán. Tělo se mu svíjelo v křečích. Trvalo mu dlouhou dobu, než se mu podařilo přemoci nervový záchvat. Nemohl psát dál, ani když se utišil. Dlouho seděl s hlavou svěšenou na prsa; čas od času se oťrásl a rozhlédl se kolem sebe.

Znovu mu vyklouzlo pero z prstů. Ruku mu zkroutila křeč. Nikolaj Nikolajevič se šklebil bolestí, ale vytrvale ohýbal a narovnával paži v lokti. Tak se i tentokrát vypořádal s ochrnutím. A třebaže radiace neúprosně konala své zhoubné dílo, Děktjarev zuřivě bojoval o každou hodinu, o každou minutu života.

Co mohly ty minuty na věci změnit?

V takových případech lidé obvykle volají smrt, která je zbaví nesnesitelného utrpení, a pokorně čekají na nevyhnutelný konec. Avšak Nikolaje Nikolajeviče ovládalo něco silnějšího než obyčejné přání žít. Geoskaf se blížil ke středu Země. Zbývaly tři dny. Zbystřeným sluchem vnímal Děktjarev hukot běžících strojů. Automaty fungovaly bezvadně, pouze gyroskopický robot se choval stále nejistěji. Pero na válci přístroje kontrolujícího kurs kreslilo místo přímky vlnovku, zbařenou jakékoli zákonitosti.

Nebylo zapotřebí zvláštního důvtipu, aby se vysvětlilo nejisté chování automatu. Tíha téměř zmizela. Svislice již neexistovala. S takovými pracovními podmínkami se při konstrukci PV-313 nikdy nepočítalo.

Jakmile se geoskaf dostane do středu zemského jádra, ztratí vůbec směr a začne kroužit na místě na uzavřené okružní dráze. Bez lidského zásahu se mu nepodaří uniknout z oblasti, kde není tíže.

Děktjarev tedy musí za každou cenu vydržet naživu ještě alespoň tři dny. A on vydrží, u sta hromů! Ještě tři dny...

Na život je to zoufale málo času, ale na boj, který člověka čeká, nekonečně mnoho. Vždyť už nyní se mu rozlévá v hlavě roztavené olovo a celé tělo jako by bylo ponořeno do vařící vody. Nesnesitelně trne levá paže. Dech je těžký, astmatický. Jak si pomoci v tomto boji? Tři dny... To je celá věčnost...

Pohled Nikolaje Nikolajeviče se zastavil na malé kulaté krabičce — to bylo všecko, co zbylo po Pavlovi. Krabička osaměle ležela na pultě před křeslem, v němž Pavel seděl ještě přednedávnem. V zrcadlově hladké ploše pultu se odrážel její obraz...

„Táňo,“ promluvil Děktjarev ke krabičce, „zůstali jsme tu sami dva. Nikdy jsem tě neviděl, ale znám tě. Jsi hodná dívka a jistě máš ušlechtilé srdce. Teď mi musíš pomoci, Táňo!“

Opřel se loktem levé paže o postranní opěradlo křesla. Nepatrné úsilí stačilo, aby se tělo, které ještě docela nedávno vážilo osmdesát devět kilogramů, vzneslo jako pírko nad pult. Ve vzduchu se geolog převrátil a padal bokem dolů. Pád trval půl druhé minuty. Náraz na přístroje byl zcela nepatrný, ale geolog se opět vznesl do výše; taktak že se stačil odstrčit ramenem směrem ke krabičce. Za dobu, kterou spotřeboval k překonání dvoumetrové vzdálenosti, by pohodlně obešel celé Rudé náměstí.

Dřevěnější prsty dlouho lovily hladkou krabičku z umělé hmoty.

Námahou vystoupily Děktjarevovi na čele velké kapky potu. Zdálo se, že v příští chvíli omdlí vyčerpáním. Ale Děktjarev napjal veškerou vůli, aby překonal kritickou slabost.

Schoval krabičku do postranní kapsy kombinézy, odpočinul si a nabral sil, načež se odrazil od pultu a dopadl na podlahu u žebříku. Nyní mu zbývalo vystoupit nahoru. Být tíha jen nepatrně větší, geologovi by se nepodařilo záměr uskutečnit. Ale nyní jeho tělo nevážilo více než kilogram. Necitlivými pokroucenými prsty se chytal za kovové příčky a pomalu se šplhal k otevřenému průlezu.

Konečně se dostal do spojařova křesla. Ale stálo ho ještě hodně námahy a času, než zasunul pásku do magnetofonu.

„Nazdar, Pavlíku!“

Nikolaj Nikolajevič se celý skrčil a zasténal — spolu s Tániným hlasem vnikla do kabiny celá symfonie pozemských zvuků. Byly to hlasy lidského davu, byl to hluk ulice, šumění listí, klapání otvíraných dveří. Bylo to pohlazení drahých dlaní, byly to málem zapomenuté pohledy očí rozzářených láskou.

„Tak tedy jsem na Měsíci. Umíš si představit, jak jsem byla rozčilená, když jsem vystupovala z raketoplánu? Mnohem víc než při startu. A doposud si nemohu pořádně uvědomit, že nejsem na Zemi a že nás dva dělí od sebe tak obrovská vzdálenost...“

Geolog svěsil hlavu na prsa a se zavřenýma očima naslouchal dívčímu hlasu. Slyšel však jiný dívčí hlas, ne tak zvonivý, zato neobyčejně vlídný a nesmírně milý. Kát'a se maličko, ale opravdu maličko zajíkala, takže každému, kdo jí naslouchal, připadalo, že její věty mají nějaký tajný smysl, plný nevyslovených přání a vzrušujícího citu.

Táňa se dala do zpěvu a Nikolaj Nikolajevič opět zasténal; tentokrát nikoli tělesnou, ale duševní bolestí. Píseň přicházela zdaleka. Tam někde v nekonečném širém vesmírném prostoru věčně obíhá po své dráze Měsíc ozářený slunečním svitem. A tam někde zpívá mladá Táňa. A Děktjarev vidí dívku s dlouhým světlým copem, přehozeným na prsa. Jde bosá zrosenou trávou. Kát'a, která vyrostla uprostřed uralských lesů, byla Nikolaji Nikolajeviči věrnou a vytrvalou společnicí na cestách do nejvzdálenějších koutů země, dokud nepřišly děti. Potom se stalo jejím věčným údělem čekat na jeho návrat. Tak čeká i nyní...

PV-313 se blížil ke středu Země. Stroj se pohyboval stále rychleji. Nyní už uhání rychlostí elektromobilu. Vrtačka stojí — nebylo jí

zapotřebí, a automaty ji vypnuly. Zato neustále roste zatížení termojaderného zařízení, které vytváří ochranné pole.

Nikolaj Nikolajevič sedí v řidičově křesle a znepokojeně sleduje na přístrojích, jak k zářičům magneticko-plazmatického pole spěchají již nikoli milióny, ale stovky miliónů, ba miliardy ampér. Takto vzrostlá intenzita proudu však může způsobit, že geoskaf náhle vybuchne a rozletí se jako kulový blesk.

Vypnout ochranné pole nejde, třebaže vnější tlak už nehrozí rozdrtit geoskaf. Teď je tu jiné nebezpečí. Antihmota (vypadá to, že to je skutečně ona) polyká se strašlivou hltavostí elektrony a protony z ochranného pole. Jakmile by se bezprostředně dotkla pláště trupu, celý geoskaf i s obsahem by okamžitě vybuchl a zmizel beze stopy v okolním prostředí.

Druhý den neopouští Děktjarev křeslo. Ochrnutí zachvátilo nejen údy. Krade se zvolna i k plicím a srdci. Každé nadechnutí vyvolává v prsou ostrou bolest. Srdce ztěžklo jako kámen a pracuje z posledních sil. Náhlé mdloby přicházejí stále častěji. Ochrnuté zažívací ústrojí nepřijímá jídlo ani pití.

Tíha téměř zmizela, nepatrné úsilí zvedá tělo jako mýdlovou bublinu, uchvácenou větrem.

V okénku chronometru se míhají číslice, označující vteřiny, volněji se střídá označení minut, nehybný se zdá buben s dílky hodin. Chvěje se ručička gravimetru. Elektrické víry se v plynném jádru pokoušejí strhnout geoskaf s sebou, a to znepokojuje Děktjareva víc než nebezpečí, že se rozplyne v antihmotě nebo vybuchne jako kulový blesk. Ještě málo, a gyroskopy vypovědí službu, ztratí orientaci a s nimi ztratí orientaci i geoskaf.

Ale zatím se PV-313 vytrvale blíží ke středu Země a vědec šetří poslední síly pro rozhodující okamžik. Ještě několik hodin a geoskaf se dostane do pásma, kde vládne beztížný stav.

Těch několik hodin musí vydržet!

Vydržet za každou cenu!

27

S námahou otevřel ztěžklá víčka a dlouho třeštil oči, aby prohlédl rudou mlhou a rozeznal něco kolem sebe. Nedovedl říci, zda předtím

opět omdlel, nebo ho nakrátko zmohl spánek. Bylo to ostatně jedno. Vypovídal mu zrak. Teprve po zoufalém úsilí se mu podařilo setřást z očí neprůhledný závoj. Mlha nezmizela úplně, jen se uprostřed trochu rozevřela a nerada vytvořila štěrbinu, kterou bylo vidět kousek okolí.

Vědec ihned vycítil, že s korábem není něco v pořádku. Kabina se mírně kolébala, na pultě se poplašeně ozyvaly bzučáky přístrojů. Motor stál. Geoskaf nenarážel v plynném prostředí na žádný odpor a pohyboval se dále setrvačností. Bylo také možné, že vůbec stál na místě nebo běhal zmateně dokolečka.

Přístroje nebyly v dohledu. Nikolaj Nikolajevič marně kroutil hlavou, všude měl před očima stříbřitě modrý nylonový potah. Pult zmizel.

Po dlouhém bloudění rozeznal slábnoucí zrak průlez ve stropě. Tu teprve Děktjarev pochopil, že je u stropu kabiny. Když byl prve v bezvědomí, nějaký náraz ho zřejmě vyhodil z křesla a beztlížné tělo zůstalo bezmocně viset, jak se říká, mezi nebem a zemí.

Nedalo se déle pochybovat — PV-313 dosáhl středu Země. Zmizela úplně přitažlivost a to narušilo činnost automatických zařízení. Gyroskopický robot ztratil orientaci a vysílal samočinným kormidlům chaotické a často protichůdné pokyny. Pouze zásah člověka, který je s to stroje řídit, umožní geoskafu, aby unikl z beztlížného pásma. Jakmile se opět objeví tíha, gyroskop nabude citlivosti. Potom geoskaf narazí na pevnou hmotu, automaty spustí vrtačku a stroj s jistotou zamíří k zemskému povrchu, vstříc slunečnímu svitu.

Ale Děktjarev měl již ochrnuté obě ruce.

Jiný na jeho místě by byl dávno mrtev, geologa však záření stále nemohlo udolat. Srdce poslouchalo nesmiřitelnou vůli a dosud tepalo v hrudi. Také plíce ještě vdechovaly vzduch v krátkých palčivých dávkách. A hlavně, poslouchala ho hlava. Pokud oči vidí a mozek pracuje, bude Děktjarev bojovat za záchranu geoskafu.

Kdyby mu fungovaly ruce!

Začal pohybovat hlavou a ramený. Za oporu mu sloužil vzduch a to není právě dobrá opora.

Syntenzátory obnovují vzduch a starají se, aby všude řádně obíhal. Vzduch přichází do kabin průlezy a odsává se mušlemi na čelech rámu. Bude-li mít geolog dostatek trpělivosti, snad se dočká, že ho vzduch přizene k pultu.

Podářilo se mu otočit. Tu uviděl pult vpravo dole. Černá zřítelnice obrazovky lhostejně sledovala jeho boj. Klidně zářila souhvězdí zelených světél — přístroje byly připraveny sloužit člověku, čekaly jen na povel... Pouze ručička gravimetru poskakovala po stupnici a do taktu s ní blikala červená lampička.

Nikolaj Nikolajevič zuřivě hodil rameny — nebyl schopen déle čekat. Ale vzápětí opět znehybněl. Rozčilením se ničemu nepomůže! Oddychl si, přinutil se ke klidu a zavřel oči. Zdálo se mu, že uběhlo mnoho hodin, než se znovu podíval na pult. Ale v okénku chronometru se vystřídal pouze osm minutových dílků.

Přesvědčil se, že přece jen nezůstává na místě — přiblížil se ke stěně. Ještě chvíli, a dotkne se jí. Čekat... čekat... Mezitím mu docházejí síly. Krev buší ve spáncích, srdce zrádně vynechává. Srdce mu dělá největší starosti.

Jen aby vydržel! Deníky, které popsal on a Biront, záznamy samočinných zapisovačů, magnetofonové pásy se zprávami, které odesílali na povrch a které tam nedošly, to všechno se musí dostat lidem do rukou, a v tom je smysl jeho zápasu. Musí udělit geoskafu kurs, který jej povede k zemskému povrchu.

Konečně byl u stěny. Nyní bylo zapotřebí se dostat zpět. Nikolaj Nikolajevič dlouho pozoroval slábnoucím zrakem křeslo a vybíral si patřičný směr. Posléze se odhodlal a odrazil se hlavou.

Třebaže vynaložil jen nepatrné úsilí a rána byla velmi slabá, rozlila se mu hlavou nesnesitelná bolest. Geolog se až zakuckal, jako by si lokl neředěné kyseliny octové. Stálo ho nesmírnou námahu zůstat při vědomí, třebaže k tomu potřeboval jen sebrat poslední zbytky vůle a soustředit se na jedno jediné přání — totiž jak se dostat k pultu.

„Ještě chvílku, starouši,“ povzbuzoval se, „vydrž ještě chvíličku!“

Výpočet mu nevyšel a on prolétl kolem křesla k protější stěně. Odrazil se tedy hlavou znovu — jiné východisko stejně neměl. Bylo to pravé mučení! Nikolaj Nikolajevič si připadal jako jediná nádoba bolesti, létající prostorem. Nebyl už tělem a duší, byl zosobněnou bolestí, pouhou bolestí.

A tu se ho zmocnilo pokušení ustát v boji. Věděl — naráz se propadne v nebytí, naráz nastane věčný klid.

Ne, neměl právo se vzdát. Jeho boj sledovaly oči Surkovovy, Birontovy a Šurakovovy, Skorjupinovy a Michejevovy. Téměř hmatatelně cítil pohledy dalších očí — své ženy Kateřiny, Arkadije Semjo-

noviče, přátel a kolegů z akademie. Děti a vnuci od něho očekávají, že dosáhne vskutku velkého vítězství. Tak dlouho byl na světě a tak málo vykonal...

Vydržet...

Ještě dvakrát se musil takto udeřit do hlavy. Nakonec se neovládl a zakřičel, zakřičel hlasitě, jako by si chtěl křikem ulevit v tělesném utrpení. Křik se rozběhl ozvěnou z kabiny do kabiny.

Čtvrtý pokus mu přinesl úspěch. Zapadl do křesla a uvázl v něm jako basketbalový míč v koši. Nyní se musil otočit, dostat se do sedu, a to nebylo nijak snadné. Jediný neopatrný pohyb, a vznesl se opět do vzduchu.

Obracel se pomalu, nesmírně pomalu. Ochrvnuté paže mu jen překážely, zachytávaly se hned mezi hlavou a opěradly křesla, hned zase mezi trupem a hranou pultu. Ochrvnutí se zatím blížilo k srdci. Pokožka na hlavě začínala ztrácet citlivost. Mozek jako by se koupal ve studené vodě.

Musil spěchat! Spěchat!

„Kát'o,“ řekl nahlas. „Kát'o, tak se mi zdá, že už nemohu...“

Do očí mu vstoupily slzy. Na chvíli si odpočinul a potom se s nadlidským úsilím znovu pustil do práce. Hlava se dostala nad pult, oči uviděly řady přepínačů. Pouze třicet centimetrů zrcadlově hladké plochy ho dělilo od jejich útlych kolíčků...

Jak se zdálo, uplynula celá věčnost, než se jeho tvář dostala do těsné blízkosti přepínačů. Plazil se k nim se svrchovanou opatrností. Zasunul levé rameno pod skříňku gravimetru, aby se udržel na pultě, a začal hledat zuby příslušný kolíček. Zakousl se do kousku chladné umělé hmoty a na chvíli se zastavil, aby se mu uklidnilo srdce, jehož tepem se otřásalo celé tělo. Chytla ho křeč do čelistí, zuby tenkou páčku div nepřekously.

Děktjarev zvolna pohyboval kolíčkem. Překáželo mu čelo, překážel mu nos, překážely mu rty. Dásně se přitiskly ke skulině, v níž se přepínač otáčel, tak těsně, že mu z nich vytryskla krev.

Konečně se ozvalo suché lusknutí.

„Hotovo!“ vykřikl Děktjarev triumfálně. „Hotovo...“

Geoskaf sebou trhl, motor naskočil a zahučel ve stále vyšších obrotách. Rozběhly se automaty udržující přímý kurs.

Zuby Nikolaje Nikolajeviče sklouzly z páčky přepínače, tělo se svezlo z pultu. Geolog už neviděl ani necítil, že se zvolna snáší na

strop. Dole a nahoře si vyměnilo místa. PV-313 nabral kurs k zemskému povrchu.

Nikolaj Nikolajevič Děktjarev se propadl do husté, neproniknutelné tmy.

28

Jednou na úsvitu probudily nenadálé podzemní otřesy obyvatele městečka Luverton, které leží na kraji Gibsonovy pouště v západní Austrálii. Místní kroniky ještě nikdy nezaznamenaly zemětřesení. Červená písečná poušť, pokrytá sporou vegetací, spálenou sluncem, ležela vždycky pevně a nepohnutě jako mrtvá.

První otřesy ucítili obyvatelé v pět hodin ráno. Polekaní muži, ženy a děti vyběhli ven z domů. Kamenitá půda jim duněla pod nohama.

Zástup, který jen z doslechu znal hrůzy zemětřesení, propadl panice a vyřítil se z města.

A zde se zrakům ustrašených lidí naskytla neobvyklá podívaná. Nedaleko náhle vyrazil ze země mohutný plamen. Ohlušující rachot se převálil nad pouští a střechami domů. Modravé jazyky plamene poneáhlu splynuly v jediný mocný sloup, který se stále zvětšoval a začínal se pomalu otáčet. Netrvalo dlouho a ohnivý vír se točil šílenou rychlostí. Kamení, keře vyrvané z kořenů, písek, to všechno spálené, zuhelnatělé a roztavené vzlétlo do nesmírné výše.

Luvertonští se rozběhli zpět do města, aby tu hledali ochranu před oslnivým světlem a krupobitím padajícího kamení a prachu.

Ti, kteří nemohli utíkat, se schovali ve výmolech a dolících, kde se přitiskli tváří k zemi a pažemi si zakryli hlavu. Když ohnivá smršť zeslábla, lidé uviděli, jak se z otvoru, který prorazil podzemní blesk, pomalu vynořuje obrovská válcovitá věž. Rázem ustalo kamenné krupobití a dohasl ohnivý vír, ale dunění sílilo tím více, čím více vylézal ocelový kolos ze země.

Když dosáhl výšky asi dvaceti metrů, začal se zvolna pokládat na bok. Uplynulo ještě několik minut, a ocelový netvor, chrlící oheň, vylezl ven úplně a pomalu dosedl na rozbrázděnou a ožehnutou půdu.

Lidé se nesměle přiblížili ke geoskafu. Ve světle prvních paprsků vycházejícího slunce se na jeho boku zaleskla velká písmena SSSR —

PV-313.

Přečetl jsem si tento příběh o hrdinství sovětských vědců u okna ve své laboratoři. Venku je takový docela zlatý jarní den, děti se hrabou v písku a kluci hrají fotbal na trávníku v parku, což se myslím nemá. Ostatně číst román v laboratoři se taky nemá. V laboratoři se má hledět do mikroskopu a objevovat věci, které ještě nikdo neviděl.

Tak se to aspoň říká. Nejsem si ale jist, že je to tak docela pravda. A když se podívám kolem sebe na mikroskopy a lahvičky s různými barvami a na operační nástroje a odstředivky a na naše zápisy a plány a vůbec na náš obyčejný život tady od rána do večera, jsem si docela jist, že to tak není: to hlavní není objevit něco, co ještě nikdo neviděl, ale objevovat věci, které po nás budou vidět všichni. A náš život v laboratoři se vůbec neskládá ze samých vyrušujících dobrodružství a obětí, ale hlavně z docela obyčejné a nenápadné práce.

Byl bych proto moc rád, kdybyste ten příběh o cestě do nitra Země pokládali spíš za zajímavou a napínavou pohádku o technikách a vědcích budoucnosti než za nějaký obraz o tom, co budeme opravdu v budoucnosti dělat. Nebo co budete v budoucnosti dělat vy, když se věnujete geologii, konstrukci strojů nebo atomové fyzice.

Skutečně, to, co jsme přečetli, je pohádka, a to i ve všech drobnostech. Nejsou v ní čarodějové a klekánice, ale geologické vrstvy, atomy a termojaderné energie. Pokud ovšem rozumíte už něčemu z fyziky nebo geologie, poznáte snad, že ty atomy a trysky a nízké teploty a vysoké tlaky jsou vymyšleny docela nezávazně, jsou fantazií a souvisejí málo s tím, co o nich víme dnes a co o nich asi budeme vědět za sto let. Bylo by proto velkou chybou, kdybyste si třeba chtěli tu „teorii o přechlazení hmoty“ zapamatovat jako nějaký poznatek. Je to úplná smyšlenka. Rovněž to, co se říká o neutronech a atomech, o složení zemského nitra, o střídání vrstev, o polovodičích, o nemoci z ozáření a magnetismu zemského jádra. Berte to všechno, prosím vás, jen jako zajímavé nápady, stejně zajímavé, jako by

bylo vymyslet si strom, který chodí, nebo piáno, které štěká a žere kosti. A zapomeňte na to všechno při hodině fyziky ve škole. A zapomeňte na to, když, přijdete někdy do skutečného vědeckého ústavu.

Nezapomeňte však na jedinou věc: na to zaujetí, s nímž hrdinové knihy pracovali do poslední chvíle, na tu energii, s níž si lámali hlavy, ať už jim šlo o život nebo ne — vždycky a nám všem tady na světě jde tak trochu o život a vždycky náš život závisí na tom, jak moc si lámeme hlavu — nezapomeňte na tu nesmírnou důvěru, s níž svěřovali své myšlenky a výpočty magnetofonovým páskům a skrze ně lidem, kteří přijdou po nich.

Neboť toto, ty vlastnosti, to je skutečnost, to je pravda o vědecké práci, aspoň o té dobré vědecké práci. A ty vlastnosti budete v sobě muset najít, když, budete chtít pracovat v kterémkoli oboru.

Pak také poznáte, že něco jako kosmický koráb nebo jako stroj pronikající do nitra Země je v každé laboratoři: není to tak náročné, ale i u nás tady se trochu chvěje země (třeba od toho, jak běží odstředivky) a trochu to jiskří a taky se v jistém smyslu objevuje odvrácená tvář Měsíce, nikoli na Měsíci, ale třeba v buňce, v mikrobi, v kousku hlíny, v miligramu ledu. A objevuje se ne jen tak, pro ta malá a všední dobrodružství a pro tu malou a všední radost z poznávání, ale taky pro ty děti venku, co si stavějí chodby do nitra pískoviště, a pro ty kluky, co kopou na trávníku, i když, se to možná nesmí.

Dr. Miroslav Holub

Z ruského původního vydání Plenniki pyljajuščej bězdny, vydaného nakladatelstvím Molodaja Gvardija roku 1959, přeložil Jiří Morávek. Doslov napsal Miroslav Holub. Ilustroval Jan Javorský. Vydal jako svou 3887. publikaci Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, v Praze roku 1971. Odpovědný redaktor Petr Hořejš. Výtvarný redaktor Zdeněk Kudělka. Technický redaktor Pavel Rajský. Z nové sazby písmem Garamond vytiskla Polygrafia, n.p., závod 3, Praha 7. 11,36 AA (text 9,41, ilustrace 1,95) 11,51 VA. 2.vydání v Albatrosu. Náklad 15 000 výtisků. 13-015-71 14/67 Vázaný výtisk 23,— Kčs

Digitalizaci provedl dP.